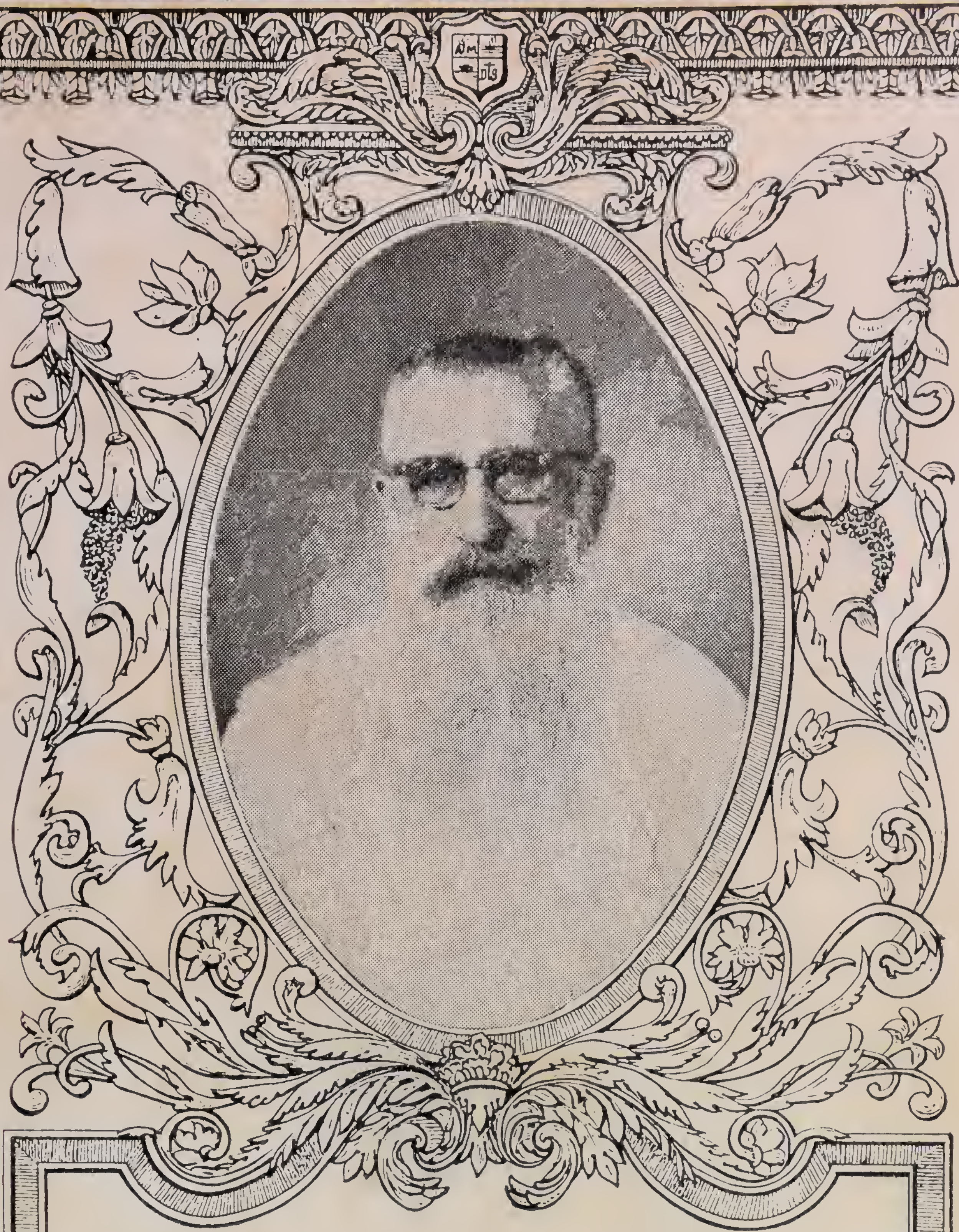
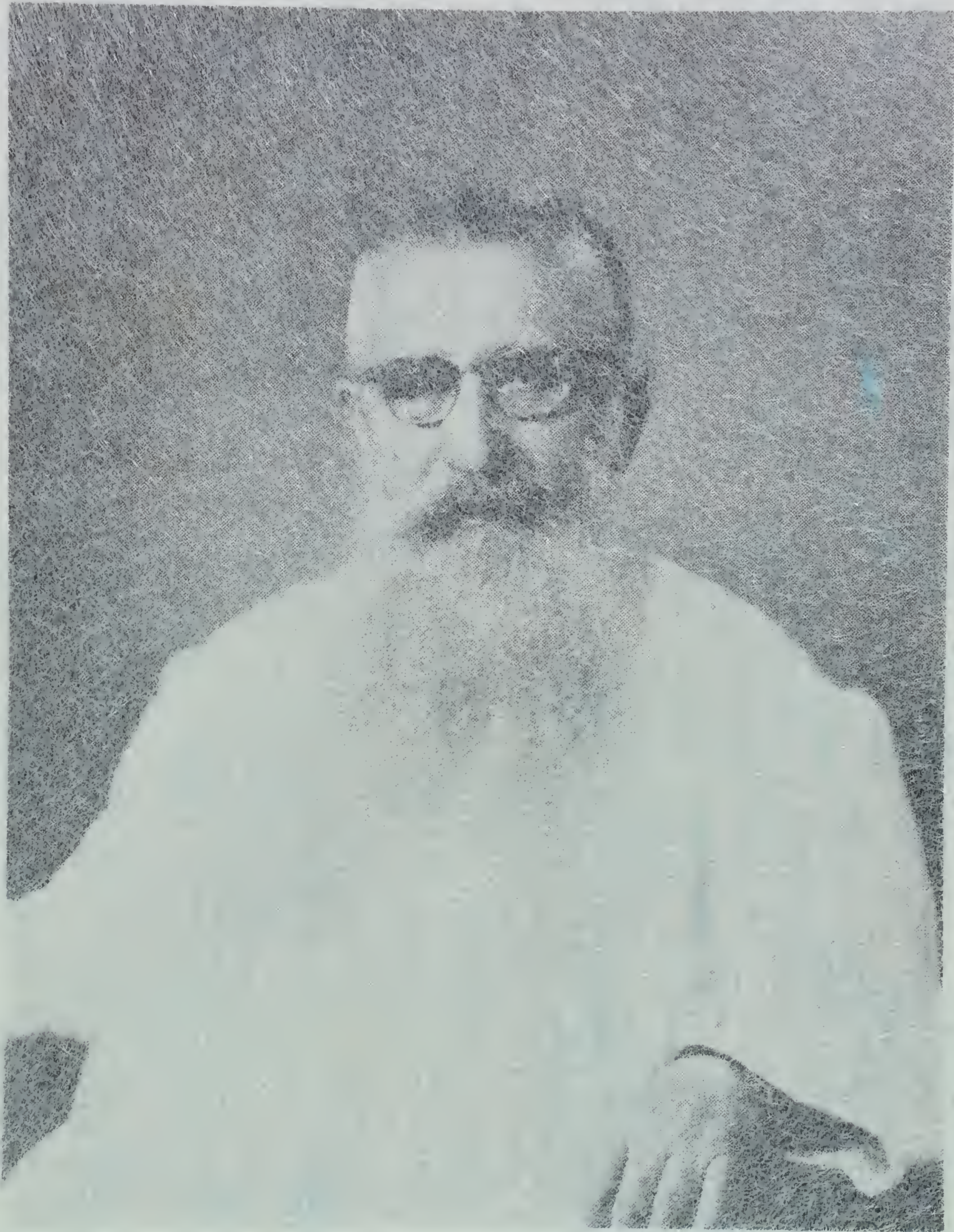

อัสสัมชัญ อุโฆษสมัย

ฉบับที่ระฦก
วันมรณภาพครบ ๑ ปี
ของเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์

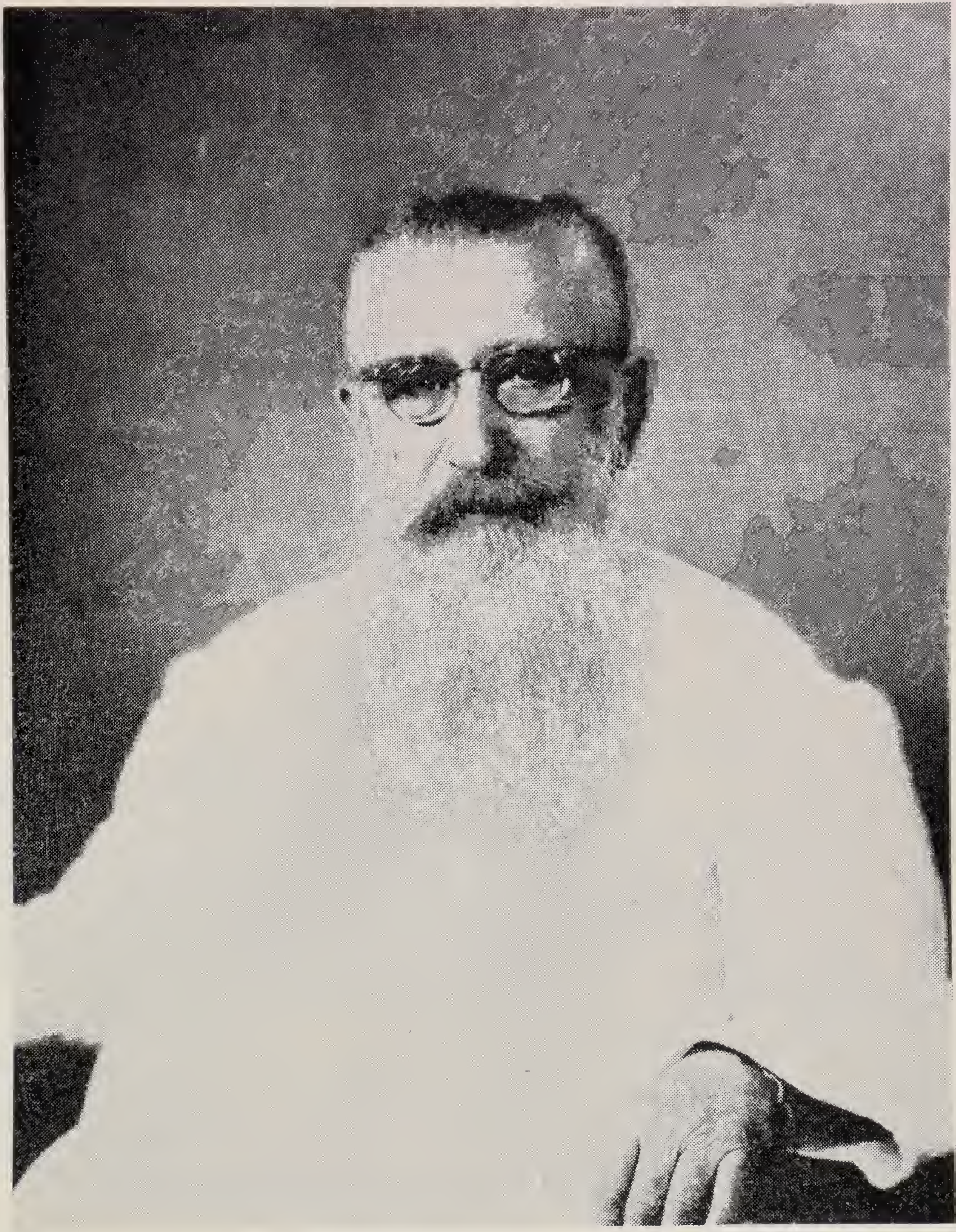

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

ชาตะ 18 มกราคม 1881

มรณะ 3 ตุลาคม 1968

ชาตะ 18 มกราคม 1881

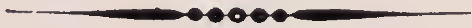
มรณะ 3 ตุลาคม 1968

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ งานฉลองโรงเรียนอัสสัมชัญ
ครบรอบ 75 ปี วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2502
เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วย

คำนำ

อัสสัมชนิกและท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ

วันที่ 3 ตุลาคม 2511 เป็นวันที่เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ ได้ถึงแก่มรณกรรม นับเป็นการสูญเสียที่ ก่อความเศร้าโศรก และความ อาลัยมาสู่มวลอัสสัมชนิก และ ท่านผู้ที่ได้ เคย รู้ จักเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์

วันที่ 3 ตุลาคม 2512 เป็นวันครบรอบปีแห่งการจากไปของเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ แม้วันคืนจะผ่านไปแล้วถึง 365 วัน แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อแน่ว่า ภาพเหตุการณ์ในวันที่ท่านทั้งหลายได้มาคำนับศพ ยังคงติดตรึงจารึกอยู่ในความทรงจำของท่าน ท่านได้พบร่างอันปราศจากชีวิตของเจษฎาจารย์ ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเคลื่อนไหวไปมา อำนวยการอบรมสั่งสอนแก่เด็ก ๆ ที่ได้เข้ามาเป็นนักเรียนอัสสัมชัญ เจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ได้กระทำหน้าที่นี้ด้วยความพากเพียรอุตสาหะตลอดมาด้วยดีไม่น้อยกว่า 60 ปี สมกับคำไว้อาลัยที่ ฯ พณ ฯ อัครสังฆราช ยวง นิตโย เขียนไว้ว่า

คุณความดีที่ภราดา ฟ. ฮีแลร์ ได้สร้างไว้
เป็นเวลากว่ากึ่งศตวรรษ [illegible]
[illegible]

[signature]

4-10-1968

และคำไว้อาลัยของนายสนั่น สุมิตร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการที่ปรากฏในสมุด "อาลัย" มีใจความว่า

ในนามของกระทรวงศึกษาธิการ ข้าพเจ้าขอแสดงความอาลัย ในความสูญเสียของโรงเรียนในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เราได้หมดบุคคลสำคัญไปอีก ๑ ท่านแล้ว

สนั่น

๗ ต.ค. ๒๕๑๑

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

แต่มาบัดนี้ ร่างของเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ถูกฝังอยู่ ณ สุสานที่โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา นับวันชื่อเสียงเกียรติคุณของเจษฎาจารย์ก็ค่อย ๆ จางหายไป และอีกไม่ช้าไม่นานนัก ชื่อ ฟ.ฮีแลร์ ก็จะหายไปจากความทรงจำ อนุชนอัสสัมชัญรุ่นใหม่ ๆ ก็จะไม่มีโอกาสทราบเลยว่าใครคือ ฟ.ฮีแลร์

ด้วยเหตุนี้ ทางโรงเรียนโดยอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากอัสสัมชนิกมากมายและจากสมาคมอัสสัมชัญ ดำริจะสร้างอนุสรณ์อันเป็นถาวรวัตถุขึ้น นั่นคือ สร้างอาคารเรียนใหม่ขึ้นหลังหนึ่ง เป็นการเจริญรอยตามแนวปฏิบัติของเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ผู้ซึ่งครั้งยังมีชีวิตอยู่ ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก่อสร้างตึกกอลมเบต์ ตึกเตี้ยและตึกสุวรรณสมโภชขึ้น นับเป็นตึกที่ให้คุณประโยชน์อเนกประการแก่ผู้ที่เข้ามาเล่าเรียนในโรงเรียนอัสสัมชัญตราบจนทุกวันนี้

ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสนี้บอกบุญกับท่านโดยผ่านหนังสือที่ระลึกเล่มนี้ ขณะที่ท่านกำลังอ่านประวัติเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ของนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ก็ดี หรืออ่านเรื่องราวต่าง ๆ ที่เจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ได้เขียนขึ้นเองเมื่อสมัยครั้งกระโน้นลงพิมพ์ในอัสสัมชัญอุโฆษสมัย (ข้อความ สำนวน ภาษาเหมือนของเดิมทุกประการ) ก็ดี หรือขณะที่ท่านกำลังมองดูรูปภาพ ก็ดี ขอโปรดหวลระลึกถึงเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ ขอให้สิ่งที่ท่านอ่าน สิ่งที่ท่านมองเห็น และสิ่งที่ท่านมองดู จงช่วยกระตุ้นจิตใจของท่าน ให้สละเงินทอง ร่วมสร้างอนุสรณ์ เพื่อประกาศเกียรติคุณ และ รักษาคำว่า "ฟ.ฮีแลร์" ไว้ตลอดคู่กับคำว่า "กอลมเบต์" และ "อัสสัมชัญ" ข้าพเจ้ามั่นใจที่จะได้รับความร่วมมือ จากท่าน จึงขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สำหรับท่านผู้มีกุศลจิตประสงค์จะร่วมสร้างอนุสรณ์แล้ว ขอได้โปรดติดต่อกับข้าพเจ้าที่โรงเรียนได้ทุกเวลา หรือจะให้ทางโรงเรียนส่งตัวแทนไปรับ ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับความสดวกของท่าน ส่วนบางท่านที่มีความปรารถนาจะจารึกชื่อสกุล หรือชื่อรุ่น ฯลฯ ให้ปรากฏบนผนังภายในห้องเรียนที่จะสร้างขึ้นใหม่ก็ย่อมจะทำได้ (ดังที่อัสสัมชนิกรุ่น 84–85 ได้แสดงความจำนงไว้แล้วโดยจะร่วมกันหาเงินช่วยในการสร้างอาคารเรียนหลังใหม่เป็นเงินหนึ่งแสนบาท) ขอได้โปรดติดต่อกับข้าพเจ้าโดยตรงเช่นกัน เพื่อจะได้จัดการให้เป็นไปตามความต้องการทุกประการ

การสร้างอาคารเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่อนุชนนับว่าเป็นการกุศล ผู้ใดสร้างกุศล ผู้นั้นย่อมได้บุญ พระเป็นเจ้าจะทรงอวยพรให้ประสบผลตอบแทนโดยตรงหรือโดยอ้อมเป็นร้อยเท่าพันทวี

ในโอกาสแห่งพิธีระลึกถึงเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ วันนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ฯพณฯ อัครสังฆราช ยวง นิตโย แห่งอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ และ ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาประกอบพิธีถวายบูชามิสซาอุทิศแด่ดวงวิญญาณของเจษฎาจารย์ ฟ.ฮีแลร์ และมากล่าวคำสดุดีเป็นเกียรติแก่เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ และ แก่โรงเรียนอัสสัมชัญ ขอขอบพระคุณเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ที่ได้กรุณาเขียนคำไว้อาลัย ขอขอบคุณนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ นายประพันธ์ เหตระกูล ที่ได้เขียนประวัติของเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ และได้ให้ความช่วยเหลือพิมพ์หนังสือที่ระลึกเล่มนี้จนเป็นรูปเป็นเล่มอยู่ในมือของท่าน และ ที่สุดข้าพเจ้าขอขอบพระคุณและขอบคุณท่านทั้งหลายที่ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมพิธีนี้ โดยพร้อมเพรียงกัน ข้าพเจ้ามีความมั่นใจว่าวิญญาณของเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ ชื่นชมและภูมิใจในน้ำใจอันดีงามของท่านทั้งหลาย

ขอได้รับความขอบพระคุณและขอบคุณจากข้าพเจ้า

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ภ. หลุยส์ ชาแนล

อธิการโรงเรียน อัสสัมชัญ

3 ตุลาคม 2512

ท่านเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ เป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับท่านเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ เป็นอันมาก ท่านได้เป็นประธานกรรมการในการสร้างตึก กอลมเบต์ และตึกสุวรรณสมโภช (ตึกหอประชุมปัจจุบัน) ให้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี.

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ามีความเสียใจอย่างสุดซึ้งในมรณะกรรมของภราดา ฟ. ฮีแลร์ ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันมาเป็นเวลาถึง ๖๘ ปี

เมื่อภราดาฮีแลร์แห่งคณะเซนต์คาเบรียลได้เข้ามาช่วยสอนในโรงเรียนอัสสัมชัญในปี ค.ศ. ๑๙๐๑ (พ.ศ. ๒๔๔๔) ท่านมีอายุเพียง ๒๐ปี ในขณะนั้นข้าพเจ้ายังศึกษาอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญในปีสุดท้าย จึงได้รู้จักคุ้นเคยกับท่านตั้งแต่นั้นมา

ภราดาฮีแลร์เป็นผู้สนใจและรักที่จะศึกษาภาษาไทยมาแต่ต้น ด้วยความวิริยะอุตสาหะและสติปัญญาอันเฉียบแหลม การศึกษาของท่านเป็นผลสำเร็จได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความรู้ภาษาไทยดีเยี่ยมสามารถแต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ และร้อยแก้วได้ดังที่ปรากฏในหนังสือไทยสมัย และหนังสือดรุณศึกษา ๕ เล่ม ที่ท่านได้แต่งขึ้นเพื่อสอนนักเรียนเป็นเวลา ๕๐ปีเศษ

ภราดาฮีแลร์เป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบดีและเฉียบขาด กอปรด้วยความเมตตากรุณา สามารถเหนี่ยวจิตใจและผูกใจนักเรียนให้มีความรักและความกลัว นับว่าเป็นอาจารย์ชั้นเยี่ยมที่ควรแก่การเคารพของบรรดาศิษย์ทั้งหลาย

ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวว่า ภราดาฮีแลร์ได้สละชีวิตเข้าเป็นภราดาเพื่อประกาศศาสนาคริสต์ และได้ละถิ่นกำเนิดเดิมในประเทศฝรั่งเศสเข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงวัยชรา เพื่ออบรมสั่งสอนกุลบุตรให้มีวิชาความรู้เป็นพลเมืองดีเป็นเวลานานถึง ๖๐ปีเศษ สมควรยกย่องสรรเสริญยิ่งนัก

มรณะกรรมของภราดาฮีแลร์เป็นการสูญเสียคนดีชั้นมีวิชาความรู้และความสามารถอย่างยอดเยี่ยมไปคนหนึ่ง บรรดาศิษย์และมิตรทั้งหลายย่อมมีความอาลัยเสียดายและเสียใจเป็นที่สุด.

บ้านจิตตสุข
ถนนสีลม
๘ กันยายน ๒๕๑๒

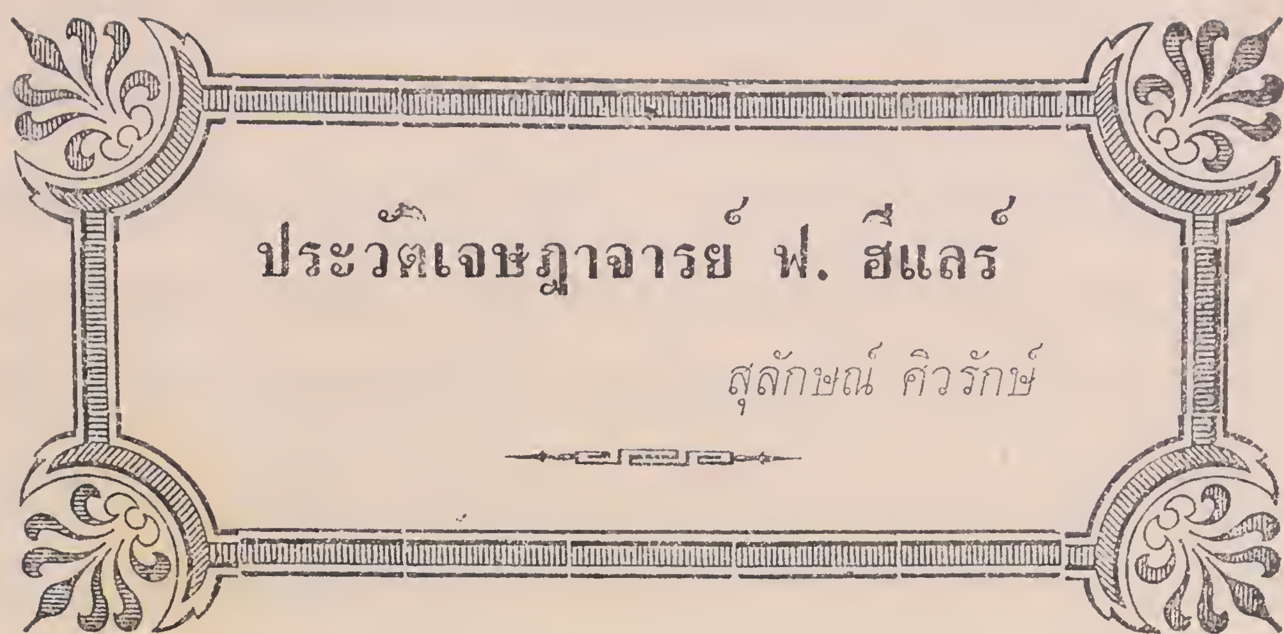
ศรีธรรมาธิเบศ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ผู้ประทานคำแนะนำในการแต่งหนังสือ **ดรุณศึกษา** กับ ฟ. ฮีแลร์

ท่านเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ เข้าเยี่ยมคำนับ ฯ พณ ฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรี

ประวัติเจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

กำเนิดและการศึกษา

ฟ. ฮีแลร์ เป็นศาสนนามของฟรังซัว ตูเวอเนท์ (François Touvenet) ฟ. มิได้ย่อมาจากนามเดิม หากย่อมาจากคำภาษาฝรั่งเศส Frère ที่ตรงกับคำอังกฤษว่า Brother ดังที่ผูกศัพท์ขึ้นเป็นภาษาไทยว่า **ภราดา** หรือ เจษฎาจารย์นั้นเอง

ท่านผู้นี้เกิดที่ตำบลจำโปเมีย เมืองบัวเตียร์ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2423 ท่านคุยเสมอว่าถ้านับตามคริสตศักราชแล้ว วันเดือนปีเกิดของท่านจำได้ง่ายมาก เพราะปีเกิดเท่ากับวันที่ที่เกิดหันหลังเข้าหากัน (ค.ศ. 1881) และเดือนเกิดก็คือเลขแรกหรือเลขสุดท้ายของปีเกิดนั้นแล

ยามเยาว์ได้รับการศึกษาในโรงเรียนชั้นต้น ที่แถบบ้านเกิดนั้นเอง ปรากฏว่าเป็นผู้มีอุปนิสัยน้อมนำไปในทางพระศาสนาคาทอลิกมาแต่ปฐมวัย ใคร่จะถวายตนเพื่อรับใช้พระผู้เป็นเจ้า ไปครั้นอายุได้ 12 ปีจึงได้ขออนุญาตบิดามารดามาเข้าอบรมในยุวนิสิตสถาน (Noviciate) ในคณะเจษฎาจารย์เซนต์-คาเบรียล ที่เมืองซังลอลังต์ ซิว แซฟวร์ ในมณฑลวังเด เพื่อร่ำเรียนวิชาทางลัทธิศาสนา วิชาครูและวิชาอื่น ๆ จนสำเร็จแล้วจึงประกาศอุทิศตนถวายพระเจ้า สมาทานศีลของคณะเซนต์คาเบรียล บรรพชาเป็นภราดา เมื่ออายุได้ 18 ปี หลังจากนั้นยังได้ไปศึกษาปรัชญาทางฝ่ายศาสนา ที่เมือง คลาเวียส์อีกระยะหนึ่งด้วย

บวช

ณ ที่นี้ จำต้องขออธิบายแทรกไว้ว่า การถือพรหมจรรย์ในคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิกนั้น ขั้นหนึ่งย่อมรับอุปสมบทกรรมเป็นบาทหลวง ทำนองพระภิกษุในพุทธศาสนา มีหน้าที่ประกอบศาสนกิจโดยตรง ในฐานะผู้แทนระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับสัปบุรุษคริสตังทั้งปวง อีกขั้นหนึ่งเพียงรับบรรพชา สมาทานสิกขาบทตามแต่คณะหรือสำนักนั้น ๆ จะบ่งไว้เป็นวัตรปฏิบัติไม่มีศาสนกิจโดยตรงเช่นบาทหลวง กล่าวคือ

ไม่ประกอบพิธีมหาบูชามิสซาได้เอง ไม่มีสิทธิที่จะให้อุปสมบทแก่กุลบุตรได้ ไม่สามารถจะประกอบพิธีมงคลสมรสให้แก่คู่บ่าวสาวได้ ฯลฯ แต่ก็มีกิจช่วยการพระศาสนาโดยอ้อม เช่นคณะเซนต์คาเบรียลนี้ มีกิจโดยตรงในด้านให้การศึกษาแก่กุลบุตร และถ้าจะช่วยให้กุลบุตรมีจิตใจน้อมนำไปในทางศรัทธาปสาทะ เพื่อเข้าหาพระผู้เป็นเจ้าที่เที่ยงแท้ด้วยใจบริสุทธิ์ ก็ย่อมเป็นมหากุศล แม้กุลบุตรนั้นจักไม่แลเห็นแสงสว่างของพระผู้เป็นเจ้า เพียงเขาได้วิชาความรู้ไปประกอบสัมมาชีพ ก็ย่อมเป็นการรับใช้พระผู้เป็นเจ้าโดยทางอ้อมเช่นกัน นอกจากนี้ไปแล้ว นักพรตในคณะนี้ยังมีศีลาจารวัตรภายในคณะของตนเองเป็นพิเศษออกไป เช่น เจษฎาจารย์แต่ละคนไม่มีทรัพย์สมบัติเป็นของตนเอง แต่ละคนย่อมต้องอ่อนน้อมถ่อมตนพึ่งบังคับบัญชาของผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารคณะ เป็นต้น

จำเดิมแต่ถวายตัวเป็นภราดาในคณะนี้ แต่เมื่ออายุ 18 ปีมาจนตราบอายุขัย เจษฎาจารย์ ฮีแลร์ ได้รักษาวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มาอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้ว่าท่านอยู่ในห้องเล็ก ๆ มีตู้ไม้เก่า ๆ 1 ใบ โต๊ะเขียนหนังสือ 1 ตัว เก้าอี้ 2—3 ตัว เตียงนอน 1 เตียง เสื้อผ้า 2—3 ชุด หนังสือไม่กี่เล่มกับของใช้จิปาถะบางอย่างเท่านั้นเอง นับว่าท่านเป็นคนสันโดษ มักน้อย ไม่ห่วงสมบัติพัสดุ สมกับเป็นผู้ทรงศีล ยังปรัชญาชีวิตของท่านก็ดำเนินไปในฐานะนักพรตผู้พยายามทำตนเป็นแบบอย่างสมกับความเป็นครู เคร่งครัดต่อระเบียบวินัย มีวิริยะอุตสาหะแรงกล้า ทำการงานอย่างตรงไปตรงมา อย่างเอาจริงเอาจังไม่เหลาะแหละ กินเพื่ออยู่ นอนเพื่อพัก ถือหลักแห่งการประหยัดมัธยัสถ์เป็นเกณฑ์ รักษาเวลาดุจดังรักษาความยุติธรรม ถือความสะอาดกาย สะอาดใจเป็นที่ตั้ง พร้อมกันนั้นก็ประกอบไปด้วยความเมตตาปรานีอารีอารอบแก่คนทั้งหลาย การสั่งสอนศิษย์ ท่านเน้นในเรื่องกีฬาเพื่ออนามัยและน้ำอกน้ำใจของผู้เล่น แต่ท่านเน้นในเรื่องการเรียนว่าสำคัญยิ่งกว่าการเล่น เพราะจะเป็นประโยชน์แก่การงานทางด้านอาชีพต่อไปในกาลข้างหน้า แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าอื่นใดนั้น ท่านย้ำแล้วย้ำอีก คือการเป็นคนดีมีความประพฤติที่สุจริตเป็นคุณประโยชน์แก่ตนและประเทศชาติวงศ์สกุล

อัสสัมชัญ

เมื่อเจษฎาจารย์ ฮีแลร์ อายุได้ 4 ขวบเศษ ๆ บาทหลวงกอลัมเบท์ จึงได้ตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญขึ้นในกรุงเทพ ฯ และเมื่อ เจษฎาจารย์ ฮีแลร์ ได้รับบรรพชา เข้าเป็นสมาชิกในคณะเซนต์คาเบรียล แล้วไม่นานท่านบาทหลวงก็เห็นควรโอนกิจการโรงเรียนไปให้ผู้ที่มีภาระหน้าที่ทางนี้โดยตรงจะดีกว่า และเมื่อท่านกลับออกไปกรุงฝรั่งเศสเพื่อหาคณะนักพรตมารับช่วงดำเนินการโรงเรียนอัสสัมชัญนั้น ในที่สุดก็เป็นอันตกลงมอบให้คณะเซนต์คาเบรียลมารับผิดชอบดูแลแทนท่าน ตัวท่านยอมเป็นเพียงผู้อุปการะกับช่วยสอนศาสนธรรมให้บ้างเท่านั้น ทั้งนี้เพราะมีศาสนกิจโดยตรงที่ต้องปฏิบัติอยู่เป็นอันมาก แม้กระนั้นท่านบาท-

หลวงก็สนับสนุนอุ้มชูโรงเรียนอัสสัมชัญต่อมาจนตลอดอายุท่าน เจษฎาจารย์ ฮีแลร์ เล่าว่าท่านบาทหลวงได้ดูแลพวกภราดาดังบิดากับบุตรฉะนั้น

เมื่อเจ้าคณะของบรรดา เจษฎาจารย์เซนต์คาเบรียล ตกลงจะส่ง ภราดา เข้ามาประเทศไทย เป็นรุ่นแรกนั้น ได้เลือก ฟ. ฮีแลร์ เป็นบัจฉาสมณะเข้ามาด้วย ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นท่านเพิ่งอุทิศตนถวายพระเป็นเจ้า อายุก็เพิ่งจะ 20 ย่าง นับว่าเป็นคนหนุ่มที่สุด ส่วนหัวคณะบัญจวัคคีย์นี้ได้แก่เจษฎาจารย์ มาแตง เดอ ตูร์ส ซึ่งเป็นผู้สูงทั้งวัยวุฒิและคุณวุฒิด้วย เคยเป็นครูสอนภราดาบางท่านมาด้วยแล้ว นับเป็นผู้ที่บุคคลอื่น ๆ ในคณะเคารพเกรงกลัวและเชื่อพึ่งทุกประการ

เจษฎาจารย์คณะนี้ออกเดินทางจากฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 22 กันยายน มาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2444 รุ่งขึ้นอีกปีหนึ่งจึงมีตามเข้ามาอีก 4 ท่าน หลังจากนั้นก็มีภราดาทะยอยกันเข้ามาเนือง ๆ ทั้งนี้จะหมายความว่าจำนวนเพิ่มขึ้นโดยตลอดก็หาไม่ เพราะปรากฏว่าบางท่านทนภูมิอากาศและโรคภัยไข้เจ็บไม่ได้ ทิ้งชีวิตไว้ที่ป่าช้าสีลมก็หลายท่าน บางท่านก็ต้องกลับไปสู่มาตุภูมิ มีก็แต่เจษฎาจารย์ ฮีแลร์ เพียงท่านเดียวเท่านั้นที่คงทนอยู่เมืองไทยนานที่สุด นับเวลาถึง 67 ปี หย่อนไม่กี่วันเลย

เมื่อแรกเข้ามาเมืองไทย เจษฎาจารย์ ฮีแลร์ เห็นจะหนักใจมากกว่าผู้อื่นในคณะ ไหนจะอายุน้อยกว่าคนอื่น ๆ นักเรียนบางคนโตกว่าท่านก็มี ไหนภาษาอังกฤษก็จะยังไม่คล่องแคล่ว นักเรียนที่รู้ภาษาฝรั่งเศสดีก็มีน้อยเต็มทน ยิ่งภาษาไทยด้วยแล้ว ในคณะผู้บริหารโรงเรียนชุดใหม่ ไม่มีใครมีความรู้เอาเลย ซ้ำร้ายยิ่งกว่านั้นก็ตรงที่บาทหลวง กอลัมเบต์ กลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ด้วยไม่ได้ ด้วยยังต้องอยู่รักษาตัวที่ฝรั่งเศสต่อไปอีกร่วมสองปี

อาจารย์ผู้ปกครอง

ฟ. ฮีแลร์ เคยเล่าให้ฟังว่าใจหนึ่งก็กลัวเด็กไทย ใจหนึ่งก็อยากเรียนภาษาไทย เวลาแรกสอนภาษาอังกฤษหรือฝรั่งเศสอยู่ห้องหนึ่งนั้น หูมักพยายามเงี่ยฟังว่าห้องถัดไปเขาสอนภาษาไทยว่าอย่างไร การที่ท่านมีท่าน่าเกรงขาม หนวดเครางดงาม เพิ่มสง่าราศีให้ทั้งกิริยาท่าทางก็แสดงออกอย่างดุดันเกรี้ยวกราดนั้น อาจมีอนุสนธิมาแต่ภยาคติในระยะแรกเข้ามาประเทศนี้ก็ได้ ยิ่งต่อมาท่านมารับหน้าที่อาจารย์ผู้ปกครองยืนพื้นอยู่โดยตลอด จำต้องรักษาระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอย่างเข้มงวดกวดขัน ก็ยิ่งเป็นที่ขึ้นชื่อลือชาว่าดุร้ายนัก จนถึงกับได้สมญาว่า โจโฉอยู่สมัย หนึ่งด้วย แต่ศิษย์ที่ผ่านการปกครองของท่านไปแล้วย่อมยอมรับกัน ทุกคนว่า เขาแต่ละคนได้ผ่านเบ้าที่หลอมให้เขาเห็นคุณค่า ของความตรง ต่อเวลา ความเชื่อฟังผู้บังคับบัญชา และความขยันหมั่นเพียร คุณค่าต่าง ๆ เหล่านี้จะบังเกิดมีขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีผู้ควบคุมดูแลอยู่อย่างจำเจ ที่โรงเรียนอัสสัมชัญก็ได้ท่านอาจารย์ ฮีแลร์ นี้แลที่รับภาระหน้าที่นี้มาอย่างสม่ำ

เสมอ เพราะฉะนั้น เด็กที่จบไปแล้ว จึงรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณท่านกันแทบทั้งนั้น แม้ระหว่างที่อยู่โรงเรียนจะเคยเกลียดชังท่านมาแต่ประการใดก็ตาม

โดยเฉพาะท่านมีเอกทัคคะในทางความจำ ศิษย์เก่ายิ่งพากันพิศวงที่ท่านอาจารย์ผู้ปกครองจำเขาได้ ทั้ง ๆ ที่นักเรียนผ่านมือท่านวันละเป็นเรือนร้อย แต่แม้จนเขาออกไปจากโรงเรียนนานเพียงไรแล้วก็ตาม เจอะกันที่ไหน ท่านยังทักทาย เรียกชื่อเรียกแซ่ได้อย่างถูกต้องและเสมอต้นเสมอปลาย เช่น หลวงโกวิทอภัยวงศ์ ท่านเรียกตาควงมาแต่ก่อนสมัยเลิกบรรดาศักดิ์ นายเอก วีสกุล ท่านก็เรียกตาโป๊ย เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ ท่านก็เรียกคุณจิตรดังนี้เป็นต้น

ในฐานะอาจารย์ผู้ปกครอง ทุกเช้าท่านย่อมตรวจตรานักเรียนมาสาย นักเรียนขาดเรียน ใครมาสายเกินกว่าครั้งหนึ่ง จะถูกลงโทษ ให้อยู่เย็น ให้ยืนเสาท่องหนังสือ ตามแต่กรณีที่มาสายเพียงใดบ่อยแค่ไหน ดังนี้เป็นต้น นักเรียนที่ขาดไปโดยไม่มีใบลา ท่านจะมีจดหมายแจ้งไปยังผู้ปกครองทันที เวลานักเรียนกลับมาเรียน จะต้องมีจดหมายผู้ปกครองมา บางกรณีผู้ปกครองต้องมาอธิบายการขาดเรียนของลูกหลานตนด้วยตนเองเป็นพิเศษ

เมื่อครูประจำชั้นลงโทษนักเรียนโดยให้ **แบดโน้ต** นั้น อาจารย์ผู้ปกครองมักจะลงโทษเพิ่มเติม เป็นการขู่ให้กลัวความผิด ท่านไม่ถือว่าศิษย์จะเป็นลูกใคร พ่อจะมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่เพียงใดก็ตาม ถ้ามาอยู่ในอาณัติโรงเรียนอัสสัมชัญสมัยท่าน เป็นอันว่าต้องได้ลิ้มรสหวาย ไม่เรียว ไม่เลือกหน้า แม้ในสมัยราชาธิปไตย ท่านก็เฆี่ยนเจ้านายมานักต่อนักแล้ว แต่เวลาท่านลงโทษแล้ว ท่านมักเทศนาสั่งสอนด้วยวาทศิลป์และจิตวิทยาที่แนบเนียน ถ้าพูดกันตัวต่อตัวในห้องทำงานท่าน ท่านก็เข้าใจสรรหาคำพูดมาอย่างเหมาะแก่โอกาส ยิ่งเวลาประกาศนามตัว "คนร้าย" ที่ได้ **แบดโน้ต** ในห้องประชุมด้วยแล้ว ท่านมักแสดงธรรมิกกถาอบรมอย่างมีกลเม็ดเด็ดพราย ที่ได้ทั้งคำคม ข้อคิดอันน่าขัน และน่าจับใจไปด้วยในตัว ที่ว่านี้ หมายถึงสมัยที่ท่านรู้ภาษาไทยเป็นเยี่ยมแล้ว จึงปรากฏว่าอธิการมักจะให้โอวาทเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส แล้วจึงถึงอาจารย์ผู้ปกครอง ซึ่งมีหน้าที่แปลและเสริมเติมต่อออกไปเป็นภาษาไทยที่น่าฟังเป็นอย่างมาก วาทศิลป์ภาษาไทยของท่านนั้น เป็นที่เลื่องลือกันมาก ด้วยแปลกประหลาดไม่เหมือนใครเลย

การรับนักเรียน การไล่นักเรียนออก สั่งพักการเรียน ตลอดจนลดหรือขึ้นค่าเล่าเรียน เหล่านี้อธิการแต่ละสมัยมักมอบให้ท่านเป็นสิทธิ์ขาด แม้ท่านจะไม่เคยดำรงตำแหน่งอธิการ ซึ่งมักผลัดเปลี่ยนเวียนกันเป็น แต่ก็กุมบังเหียนของโรงเรียนมาเกือบตลอดเวลา และโดยที่ท่านใจดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้ปกครองที่ตกทุกข์ได้ยาก ยอมผ่อนผันให้เขาเสียค่าเล่าเรียนที่พอจะเสียได้ ในโอกาสที่พอจะเสียได้

ทั้งยังจำผู้ปกครองนั้น ๆ ได้นอกเหนือไปจากจำลูกศิษย์อีกด้วย ประกอบกับท่านเป็นผู้เข้ากับสังคมได้ทุกชั้น ตั้งแต่วังเจ้านาย สถานทูต และที่ทำการรัฐบาล เรื่อยลงไปจนคุกตาราง ท่านจึงเป็นคนกว้างขวาง โรงเรียนจะเรี่ยไรอะไรกันที จะจัดการงานอะไรกันที เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ จึงรับงานมาทำแทบทุกคราว

สร้างตึก

การเรี่ยไรดังกล่าว ไม่ใช่สิ่งซึ่งท่านยินดีจะกระทำ แต่ก็ต้องทำเพื่อขยายสถานศึกษาเพื่อประโยชน์แก่กุลบุตรไทย ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อจะสร้างตึก กอลมเบต์ ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ท่านผู้ตั้งโรงเรียนนั้น นอกจากจะขอร้องให้ศิษย์เก่าช่วยเป็นกรรมการแล้ว ท่านยังขอร้องไปยังศิษย์ตามสำนักงานต่าง ๆ อีกด้วย ให้ช่วยกันเก็บเงินเดือนส่งมาให้คนละเท่านั้น ๆ เปอร์เซ็นต์ต่อเดือนเพื่อการนี้ และก็มีผู้ยินดีสละเงินให้กันหลายต่อหลายราย แม้กระนั้นก็หาเพียงพอไม่ จนท่านต้องเดินทางไปภิกขาจารถึงยุโรป เจอะใครที่ไหน ขอที่นั่น ดังท่านเขียนมาจากฝรั่งเศสถึงครูเฉลิมวงศ์ ปี่ตรังสี ศิษย์คนโปรดที่ทำหน้าที่เลขานุการของท่านอยู่ทางกรุงเทพ ฯ ว่า "ครูเดินขอความช่วยเหลือเงินเขามาสร้างโรงเรียนให้พวกเจ้า จนรองเท้าขาด ไปหลายคู่" เมื่อไปถึงปีนัง ก็แวะไปเฝ้าสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดังปรากฏอยู่ในลายพระหัตถ์ว่า "*ภราดรฮีแลร์จะไปยุโรป แวะมาเที่ยวเรี่ยไรสร้างอนุสรณ์บาทหลวงกอลัมเบท์*" ดังนี้เป็นต้น

เมื่อสร้างตึกกอลมเบต์สำเร็จเรียบร้อยได้ไม่กี่ปี ก็มีเหตุการณ์บังคับให้ท่านต้องเป็นตัวตั้งตัวตีเรี่ยไรสร้างตึกสุวรรณสมโภชอีกหลังหนึ่ง ครั้งนี้ไม่อาจกลับไปเรี่ยไรได้ที่ยุโรปเพราะเพิ่งเสร็จสงครามโลกครั้งที่สอง ยุโรปกำลังขัดสนมาก การหาเงินในประเทศไทยก็เป็นไปอย่างลำบากยากแค้น จนถึงกับต้องหาเงินโดยวิธีขอกู้จากผู้ปกครองนักเรียนกลาย ๆ คือใครที่อุทิศเงินให้โรงเรียนหนึ่งหมื่นบาท บุตรจะเรียนได้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนเลยจนกว่าจะจบหลักสูตร วิธีการเช่นนี้เป็นเหตุให้มีเสียงครหานินทาว่าโรงเรียนอัสสัมชัญเก็บเงินแป๊ะเจี๊ยะอยู่สมัยหนึ่งด้วย จะอย่างไรก็ตาม ในที่สุดท่านก็เนรมิตตึกพร้อมด้วยหอประชุมได้อย่างใหญ่ที่สุดในเวลานั้น ที่ให้ชื่อว่าตึกสุวรรณสมโภช ก็เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ระยะเวลา 50 ปี ที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาบริหารโรงเรียนอัสสัมชัญนั่นเอง ภราดาคณะแรกที่เหลือตัวอยู่ในขณะนั้น ก็มีท่าน ฟ. ฮีแลร์แต่ผู้เดียว ตึกนั้นก็คืออนุสาวรีย์สำหรับตัวท่านอย่างไม่เป็นปัญหา งานฉลองต่าง ๆ ในคราวนั้นก็สงเคราะห์เนื่องในตัวท่านแทบทั้งนั้น เป็นแต่ท่านเป็นคนถ่อมตน จึงไม่ยอมรับเกียรติยศชื่อเสียงใด ๆ มาให้ตน ทั้ง ๆ ที่ตนเองเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเพื่อการนี้ ยิ่งกว่าผู้หนึ่งผู้ใดทั้งสิ้น

ครู

ถึงคนส่วนมากจะเห็นว่า ฟ. ฮีแลร์เป็นผู้ได้รับความสำเร็จในฐานะนักก่อสร้าง นักบริหาร

และเป็นผู้กว้างขวางในวงการสังคมก็ตาม แต่โดยเนื้อแท้แล้ว เห็นที่ท่านจะพอใจเป็นครูยิ่งกว่าอะไรอื่น การสมัครเข้าคณะเซนต์คาเบรียล ก็เห็นชัดแล้วว่าท่านมีแนวโน้มไปในทางอาชีพครู และเมื่องานด้านบริหารยังไม่รัดตัวจนปลีกตัวไม่ได้ ท่านมักหาเวลาไปสอนหนังสือเสมอ ศิษย์ที่เคยเรียนกับท่านมักเอ่ยเป็นเสียงเดียวกันว่า *"ครูฮีแลร์"* ช่างผิดกับ *"อาจารย์ผู้ปกครอง"* เสียนี่กระไร ใจดี มีกลเม็ดเด็ดพรายในการสอน รู้สึกว่าท่านได้พักผ่อนหย่อนใจไปด้วยในตัว เด็กจะซนบ้าง จะเซ่อบ้าง จะขี้เกียจบ้าง ท่านก็มักปล่อย ท่านชอบใช้พระคุณในห้องเรียน หากใช้พระเดชนอกห้องเรียน ซึ่งก็จำเป็น นักเรียนเรือนร้อยแล้วต่อมาเป็นเรือนพัน ถ้าไม่ใช้มาตรการที่เข้มแข็ง ก็ย่อมควบคุมสถานการณ์ไว้ไม่ได้ ส่วนในชั้นเรียน สมัยนั้นมีราว ๆ ยี่สิบคน ครูย่อมหัวร่อต่อกระซิกกับนักเรียนได้อย่างสบาย โดยเฉพาะในกรณีที่ครูรู้วิชาของตนเป็นอย่างดี ทั้งยังเรียกร้องความเคารพยำเกรงจากศิษย์ได้เป็นทุนเดิมอยู่แล้วด้วย

วิชาที่ท่านชอบสอนเป็นพิเศษ คือแปลไทยเป็นอังกฤษ และอังกฤษเป็นไทย ถ้าหากครูภาษาไทยขาด ท่านก็มักสอนภาษาไทยแทนด้วย ถึงกับสอน **เวสสันดรชาดก** ก็เคยมี

ภาษาไทย

กว่าท่านจะรู้ภาษา ถึงขนาดอ่าน**มหาชาติ**รู้เรื่อง ย่อมต้องกินเวลามิใช่น้อย ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าสมัยแรกเข้ามาเมืองไทย ท่านมักเงี่ยหูฟังเด็กไทยท่อง**มูลบทบรรพกิจ**กันในห้องที่เรียนภาษาไทยอยู่ติด ๆ กับห้องที่ท่านสอน ท่านเล่าว่าจังหวะจะโคนและลีลาแห่งภาษาน่าพิศมัยมาก ครั้นท่านพยายามเรียนคำศัพท์จนรู้ความหมาย ก็ให้บังเกิดความละอายใจ ด้วยกาพย์**พระไชยสุริยา** ที่นำมาเป็นตัวอย่างในตำราภาษาไทยเล่มนั้นมีข้อความลางตอนที่ไม่เหมาะแก่เยาวชน เช่น

อยู่มาเหล่าข้าเฝ้า ก็หาเยาวนารี
หน้าตาดี ๆ ทำมโหรีที่เคหา
ค่ำเช้าเฝ้าสีซอ เข้าแต่หอล่อกามา
หาได้ให้ภริยา โลโภพาให้บ้าใจ

ท่านจึงมุมานะที่จะเรียนรู้ภาษาไทยจนถึงแต่งตำราสอนเด็กให้ได้ เดชะบุญได้ครูวัน ซึ่งต่อมาเป็นพระยาวารสิริ กับท่านมหาทิมเป็นผู้ให้ความรู้ในชั้นต้น ต่อมาได้ครูทิมและครูพุ่ง เจริญวิทย์ ช่วยเหลือ แต่ครูไทยที่ท่านบอกว่ามีบุญคุณกับท่านมากที่สุดคือท่านมหาศุข ศุภศิริ ด้วยเป็นผู้มีความรู้ลึกซึ้งกว้างขวางและอุปนิสัยใจคอเยือกเย็น นับเป็นการตรงกันข้ามกับความร้อนแรงของท่าน จนเรียกได้ว่าเอากันไว้อยู่ ท่านมหาศุขผู้นี้มีส่วนช่วยเกลาบทร้อยแก้วร้อยกรองให้ท่านมาก แต่เมื่อท่านแต่ง**ดรุณศึกษา** นั้น ผู้ที่แก้ให้ท่านมิใช่ใครอื่นเลย คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นั่นเทียว

ท่านเล่าว่า ที่แต่งขึ้นก็เพื่อจะให้เด็กใช้แทน**มูลบท** ฯ ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นเพิ่งอยู่เมืองไทยได้ 8 ปี เพิ่งจะถวายตัวต่อพระผู้เป็นเจ้าตลอดชีวิต ครั้นเอาความไปเล่าให้บาทหลวงกอลมเบต์ฟัง ท่านก็เห็นด้วย ครั้นสมเด็จ ฯ เสด็จมาที่โรงเรียน ท่านบาทหลวงจึงนำเฝ้าและเล่าเรื่องถวายเลยทีเดียว ท่านว่าอายก็อาย ดีใจก็ดีใจ ที่สมเด็จ ฯ ตรัสเรียกเอาต้นฉบับไปทอดพระเนตร แต่ที่ไหนได้ ทรงแก้ไขประทานและตรัสชมเชยมามากเป็นเหตุให้ท่านเกิดกำลังใจ ครั้นตีพิมพ์ออกไป ใครต่อใครก็ยกย่องสรรเสริญมา ท่านเลยแต่งต่อจนครบ 5 เล่ม

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ท่าน ฟ. ฮีแลร์ พูดเสมอว่าสมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ทรงพระเมตตาท่านทำนองเดียวกับที่ท่านบาทหลวงกอลมเบต์ดีต่อพวกเจษฎาจารย์ฉะนั้น แต่นั้นศาสนาเดียวกัน สัญชาติเดียวกัน นี่ท่านต่างชาติต่างศาสนา มิหนำซ้ำรัฐบาลฝรั่งเศสเวลานั้นก็รังแกไทยมาก ในเรื่องทางวิชาความรู้ ถ้าสนใจในเรื่องอะไรกราบทูลไป เป็นต้องประทานพระอนุเคราะห์ เช่นสมัยหนึ่งพวกภราดาไปเที่ยวทางจันทบุรีไปเห็นหินลับมีดท่าทางประหลาด ท่านไปพลิกอ่านดูได้ความว่าเป็นศิลาจารึก ถ่ายรูปไปถวายสมเด็จ ฯ ถึงกับโปรดให้ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ไปอ่านแลแปลลงพิมพ์ใน**วารสารของสยามสมาคม** นี้แลเป็นเหตุให้ท่านเจษฎาจารย์ได้เป็นสมาชิกของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยไม่ต้องเสียค่าบำรุงมาจนตลอดชนม์ชีพ นับว่าเป็นเกียรติอย่างหนึ่ง

อนึ่ง เมื่อศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ลากลับไปบ้านเกิดเมืองนอน ได้ไปพบจดหมายเหตุของมองสิเออร์ เดอ วีเซ ว่าด้วยเรื่องโกษาปานไปประเทศฝรั่งเศสเข้านำเอาต้นฉบับมาถวายสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็โปรดให้ขอแรงเจษฎาจารย์ฮีแลร์แปลออกเป็นภาษาไทยทยอยลงในหนังสือ **อัสสัมชัญอุโฆษสมัย** ซึ่งท่านเป็นบรรณาธิการภาคไทย เป็นเหตุให้หอพระสมุดสำหรับพระนครได้หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ 57 – 58 เพิ่มขึ้นด้วยสำนวนแปลอย่างดี และเนื้อเรื่องที่มีคุณประโยชน์แก่ประวัติศาสตร์ไทยมาก อนึ่ง ฝีปากในการแต่งหนังสือนั้น ท่านขึ้นชื่อลือชามาแต่สมัยรัชกาลที่ 6 แล้ว

ด้วยเหตุฉะนี้ เมื่อตั้งวรรณคดีสมาคมขึ้นในรัชกาลที่ 7 สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ จึงโปรดให้เชิญท่านเจษฎาจารย์เข้าไปสมาชิกด้วย ดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนเดียวที่เป็นสมาชิกแห่งสมาคมอันมีเกียรติยิ่งนี้ **บันทึกสมาคมวรรณคดี** ที่ออกเนื่องในวันประสูติครบ 70 ปี ก็มีข้อเขียนของท่าน ก่อนหน้านั้นสองปี สมเด็จ ฯ เสด็จประพาสยุโรป ได้ไปแวะเฝ้าพระสันตปาปาที่กรุงโรมด้วย เมื่อจะทูลลากลับ พระสันต-ปาปารับสั่งถามว่าต้องพระประสงค์สิ่งใดบ้าง สมเด็จฯ ทูลขอให้พระสังฆบิดรของคริสตศาสนิกชนทรงเสก

ประคำศักดิ์สิทธิ์สำหรับทรงนำไปประทานฝากบุคคลสำคัญในวงการคริสตจักรคาทอลิกประเทศไทย ท่านเจษฎาจารย์ก็ได้รับสายประคำพิเศษนี้ด้วยผู้หนึ่ง และท่านก็ใช้ติดตัวอยู่จนตราบอายุขัย

ความจงรักภักดีต่อพระราชวงศ์

ท่านเจษฎาจารย์ฮีแลร์มิได้จงรักภักดีต่อองค์สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเท่านั้น ท่านรู้จักเจ้านายในพระราชวงศ์กว้างขวาง เมื่อจะไปยุโรปก็ไปทูลลาสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ดังมีลายพระหัตถ์ปรากฏอยู่ว่า *"หลวงพี่ฮีแลร์หมายมั่นปั้นมือมาแต่กรุงเทพฯ แล้ว จะมาตามหาฝ่าพระบาทรีดเอาเงิน"* คำว่า **หลวงพี่** ดูจะเป็นคำเรียกท่านกันอย่างกว้างขวางในหมู่เจ้านาย ดังจะเห็นได้ในหนังสือ **สัปตมราชาภิเษก** กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ก็ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

บาทหลวงสิบแปดน้อม	วันทนา
หลวงพี่ฮีแลร์สา –	มารถรู้
อ่านราชสดุดีคณา –	เศียรวาท ถวายเอย
แถลงมนัสหวังสวัสดิ์กู้	เกียรติ์ไท้ไทเสมอ

และไม่แต่งานบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 7 เท่านั้น ที่ท่านอ่านราชสดุดีถวาย ในรัชกาลปัจจุบัน ท่านก็อ่านคำถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในงานบรมราชาภิเษกด้วยเช่นกัน และพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์นี้ก็เคยเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมโรงเรียนอัสสัมชัญในสมัยของท่าน และพระราชทานพระราชทรัพย์ในการสร้างตึกทั้งสองครั้งด้วยเช่นกัน

เมื่อเปิดตึกสุวรรณสมโภช กรมหมื่นทิพยลาภพฤฒิยากรก็เสด็จมาเป็นประธาน ความจริงท่านทรงคุ้นกับเจษฎาจารย์ฮีแลร์มาแต่สมัยทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการนั้นแล้ว เสนาบดีอื่น ๆ ในกระทรวงนี้ก็มักคุ้นเคยกับท่านแทบทั้งนั้น ท่านเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ช่วยแก้คำว่า **อาศรมชัญ** เป็น **อัสสัมชัญ** ท่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีสนับสนุนการตีพิมพ์ **ดรุณศึกษา** มาแต่แรก ดังนี้เป็นต้น

การเมือง

กับขุนนางข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริตนั้น ท่าน ฟ. ฮีแลร์ยกย่องสรรเสริญมาก แต่กับนักการเมืองที่ทุจริตคิดมิชอบ ท่านรังเกียจที่จะเข้าใกล้ และประณามให้ใคร ๆ ได้ยินด้วย ท่านมักจะเตือนศิษย์เก่าที่ไปหาท่านว่าอย่ามักใหญ่ใฝ่สูงในทางที่ผิด ให้ดำเนินวิถีชีวิตอย่างสุจริต ให้คิดเอาอย่างคนดี เดินให้ตรง เอาให้ดี อย่าเอาเด่น

หากศิษย์เก่าคนใดตกทุกข์ได้ยากเพราะกระแสแห่งการเมือง ท่านจะให้ความมั่นใจให้หายห่วงเกี่ยวกับลูกเต้าที่เรียนอยู่ในโรงเรียนท่าน เมื่อคราวพระยาศราภัยพิพัฒต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ

มหันตโทษนั้น นอกจากจะเขียนจดหมายและส่งไปปลอบแล้ว ยังไปเยี่ยมด้วยตนเองอีกด้วย ครั้นเมื่อท่านผู้นั้นซึ่งเคยเป็นนายกอัสสัมชัญสมาคม (ซึ่งมีท่านเจษฎาจารย์เป็นตัวตั้งตัวตีที่ช่วยจัดให้มีขึ้นแต่สมัยแรก) หนีจากที่คุมขังในเกาะตารุเตาไปได้ ครูกับศิษย์ก็ไปเจอะกันที่สิงคโปร์ เพราะบรรดาเจษฎาจารย์ชาวฝรั่งเศสพากันเนรเทศตัวเองไปจากเมืองไทยในสมัยสงครามอินโดจีน เพราะทนระบบชาตินิยมแบบผิด ๆ ไม่ไหว

หลังจากนั้นไม่นาน ก็เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง พวกเจษฎาจารย์พักอยู่ที่อินเดียอย่างเงียบๆ แต่ท่าน ฟ. ฮีแลร์สมัครเข้าร่วมขบวนการเสรีไทย ในด้านวิทยุและประชาสัมพันธ์ เลยมีโอกาสได้พบกับอัสสัมชนิกบางคน เช่น นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่กระโดดร่มลงมาจากเครื่องบินสัมพันธมิตรแล้วเลยมาถูกจับที่ชัยนาท

ตามปรกติ ท่านเจษฎาจารย์มักจะถามถึงศิษยานุศิษย์ ยกย่องคนนั้น ชมคนนี้ ส่วนคนที่เลวก็ได้แต่เอ่ยปากว่าสงสาร พยายามสวดอ้อนวอนพระให้เขากลับใจเป็นคนดี ฝ่ายคนที่ตกงาน ท่านก็มักฝากฝังให้ ท่านไม่ได้จองเวรกับศิษย์หรือกับผู้ร่วมงานเลย

หลังสงคราม

เมื่อคณะภราดากลับมาจากอินเดียนั้น ท่านเจษฎาธิการฮิวเบิร์ตเป็นผู้นำ แต่ท่าน ฟ. ฮีแลร์ก็คงรับภาระหน้าที่แม่บ้าน อาจารย์ผู้ปกครองตามเดิม ต้องวิ่งเต้นหาทางสร้างตึกหาสตางค์มาใช้ให้พอแก่ค่าครองชีพของครู ทั้งยังต้องพยายามรักษามาตรฐานการศึกษาแบบดั้งเดิมของอัสสัมชัญไว้อีกด้วย หลายต่อหลายเรื่อง ท่านไม่ยอมทำตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ได้รับเงินช่วยก็แล้ว ยังถึงกับสมัยหนึ่ง ท่านท้าให้มาปิดโรงเรียนก็เคย

ผู้ที่รู้เรื่องเก่า ๆ พากันชมเปราะว่าครูเฒ่าแก่แต่กาย แต่ใจยังเข้มแข็งปึกปึนเหมือนอย่างเดิม ดังเช่นเมื่อเกิดเปลี่ยนแปลงปกครองกันใหม่ ๆ นักเรียนมักสไตรค์ไม่เรียนหนังสือ เรียกร้องเสรีภาพ ท่านก็ปราบเสียอยู่ในกำมือท่านจนหมดสิ้นพยศไปเอง

แต่ในระยะหลังสงคราม ท่านต้องทำงานอย่างโหมกำลัง ดุจดังเมื่อสมัยเจษฎาจารย์ มาร์แตง เดอ ตูร์ส ไปตั้งโรงเรียนเซนต์คาเบรียลฉะนั้น แม้ท่านจะไม่สู้เกี่ยวข้องกับเครืออัสสัมชัญอื่น ๆ เพียงเฉพาะโรงเรียนใหญ่แห่งเดียวก็แทบเหลือรับ ไหนจะต้องสู้กับผู้ปกครองที่ต้องการแต่ปริมาณ ขอแต่ให้รับลูกตน ไหนจะต้องสู้กับกระทรวง ฯ ที่ต้องการให้สอนง่าย ๆ สอนเป็นภาษาไทยทุกวิชา และให้คิดค่าเล่าเรียนถูก ๆ ไหนครูจะต้องการเงินเดือนมากขึ้น ฯลฯ ท่านเองไม่มีเวลาสอนเลย ทุกเสาร์ที่เคยให้โอวาทก็ไม่มีห้องประชุมที่ใหญ่พอจะให้ทำเช่นนั้นได้ ครั้นสร้างตึกใหญ่สำเร็จเรียบร้อย ยังไม่ทันไร ท่านก็เจ็บหนัก จนต้องพักงานไปเรื่อย ๆ

กล่าวได้ง่าย ๆ ว่า ระยะหลังสงครามครั้งที่แล้ว การงานของท่านไม่สนุกเหมือนเมื่อสมัยก่อนสงคราม ชีวิตรีบเร่งเกินไปสำหรับท่าน เมืองไทยเปลี่ยนเร็วเกินไปสำหรับท่าน คนโกงมากขึ้น คนไม่รับผิดชอบต่อการงานมีมากขึ้น ครูใหม่ๆ จะหาให้เหมือนท่านมหาศุข มาสเตอร์เจือ ฉ่ำประยูร มาสเตอร์เจริญ บุณยมโหตม์ เป็นอันหาได้น้อย

ท่านเคยสนุกกับ **อุโฆษสมัย** เคยเขียนร้อยแก้วร้อยกรองลงเนือง ๆ ทำ **แดงขาว** กันขึ้นมาก็ไม่ดีสมใจ ครั้นได้เห็น **อุโฆษสาร** ดูท่านจะพอใจ แต่นั่นก็เป็นของเด็กเขาทำกันเอง หาใช่ผลิตผลอะไรของท่านไม่ แต่ท่านก็สู้อุตส่าห์แต่งโคลงกลอนอะไรให้ใหม่ ๆ ด้วยบ้างเหมือนกัน

ท่านคงรู้สึกว่าทำงานคุ้มเหนื่อย ก็ตอนเห็นพิธีเปิดตึกสุวรรณสมโภชนั้นแล ด้วยนอกจากเจ้าใหญ่นายโตที่ท่านเคารพจะมาร่วมด้วยแล้ว เพื่อนเก่า ๆ อย่างเจษฎาจารย์ไมเกิล ก็อุตส่าห์มาร่วมงานด้วยจากอินเดีย เด็ก ๆ จัดงานกันอย่างเต็มที่ โรงเรียนในเครือที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลปกครอง ต่างก็มาร่วมงานด้วยอย่างพร้อมเพรียง

ชรา—ทุพพลภาพ

หลังจากงานนั้นไม่ทันถึงปี ท่านก็ป่วยเป็นโรคเบาหวาน ถึงต้องส่งโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ เข้าใจกันว่าคงไม่ฟื้น เพราะอายุท่านก็กว่า 70 แล้ว เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสถึงกับรีบขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ลียองดอนเนอร์ให้ท่านเพื่อเป็นเกียรติ ทำพิธีประดับกัน ณ วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2495 ที่ภายในโรงพยาบาลนั้นเอง แต่แล้วท่านก็หายด้วยยาจีนที่ศิษย์เก่าเอามาต้มให้กิน ไปพักฟื้นอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชย์ ซึ่งเคยเป็นวิลลามองฟอร์ต ที่ท่านเคยเที่ยวเล่น เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในสมัยหนุ่ม ๆ

เมื่อกลับมาอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ท่านไม่มีหน้าที่การงานประจำแล้ว คงเป็นดังหนึ่งที่ปรึกษาของอธิการกลาย ๆ ท่านเป็นคนที่เคยทำงานมามาก มาพักอยู่เฉย ๆ จึงรำคาญมาก เห็นจะอ่านหนังสือฆ่าเวลามากเกินไป ทั้งสายตาเดิมก็ไม่ดีอยู่แล้ว เลยมืดสนิทลงไปทั้งสองข้าง ทั้งนี้ย่อมมีอนุสนธิมาจากโรคเบาหวานนั้นด้วย เดชะบุญนายแพทย์ชุด อยู่สวัสดิ์ผ่าตัดเยื่อหุ้มตา รักษาจนท่านเห็นได้เป็นปรกติ ศิษยานุศิษย์เห็นเป็นอัศจรรย์ที่รอดตายมาได้ถึงสองครั้งในรอบทศวรรษนั้น จึงจัดงานสมโภชท่านขึ้นอย่างมโหฬารเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2502 ถึงกับตีพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึกด้วย

ปีต่อมา โรงเรียนอัสสัมชัญจัดงานวชิรสมโภชที่ตั้งมาได้ค่อนศตวรรษ แต่ท่านเห็นจะหมดความตื่นเต้นกับงานฉลองแล้ว ด้วยอายุจะเข้าเขต 80 ปีอยู่แล้ว เมื่อฉลองสุวรรณสมโภชโรงเรียนกันท่านก็ไม่อยู่ มัวไปเรี่ยไรอยู่ในยุโรป ยี่สิบห้าปีต่อมา ถึงท่านจะอยู่ ก็ไม่สู้จะยินดียินร้ายด้วยเสียแล้ว

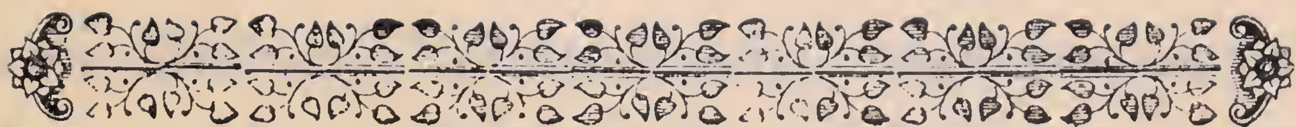
เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์
เมื่อแรกมาเมืองไทย

เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์
ในชุดเสนารักษ์ประจำกองทัพฝรั่งเศส
สมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

วันฉลองศาสนนามของเจษฎาจารย์ หลุยส์ นอบิรอน ค.ศ. 1918 ท่านเจษฎาจารย์มาร่วมเป็นเกียรติด้วย

รวมเรื่อง

และ

บทความ

ส่วนหนึ่งของ

เจษฎาธิการบดี ยอห์น แมรี่ เจ้าคณะแขวงของบรรดาภราดาเซนต์คาเบรียลในประเทศไทย เห็นว่าท่านชรามากแล้ว ควรย้ายไปอยู่บ้านพักภราดาที่ปลดเกษียณ ณ ซอยทองหล่อ ท่านก็ไม่ยอมไป ด้วยใจยังจดจ่ออยู่กับอัสสัมชัญ อันท่านมีส่วนปั้นมาแต่ต้น เพื่อนภราดารุ่น ๆ เดียวกันที่เหลืออยู่ ก็มีแต่ภราดาฮูแบร์โต ภราดาฮิวเบิร์ตก็ไปอยู่เสียโรงเรียนเซ็นต์คาเบรียล ภราดาหลุยแตรอยู่ศรีราชา ต่อมายังตายจากไปเสียก่อนอีก แต่ท่านก็ยังอยากคุยกับศิษย์เก่า ยังอยากเห็นศิษย์ใหม่ แม้เด็กรุ่นหลังเขาจะไม่ค่อยแลเห็นความสำคัญของท่านกันนักแล้วก็ตาม ส่วนศิษย์เก่านั้นยังมีผลัดกันมาเยี่ยมอยู่เนือง ๆ ยิ่งวันที่ 13 มกราคม อันเป็นวันนักบุญของท่านด้วยแล้ว มักจะมีมามากหน้าหลายตาสักหน่อย ที่น่าเศร้าก็ตรงที่ในบั้นปลายแห่งชีวิต ท่านมีอาการหลง ถึงขนาดบอกชื่อแล้วก็ยังจำไม่ได้ โดยที่ท่านเป็นผู้มีความจำเป็นเยี่ยม แต่แล้วสังขารก็แปรสภาพไปได้ถึงเพียงนี้ แม้เครื่องเคราภายในร่างกายท่านก็ไม่ทำงานเป็นปรกติ มักจะไม่อุจจาระ ไม่ปัสสาวะ นอนไม่หลับ อันเป็นธรรมดาของโรคชรา แต่ท่านก็พยายามรักษาวัตรปฏิบัติ เดินออกกำลังทุกวัน จากห้องนอนชั้นสามบนตึกกอลัมเบต์ ลงมาทางตึกสุวรรณสมโภช ไปรวมรับประทานอาหารกับเจษฎาจารย์อื่น ๆ ที่ตึกเก่าชั้นล่าง ทุกมื้อ จนภายหลังเดินมาไม่ไหว จึงส่งอาหารขึ้นไปให้เป็นครั้งคราว แต่ก็ต้องให้นายกวางไปเป็นบุรุษพยาบาลประจำอยู่เนือง ๆ ช่วยทำความสะอาดร่างกายให้ มีตัดผม ตัดเล็บ ชำระล้างอวัยวะบางส่วนให้ตามโอกาสอันควร

อวสาน

ระหว่างที่เป็นโรคชรา มีอาการหลงอยู่นี้ นึกกันว่าจะสิ้นชีพไปหลายต่อหลายครั้ง ถึงให้ศีลทาสุดท้ายกันแล้วก็มี แต่ท่านก็อยู่มาได้จนอายุ 87 ปี และแล้ววาระสุดท้ายของท่านก็มาถึง ด้วยคืนวันที่ 18 กันยายน ท่านนอนไม่หลับ จึงลุกขึ้นมาเดินที่ระเบียง แล้วล้มลง เจษฎาจารย์ที่นอนอยู่ชั้นบนได้ยินเสียงจึงได้ไปช่วยกันแก้ไข ส่งโรงพยาบาลคามิเลียนในเช้าวันรุ่งขึ้น แพทย์ลงความเห็นว่าเส้นโลหิตฝอยแตก จะต้องรักษาอยู่นาน จึงได้ย้ายไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลคริสเตียน ถนนสีลม อาการมีแต่ทรงกับทรุดเรื่อยมา แล้วก็สิ้นชีวิตลงเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2511 ถ้าอยู่ต่อไปอีก 17 วัน ท่านก็จะอยู่เมืองไทยครบ 67 ปีบริบูรณ์

ได้เชิญศพมาตั้ง ณ ห้องประชุมตึกสุวรรณสมโภชของท่าน ท่านอัครสังฆราชได้ทำพิธีมหาบูชามิสซา ณ ที่นั้น เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม ศิษยานุศิษย์และแขกผู้มีเกียรติได้มาร่วมในพิธีศพของท่านตลอดเวลาที่ตั้งศพอยู่นั้น ในวันพิธีที่สำคัญ พระยาอนุมานราชธนได้กรุณามาเป็นประธานในหมู่ศิษย์ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้กล่าวสดุดีท่านเป็นภาษาฝรั่งเศส นายเขต ศรียาภัย กล่าวสดุดีท่านเป็นภาษาไทย ครู ศิษย์เก่า ศิษย์ใหม่ ผลัดกันเชิญหีบศพท่าน เดินเวียนรอบบริเวณโรงเรียนก่อนที่จะเคลื่อนขบวนไปฝัง ณ สุสานของเจษฎาจารย์ ณ บริเวณยุวนิสิตสถาน อำเภอศรีราชา ระหว่างที่รถแล่นผ่านถนน

ลืมไปนั้น นักเรียนโรงเรียนกรุงเทพ ฯ คริสเตียนวิทยาลัยได้มาเข้าแถวเคารพศพท่านเจษฎาจารย์ด้วยความไว้อาลัย หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้พากันลงข่าวสดุดีท่านทุกฉบับ **วารสารของสยามสมาคม** ในพระบรมราชูปถัมภ์ก็ได้ลงพิมพ์คำไว้อาลัยของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ด้วย อนึ่ง ท่านผู้นี้ได้เรียกร้อง ในนามของศิษย์อัสสัมชัญ ให้รัฐบาลขอพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แด่ท่านเจษฎาจารย์ ฮีแลร์ ให้สมกับเกียรติคุณที่ท่านได้มาบำเพ็ญเป็นประโยชน์แก่การศึกษาและวิชาการของกุลบุตรไทยเป็นเอนกอนันต์

เหรียญตราใด ๆ ใบประกาศกิติคุณใด ๆ หรือชีวประวัติที่ใครจะเขียน ก็หาสมแก่คุณความดีที่เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ ได้บำเพ็ญมาแล้วไม่ ตลอดชีวิตของท่าน ท่านรับใช้พระผู้เป็นเจ้าด้วยความซื่อสัตย์ จงรักภักดี อย่างเสียสละ และอดทน สิ่งซึ่งท่านหวังจากชีวิต คือการขึ้นไปอยู่กับพระองค์บนสรวงสวรรค์อันนิรันดร ขอท่านจงประสบสุขตามควรแก่คติวิสัยจงทุกประการเทอญ

งานที่ค้าง

ฟ. ฮีแลร์นั้นเป็นบุคคลประเภทบุกเบิกอย่างที่ฝรั่งเรียกว่า pioneer แม้ท่านจะไม่ได้ดำริริเริ่มตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญ แต่ก็เป็นเจษฎาจารย์ชุดแรกที่มาก่อต่อจากที่ท่านบาทหลวงกอลมเบต์ได้สร้างไว้แล้วและขยายกิจการออกไป จนเป็นที่ขึ้นชื่อลือชาว่าเป็นสำนักศึกษาชั้น ๑ ของไทย มีกิติคุณระบือไปถึงต่างประเทศ การก่อสร้าง การสอน การเขียน การแปล และการฝึกหัดอบรมศิษย์ ติดต่อกับผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมไทย ฟ. ฮีแลร์ทำมาแล้วอย่างพึงพอใจในผลงานของท่าน แต่สิ่งหนึ่งซึ่งท่านพยายามเสมอ หากทำไม่สำเร็จและอยากเห็นผลสำเร็จคือการปฏิรูปอักษรไทย ความข้อนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ก็ทรงมีพระมติเห็นพ้องต้องด้วย

ฟ. ฮีแลร์เห็นว่า การเขียนคำไทย ควรเขียนเป็นคำ ๆ อย่างภาษาฝรั่ง ดังจะเห็นได้ว่า**ดรุณศึกษา** สมัยท่านจัดพิมพ์เอง แยกตัวออกเป็นคำ ๆ เสมอ ทั้งท่านยังต้องการให้ใช้เครื่องหมายวรรคตอนอย่างฝรั่งเช่นกัน ความข้อนี้ ท่านสั่งเสียศิษย์พวกที่สนใจในทางอักษรศาสตร์อยู่เสมอ ว่าภาษาไทยเราต้องปรับปรุงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ท่านให้เหตุผลว่าการเขียนติด ๆ กันนั้น เราต้องคิดถอดคำนั้นออกในใจเรา เสียเวลาไปโดยที่เราไม่รู้สึกตัว ส่วนการวางสระพยัญชนะไว้ข้างบนข้างล่างบ้าง ซ้ำบางทีมีวรรณยุกต์ซ้อนสองขึ้นไปอีก ทำให้เสียเนื้อที่โดยใช่เหตุ เปลืองตัวพิมพ์โดยใช่เหตุ ทั้งจุดเล็กจุดน้อยยังทำให้ตัวพิมพ์หักสลายได้ง่ายขณะที่ตีพิมพ์อยู่ ท่านว่าสระต้องอยู่หลังพยัญชนะเสมอ เพื่อสะดวกแก่การเรียน เช่นเด็กเริ่มเรียนว่า **ป สระไอ** แต่กลับเขียนว่า **ไป** นับว่าสับสน ท่านได้เขียนกลอนเทียบไว้ให้เห็น ประกอบคำสนทนาที่น่าสนใจ ดังนี้

คนฉลาดขาดเฉลียวประเดี๋ยวเย่;
เหมือนเรือแพออกค้าสุดฟ้าเขียว
แต่หากขาดเข็มทิศเสียนิดเดียว
อาจเล่นเลี้ยวเกยแก่งแล่งทลาย.

ถ้าแม้นมีเข็มทิศคิดไปแล้ว,
คงคลาดแคล้วเกาะแก่งถึงแหล่งหมาย;
เข้าเทียบท่าเบี่ยดระวางอย่างสบาย,
เสร็จซื้อขายกลับบ้านสำราญรมย์.

คน ฉลาด ขาด ฉลเอน ปรลัดเอน ยะ ;
หมน่ยน รน่ล พอิ ออก ค้า สนัด ฟ้า ขเลน
ตอิ่ หาก ขาด ขอัม ทั่เค สเอ นั่เด ดเอน
อาจ ลอิ่น ลเอ้น กแย กอิ่ง ลอิ่ง ทลาย .

ถ้า มอิ้น มเ ขอัม ทั่เค ตั่เด ปลั่เ ลอิ้อ ,
คง คลาด คลอิ้อ กอั กอิ่ง ถนั่ง หลอิ่ง หมาย ;
ขอ้อ ทเอบ ท่า ปแด รลัวาง อย่าง สบาย ,
สรอัจ ซน้ ขาย กลลับ บ้าน สำราญ รมย์.

เต่า – เอ! นี่มันเปิ้นบทกลอนหนังสือภาษาอะไรกัน อ่านไม่รู้เรื่อง ไม่เคยเห็น คนสมัยใหม่นี่อุตริเหลือหลาย.

ฉลาด – ไหน! อุตริยังไง อ๋อ! เข้าใจแล้ว หนังสือแบบนี้ เขาไล่ตัวสระให้เข้าแถวเดียวกันหมด เพื่อให้อ่านง่าย เขียนง่าย ดูๆก็ดีเหมือนกัน แต่มันเปิ้นครึ่งชาติยังไงไม่รู้ ไม่น่าดูเลย.

เฉลียว – จริง! ไม่น่าดู แต่ความคิดชนิดนี้ไม่เลว ไม่ใช่อ่านง่ายเขียนง่ายอย่างเดียว พิมพ์ก็ง่ายตัวไม่ใคร่หัก ทำบรรทัดถี่ ๆ ก็ได้ เพราะเขาไม่มีสระสี่ทิศเหมือนที่เราใช้กัน หนังสือแบบนี้ ราคาจะถูกลงไปตั้งครึ่ง เปิ้นการประหยัดทรัพย์ได้ปีละมากมาย· นักเรียนก็ไม่ต้องหิ้วกระเป๋าเบ้อเร่อทั้งเช้าทั้งเย็น ที่ว่าเปิ้นหนังสือครึ่งชาติ หรือหัวมงกุฎท้ายมังกรนั้นเห็นด้วย แต่ใครหนอ จะสามารถประดิษฐ์สระฝรั่งเหล่านี้ให้มีศิลป์เดียวกับแบบไทยได้ละก็จะมีคุณแก่พวกเราไม่น้อยทีเดียว.

กระวี –
ใช้สระ a, e, i, o, u, (อา, เอ, อี, โอ, อู) *หนึ่ง* เทียบดูเห็นชัดบรรทัดถี่
ทุ่นกระดาษที่ละนิดคิดให้ดี ว่าหนึ่งปีอย่างน้อยกี่ร้อยตัน?
สอง ช่างพิมพ์ยิ้มหวัวตัวไม่หัก ไม่ต้องพักทบทวนกวนโทสัน;
สาม นักเรียนหนักกระเป๋าก็เบาพลัน; นอกจากนั้นออมอัฐชะงัดเอย.

ฬ.อ.๑๑๘๕

หวังว่าความหวังตั้งใจของท่านคงจะสัมฤทธิ์ผลได้ในอนาคตกาลอันไม่ห่างไกลเกินไปนัก.

BROTHERS of St GABRIEL
LABOR
OMNIA
VINCIT

"อัสสัมชัญ อุโฆษสมัย กรุงเทพฯ"

ความศุข

ในบรรดานักเรียนที่จะอ่านเรื่องนี้ หากจะมีใครถามตัวว่า *"เจ้าเอ่ย ทำไมเจ้าจึงไป เรียน?"* ข้าพเจ้าเดาคำตอบของเจ้าเอาเองว่าคงจะเปนอย่างนี้ว่า *"ผมไปเรียนหนังสือขิขอรับ"* แล้วสมมุติว่า ผู้ถาม ๆ ต่อไปอีกว่า *"เรียนหนังสือทำไมน๊ะ?"* ก็คงตอบต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า *"เรียนหนังสือเพื่อจะทำมาหากินคล่องสบายขิขอรับ"* แลความเปนจริงข้าพเจ้าเชื่อว่า บิดามารดานักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและทั้งตัวนักเรียนเอง ก็หมายในใจอย่างนี้เปนแน่

ตามธรรมดา เมื่อบิดามารดาได้เห็นบุตร์ของตนมีอายุพอสมควรที่จะเข้าโรงเรียนแล้ว ก็ได้นึกแก่ตัวก่อนว่า *"ลูกของเราโตแล้ว เราฝากไว้โรงเรียนเถอะ ดีกว่าจะให้นอนเล่นเปล่า ๆ ที่บ้าน เอาไว้เรียนหนังสือหนังหา ต่อไปภายหน้าจะได้พึ่งเขาบ้าง"*

แท้ที่จริงความคิดของบิดามารดาก็ดี ของบุตร์ก็ดี ก็มีความประสงค์อย่างเดียว คือ เตรียมหนทางที่จะได้ความศุขแก่ตน ข้างพ่อแม่ก็หมายจะพึ่งลูกเมื่อแก่ชรา บ่วยไข้ลง ข้างฝ่ายลูกหมายว่าเมื่อโตขึ้น ตนจะได้ไม่ต้องพึ่งใคร จะได้หากินเปนศุขตามอิศระของตัว

ซึ่งพ่อแม่แลเด็กมีความประสงค์ที่จะให้ได้ความศุขมาใส่ตนนั้น ก็พอฟั่ง พอเข้าใจได้อยู่ ควรแล้วที่พ่อแม่ผู้ได้เหน็ดเหนื่อยดูแลรักษาบุตร์มาตั้งแต่เล็กจนโตใหญ่จะได้พึ่งบุตร์เมื่อแก่บ้าง และก็ควรที่บุตร์จะได้หากินเอาเองตามอิศระของตัว ให้ใจเบิกบานเปนผาศุขตามความชอบธรรม แลอุปนิสสัยจำเพาะของตัวเองบ้าง

แต่หากว่าที่นี้ จะมีผู้ย้อนถามบิดาหรือบุตร์ก็ดีว่า *"ความศุขซึ่งตนแสวงหาสำหรับตน เมื่อต่อไปภายหน้านั้น ท่านหมายเอาอะไรว่าเปนศุข?"* ก็คงมีคำตอบต่าง ๆ กันเปนแน่

ฝ่ายข้าราชการ และบุตร์ตระกูลข้าราชการโดยมากคงเข้าใจว่า ความศุขสำหรับตนนั้น คือ

ให้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง เพื่อจะได้รับหน้าที่สูง ๆ ในราชการ จะได้มีความชอบแลชื่อเสียงไว้ในแผ่นดิน คนทั่วทุกชาติทั่วทุกคนในปัจจุบันเวลานี้ และในภายภาคหน้า จะได้สรรเสริญเยินยอตนว่าเปนคนรักชาติบ้านเมือง

ถ้าจะเปนบุตร์ตระกูลพ่อค้า ก็จะหมายเรียนรู้ภาษาและขนบธรรมเนียมของชาวต่างประเทศ เพื่อจะคบค้าสมาคมกับคนต่างชาติ จะได้เปนหนทางนำทรัพย์สินเงินทองให้ตนมั่งมีศรีศุข

นอกจากทรัพย์สมบัติและชื่อเสียงยศถาศักดิ์สองสิ่งนี้ น้อยคนนักที่จะเรียนโดยหมายเอาผลประโยชน์อื่นจากการศึกษา ในร้อยคนพันคน บางทีจะมีอยู่บ้างสักคนหนึ่งหรือสองคน ซึ่งเรียนเอาโดยหมายแต่จะบำรุงปัญญาและวิชาความรู้ของตนให้รู้ในของที่ยังไม่รู้ หรือเรียนของที่รู้แล้วบ้าง ให้ยิ่งลึกซึ้งเข้าไป ตนจะได้แลเห็นแจ่มแจ้งเข้าใจชัดเจนในข้อความทั้งปวงซึ่งเปนของประจำโลก และซึ่งคนทั้งหลายโดยมากหารู้เห็นไม่

คนทั้งสามจำพวกนี้ จะว่าหลงทางก็ว่าได้ เพราะแม้นถึงว่าเขาจะหาความศุขได้ตามหมายนั้นใช่ว่าเขาจะมีความศุขแท้แก่ตนเมื่อไร

เช่นถึงตนจะเรียนรู้จนเปนนักปราชญ์มีชื่อเสียง คนเขานับหน้าถือตากันมาก ยิ่งสูงขึ้นไปก็ยิ่งน่ากลัวว่าความศุขนั้นจะพ้นตนไปโดยเร็ว เราท่านทั้งหลายเคยได้รู้จักกี่คนซึ่งมีชื่อเสียงยศถาบรรดาศักดิ์ แล้วในไม่กี่วัน ไม่มีเสียแล้ว ได้รู้จักกี่คนซึ่งเคยเปนคนมั่งมีศรีศุข แล้วได้ตกลงเปนคนจนอนาถาหาที่พึ่งมิได้

ความศุขแท้นั้น ต้องเปนความศุขที่เที่ยงแท้ถาวรจึงจะสมกับชื่อว่าเปนศุข ต้องเปนศุขเที่ยงคือไม่รู้จักแปรปรวน บัดเดี๋ยวศุขบัดเดี๋ยวทุกข์ ต้องเปนศุขแท้ คือมิให้มีทุกข์เจือปนด้วยเลย และต้องเปนถาวร อย่าให้มีวันสิ้นสุด รวมทั้งสามประการ ฉนี้แหละ จึงจะควรเรียกว่า *"ความศุข"*

ดังนี้คงมีผู้นึกถามว่า ถ้าความรู้ ความมียศถาบรรดาศักดิ์ และทรัพย์สินเงินทองไม่เปนของนำเอามาซึ่งความศุข ก็จะเอาอะไรมาจัดว่าเปนความศุขเล่า

ข้อนี้ขอตอบว่า ความศุขอยู่ในการแสวงหาความยุติธรรมโดยสัตย์ซื่อสุจริตทุกวันไป ใครทำเช่นนี้ไม่ว่าเจ้านายใหญ่โต หรือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินชั้นต่ำที่สุดในโลก ก็มีความศุขในใจ อย่างที่นักปราชญ์ผู้หนึ่งเคยได้กล่าวไว้ว่า *'จิตร์ใจบริสุทธิ์เปนหมอนอันวิเศษ"* อธิบายคือว่า ใครรักษาจิตร์ใจแห่งตนให้บริสุทธิ์ โดยกระทำแต่กิจการที่ดีสัตย์ซื่อสุจริตแล้ว ผู้นั้นก็กินอยู่หลับนอนสบายไม่เปนทุกข์เปนร้อนวุ่นวายอะไร สมกับพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า *"ให้แสวงหาแต่ความยุติธรรมอย่างเดียว และของอื่นจะได้มาเอง"*

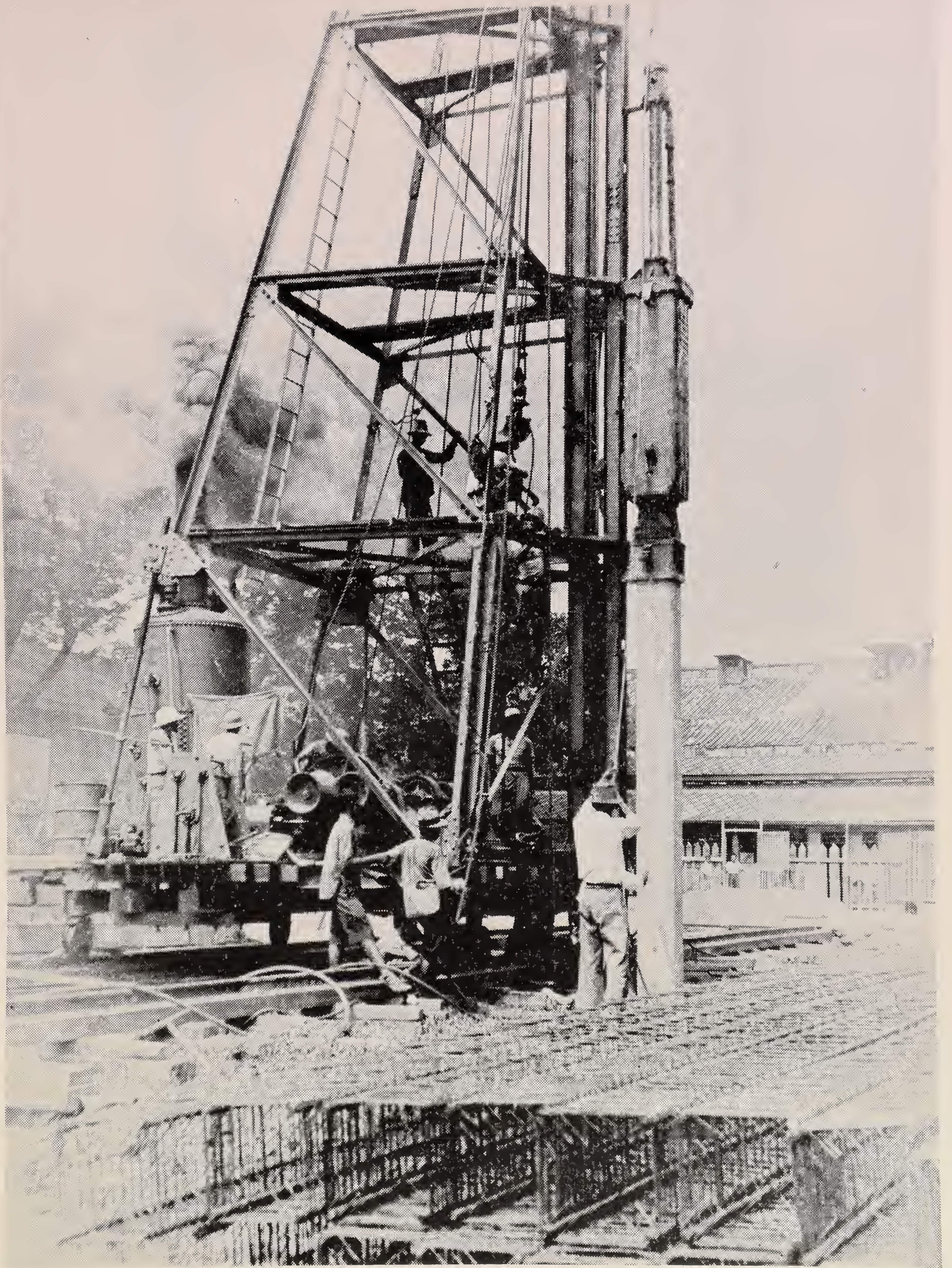
ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าต้องขอว่าแก่บรรดานักเรียนทั้งปวงซึ่งกำลังวิ่งหาความศุขด้วยเต็มกำลังและฝีมือของตนว่า "*พ่อมหาจำเริญเอ่ย เจ้าอยากรู้วิชา อยากมีชื่อเสียงมากน้อยเท่าใด เจ้าอยากได้เงินทองเข้าของบริบูรณ์มากน้อยเท่าใด ข้าพเจ้าก็อวยพรภาวนาขอให้เจ้ามีมาก สมกับที่คิดนั้นๆ และยิ่งกว่านั้นเสียอีก แต่ท่าถ้าเจ้าอยากจะให้คำไชยมงคลเหล่านี้มีผลสำเร็จสมตามความปรารถนาแล้ว ขอเจ้าจงอย่าได้หมายการเรียนเปนการใหญ่ฝ่ายเดียว* **ขอจงหมายเอาความสุจริต ยุติธรรม เปนหัวหน้า นั้นแหละดี** *ขอเจ้าจงประพฤติตามระเบียบของโรงเรียนตามคำสั่งของพ่อแม่ที่บ้าน ตามขนบธรรมเนียมบ้านเมืองตามบังคับแห่งจิตร์ใจตน ซึ่งกำลังจ้องมองดูเจ้าว่าจะทำอะไรอยู่เสมอ และคอยตักเตือนสั่งสอนเจ้าว่านี้ผิด เจ้าอย่าทำ นี้ถูกเจ้าจงทำเถอะ*"

ถ้าใครทำเช่นนี้ ให้รู้แน่แต่วันนี้เถอะว่าผู้นั้นกำลังแสวงหาความศุขถูกหนทางแล้ว และผู้นั้นกำลังได้ส่วนแห่งความศุขเที่ยงแท้ถาวรมาเปนของตนได้บ้างอยู่แล้ว.

ฟ. ฮีแลร์

(จากหนังสือ "อุโฆษสมัย ปี 1913–1915")

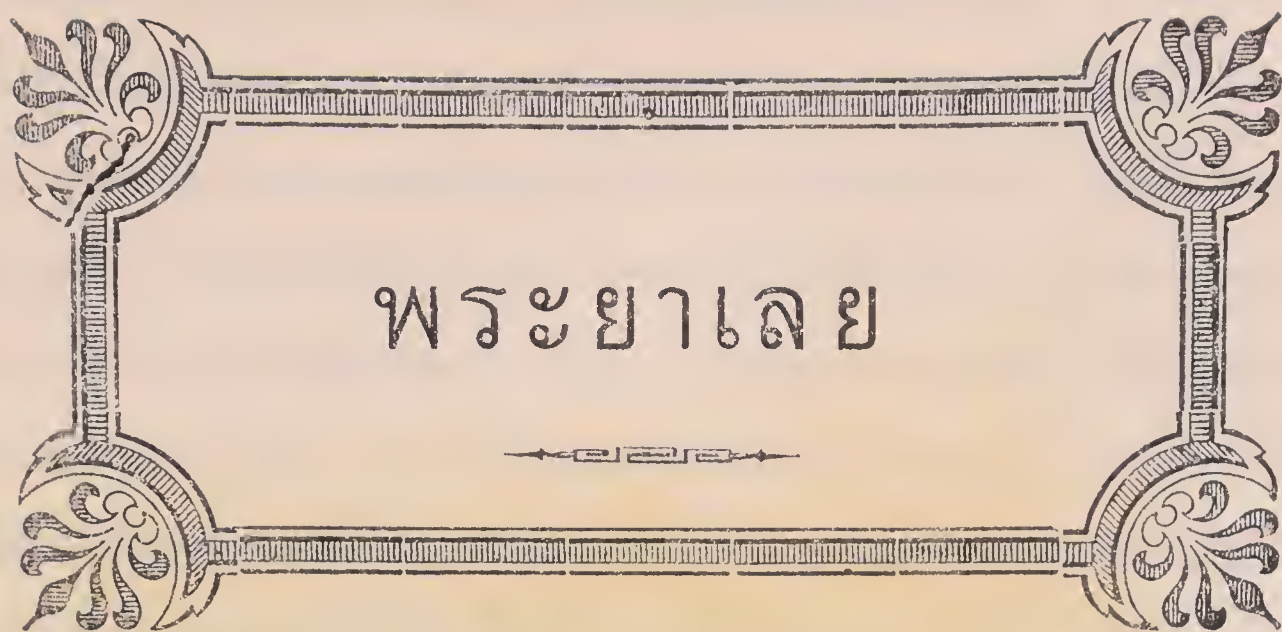

DS
BROTHERS of
GABRIEL
LABOR
OMNIA
VINCIT

ลงรากตึก กอลมเบต์

ตึกกอลมเบต์ในสมัยปัจจุบัน

พระยาเลย

พระยาเลย เป็นชื่อสำหรับเรียกไม้ชะนิดที่ไม่ดีใคร ๆ ก็รู้จัก แต่มักเรียกกันเพี้ยน ๆ ไปว่าไม้กระยาเลย และใช้เป็นชื่อสำหรับเรียกไม้เบ็ญจพรรณที่ปะปนกันหลายชะนิด

มีเรื่องเล่ากันมาว่า พระยาคนหนึ่งต้องการไม้จะปลูกสร้างบ้านเรือน จึงพาบริวารเข้าไปหาไม้ในป่า พบต้นไม้ดีก็ให้เลือกตัดเอาไป พบต้นไม้เลว พระยาก็เลยไปเสีย เมื่อคนทั้งปวงเห็นเช่นนั้นจึงพากันตั้งชื่อไม้ชะนิดนั้นว่า ไม้พระยาเลย อาศัยที่พระยาเห็นแล้วเดิรเลยไปเสียเช่นนั้นเองเป็นต้นเหตุ

ต้นไม้เพียงแต่พระยาไม่ต้องการใช้ เดินเลยไปเสียเท่านั้น ยังมาถูกมนุสส์พากันเหยียดว่าเป็นไม้เลวเช่นนี้ ถ้าต้นไม้มีจิตต์ใจ มีความรู้สึกเช่นมนุสส์มันจะนึกน้อยใจสักเพียงไร! ถ้าสมมุติว่า ต้นไม้พูดได้คงจะไม่ยอมให้มนุสส์เหยียดเล่นได้ข้างเดียวเป็นแน่ มันคงจะพากันคัดค้านเป็นเสียงเดียวกันว่า "พระสร้างฉันให้เป็นมาแต่เดิมอย่างไร ฉันก็ยังคงเป็นอยู่ตามสั่งดังนั้น ไม่ได้ล่วงละเมิดแม้แต่ประการใด ต้น, ใบ, ลูก, ดอก, รส, กลิ่นของฉันเป็นอย่างไร ฉันก็ยังคงรักษาสภาพของฉันอยู่อย่างนั้นเอง การที่พระยาไม่ต้องการฉัน เดินเลยไปเสีย ก็เพราะความประสงค์ของพระยาไม่ตรงกับสภาพของฉันต่างหาก ใช่ว่าฉันทำสภาพของฉันให้เลวทรามลงไปกว่าเดิมที่พระประทานให้เมื่อไร คุณแต่เดิมมีมาอย่างไร ทุกวันนี้ฉันก็คงยังมีอยู่พร้อมมูล"

เช่นไม้ยาง จะพูดว่า "ถึงลำต้นของฉันจะไม่มีเกียรติยศเหมือนไม้สัก มนุสส์ก็ยังได้ให้ยางมาจากลำต้นของฉันทำประโยชน์ได้ดีเหมือนกัน ท่านลืมคุณของฉันเสียแล้วหรือ? เรือไม้สักนั่นแหละที่ท่านใช้แจวพายเป็นยานพาหนะอาศัยเป็นอาชีพอยู่ทุกวันนี้ ท่านใช้แต่ไม้สักอย่างเดียวหรือ? หรือต้องใช้ยาชันน้ำมันยางทาด้วย? ท่านไม่ควรจะดูหมิ่นฉันว่า เป็นไม้อันเลวทรามเลย การที่พระยาเดิรเลยไป ไม่ใช่ความเสียหายอะไรของฉันสักนิดเดียว เป็นแต่ไม่ตรงกับความต้องการของพระยา พระยาก็ไม่เอาไปใช้เท่านั้น

ส่วนมนุสส์สิได้เปรียบกว่าพวกฉันเป็นไหน ๆ พระสร้างมาให้มีร่างกายบริบูรณ์ทุกอย่าง มีตา,

หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ, มีมือ, เท้าพร้อมไม่บกพร่อง มิหนำซ้ำได้บัญญารู้จักคิดผิดชอบดีชั่วอีกด้วย แต่กระนั้นใช่จะประพฤติตนรักษาพระคุณเหล่านั้นให้สมกับพระมหากรุณาธิคุณ ของพระองค์ ทุกคนไปหรือก็เปล่า บางจำพวกก็มีจิตต์ใจเบ็นอันธพาลสันดานบาป ประพฤติแต่ทางทุจจริตด้วยกาย, วาจา, ใจ, คดในข้อ, งอในกระดูก บางจำพวกก็อักตญญูไม่รู้คุณคน ยกตนข่มท่านประกอบด้วยอิสสาพยาบาท ประทุษร้ายต่อผู้มีพระคุณ มีน้ำใจดื้อด้านว่ายากสอนยาก เข้าไหนไม่ติด คิดแต่เบียดเบียฬกันและกัน มนุสส์จำพวกที่กล่าวมานี้ ยังจะมีคุณความดีกว่าต้นไม้พระยาเลยอีกหรือ? ลองเปรียบดูง่าย ๆ ก็พอจะเห็นได้ ไม้แข็งแต่ไม่แข็งจนเกินไป แข็งพอใช้ทำประโยชน์ได้ แต่คนใจแข็งเสียประโยชน์ ไม้คดพอดัดให้ตรงได้ แต่คนใจคดหมดทางแก้ ดังนี้ ใครจะเลวกว่าใคร? เชิญวินิจฉัยให้เบ็นยุตติธรรม สักหน่อย

นี่แหละหากมนุสส์จะมาถูกไม้พระยาเลยคัดค้านเอาเช่นนี้ มนุสส์จะตอบว่ากระไรจึงจะไม่เสียยุตติธรรม? แต่พึงเข้าใจว่า ไม้พระยาเลยคัดค้านฉะเพาะแต่มนุสส์ที่ขาดมนุสส์ธรรมจำพวกเดียวเท่านั้น หาได้คัดค้านมนุสส์ทั่วไปไม่ เพราะฉะนั้นเราท่านทุกคนควรบำเพ็ญตนให้ตั้งอยู่ในมนุสส์ธรรมตามประเภทของตนทุกเมื่อเท่านั้น

เช่นขึ้นชื่อว่าคฤศตัง ซึ่งเพียงคนเข้ารีตหรือไม้พระยาเลย สำหรับคนไทยเบ็นอันมาก แต่แท้จริงคฤศตังมีลักษณะและคุณความดีที่ควรรักษาละเอียดพิสดารกว่านี้มาก

นอกจากเบ็นคนเข้ารีต มีชื่ออยู่ในบัญชีสัปบุรุษวัดใดวัดหนึ่ง คฤศตังยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอีกหลายประการนักจึงจะนับว่าเบ็นคฤศตังแท้ได้ ถึงแม้ตนเข้ารีต ถ้าตนไม่ได้อยู่ในรีตคือไม่ปฏิบัติตามจารีตพระศาสนาคฤศตัง ตนก็ยังไม่ใช่คฤศตังแท้ ถึงแม้ตนจะเข้ารีตแล้ว ทั้งเบ็นคนเรียบร้อยดี ไม่ฉ้อโกงไม่ทุบตีด่าว่าใครก็ตาม แม้ตนจะเบ็นพ่อบ้าน, แม่เรือนที่ดี บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา มิตร์สหายที่สัตย์ซื่อต่อเพื่อน นายที่ใจคออารีอารอบ บ่าวคนใช้ที่ขยันต่อการงานก็ตาม ถ้ารักษาคุณสมบัติเพียงเท่านี้ ตนก็ยังหาใช่คฤศตังแท้ไม่ ยิ่งกว่านี้แม้ตนจะเบ็นผู้นับถือพระคฤศศาสนาว่าเบ็นศาสนาที่ดี แม้ตนจะประพฤติตามศาสนานั้น ในบางสิ่งบางอย่าง มีไปวัดไปวา แก้บาปรับศีลในวันอาทิตย์และวันฉลองอื่น ๆ ก็ดี ถึงกระนั้นถ้าปฏิบัติเพียงเท่านี้ ตนก็ยังหาควรได้ชื่อว่าสัปบุรุษคฤศตังที่แท้ไม่

ที่จะเบ็นสัปบุรุษคฤศตังแท้นั้น นอกจากที่ตนต้องเบ็นคนที่ได้รับศีลล้างบาป คือเบ็นคนเข้ารีตดังว่ามาแล้ว ตนก็ยังต้องอยู่ในรีตนั้นตลอดรอดฝั่งต่อไปด้วยจึงจะได้ คือแต่พอรู้เดียงสาตนต้องเชื่อถือและปฏิบัติตามสรรพคำสั่งสอนแห่งพระคฤศโตเจ้า ผู้เบ็นต้นรากแห่งศาสนาคฤศตัง ตามอรรถาธิบายแห่งสมเด็จสันโตปาปาและองค์พระสังฆราช ผู้รับอาชญาสิทธิ์สืบเนื่องกันมาแต่พระมหาเยซูคฤศโต ที่จะสั่งสอนมนุสส์ชาติต่อ ๆ กันไป สรุปความว่าสัปบุรุษคฤศตังแท้ คือ มนุสส์ที่ตั้งใจประพฤติตามข้อปฏิบัติที่พระมหาเยซูคฤศโตเจ้าเคยดำเนิรมาทุกเมื่อ ยิ่งปฏิบัติใกล้พระองค์มากเพียงใด ก็ยิ่งเบ็นคฤศตังแท้มากเพียงนั้น

ว่าอีกนัยหนึ่ง สัปบุรุษคฤศตัง คือมนุสส์ที่มีความจงรักภักดี นับถือพระผู้เป็นเจ้ายิ่งกว่าสรรพสัตว์สรรพสิ่งใด ๆ ในโลก ถึงแม้จะต้องทนทุกข์ทรมานมีความตายเป็นที่สุด ตนก็ยินดีทุกเมื่อที่จะสละชีวิตดีกว่าที่จะปฏิเสธพระองค์หรือหลบหลู่พระคุณของพระองค์ประการใดประการหนึ่ง สัปบุรุษคฤศตัง คือมนุสส์ที่รบสู้ความชั่วที่มีอยู่ในตน ซึ่งเป็นนิสสัยประจำหัวใจแห่งมนุสส์ชาติทุกผู้คน แข็งใจวันยังค่ำที่จะบำเพ็ญตนให้กาย, วาจา, ใจบริสุทธิ์สอาดพร้อมทั้งสามทวาร ไม่เลือกว่าเวลาปกติ หรือเวลามีเหตุขัดข้องหมองใจประการใด

สัปบุรุษคฤศตัง คือ มนุสส์ใจสัทธาที่หมั่นระลึกถึงการปฏิบัติแห่งพระมหาเยซูคฤศโตเจ้าอยู่เสมอถือพระองค์เป็นพระฉะบับอันประเสริฐ ที่จะปฏิบัติตามอยู่เป็นนิตย์ สัปบุรุษคฤศตังคือผู้ที่รักเพื่อนมนุสส์ทั่วไปไม่เลือกว่าสหายหรือสัตรู เหมือนกับที่พระมหาเยซูคฤศโตเจ้าเคยทรงรักไม่ว่าในกาลดีกาลร้ายประการใด

แม้จะตกทุกข์ได้ยาก หรือเป็นผู้ลากมากมี แม้เป็นผู้ที่สบประมาทแห่งโลก หรือเป็นที่เยินยอสรรเสริญก็ยึดถือพระองค์เป็นหลัก เป็นสรณะที่พึ่งอยู่ทุกเมื่อ โดยนึกว่าสุขทุกข์ใช่ของเที่ยงใช่ของถาวร ถ้าทุกข์มาถึงแล้วตนอดทนดี ก็จะเป็นกุศลในภายหน้าไม่ช้า ถ้าสุขสวัสดิ์อุบัติดล พอหมดชีวิตนี้ ความสุขนั้นก็พลันหายอันตรธานไป หาเป็นสาระแก่ตนมิได้ สัปบุรุษคฤศตังไม่ใช่อื่นไกลเลย คือ ผู้ที่ประพฤติตามแบบฉะบับแห่งพระคฤศโตเจ้า คือผู้เป็นศิษย์แห่งพระคฤศโตเจ้านั้นเอง

มนุสส์ชะนิดนี้จึงเรียกว่าสัปบุรุษคฤศตังได้ ชะนิดนี้ที่คฤศตังทุกคนต้องเป็น หรือตั้งใจที่จะเป็น หาไม่เป็นแต่คฤศตังในกระดาษ คฤศตังในบัญชี ไม่ใช่คฤศตังในใจ และที่จะเป็นสัปบุรุษคฤศตังชะนิดนี้ได้ ก็ไม่เลือกหน้าว่าแก่หนุ่มสาว เป็นได้ทุกคน คนรวยคนจน คนทุกข์คนสุข ทุก ๆ คนอาจเป็นได้ถ้าตนสมัคร์

ที่จะมาแก้ตัวว่าเป็นคฤศตังดังว่ามานี้ เป็นการยากบ้าง ไม่มีโอกาสบ้าง ฯ ล ฯ ต่าง ๆ นานานั้นจะขอล้างคำแก้นั้นว่า เป็นคำแก้ที่ฟังไม่ขึ้นทั้งนั้น ที่ตนแก้ตัวเช่นนี้ เป็นเพราะตนยังไม่ซึมซาบในแก่นพระศาสนาคฤศตังเท่านั้น ที่แก้ว่ายากนั้นจะฟังขึ้นอย่างไรได้ เมื่อได้ทราบว่าพระศาสนาบัญญัติให้ถือให้ทำ จำเพาะตามสติกำลังสมควรกับที่ตนสามารถจะกระทำได้ ไม่มากไม่น้อยกว่านี้เลย ตนสามารถปฏิบัติแค่ไหน ก็ทรงบัญญัติให้กระทำแค่นั้น ตกลงคำว่า "ถือยากทำยาก" เป็นอันฟังไม่ขึ้น

ที่อ้างว่าไม่มีเวลา ไม่มีโอกาส ก็ฟังไม่ขึ้นทำนองเดียวกัน ก็อะไรกันเล่า การที่จะยกดวงใจของตนมุ่งไปหาพระ ว่า "ข้าพเจ้าขอมอบตัวเป็นศิษย์ของพระองค์" เท่านี้จะกินเวลาเท่าไรเล่า? ถ้าจะภาวนาว่า "ขอพระองค์ทรงอวยพรด้วย" จะกินเวลาสักเพียงใดนักหนา? อนึ่ง เมื่อใครละเมิดล่วงเกินตนประการใดประการหนึ่ง การที่จะสะกดอกสะกดใจ ไม่โกรธไม่เคืองตอบผู้นั้น ยินดียกโทษผู้ล่วงเกินตนนั้น จะกินเวลาสักกี่มากน้อย? การที่ตนจะอดคบเพื่อนคนนี้คนนั้นซึ่งตนทราบว่าขืนคบจะเสียคน จะทำให้ตนเสียเวลาเท่าใด? การที่ตนพะเอินคิดมิดีมิร้าย แล้วตนสะกดใจไม่ทำตามความคิดอันนั้น จะ

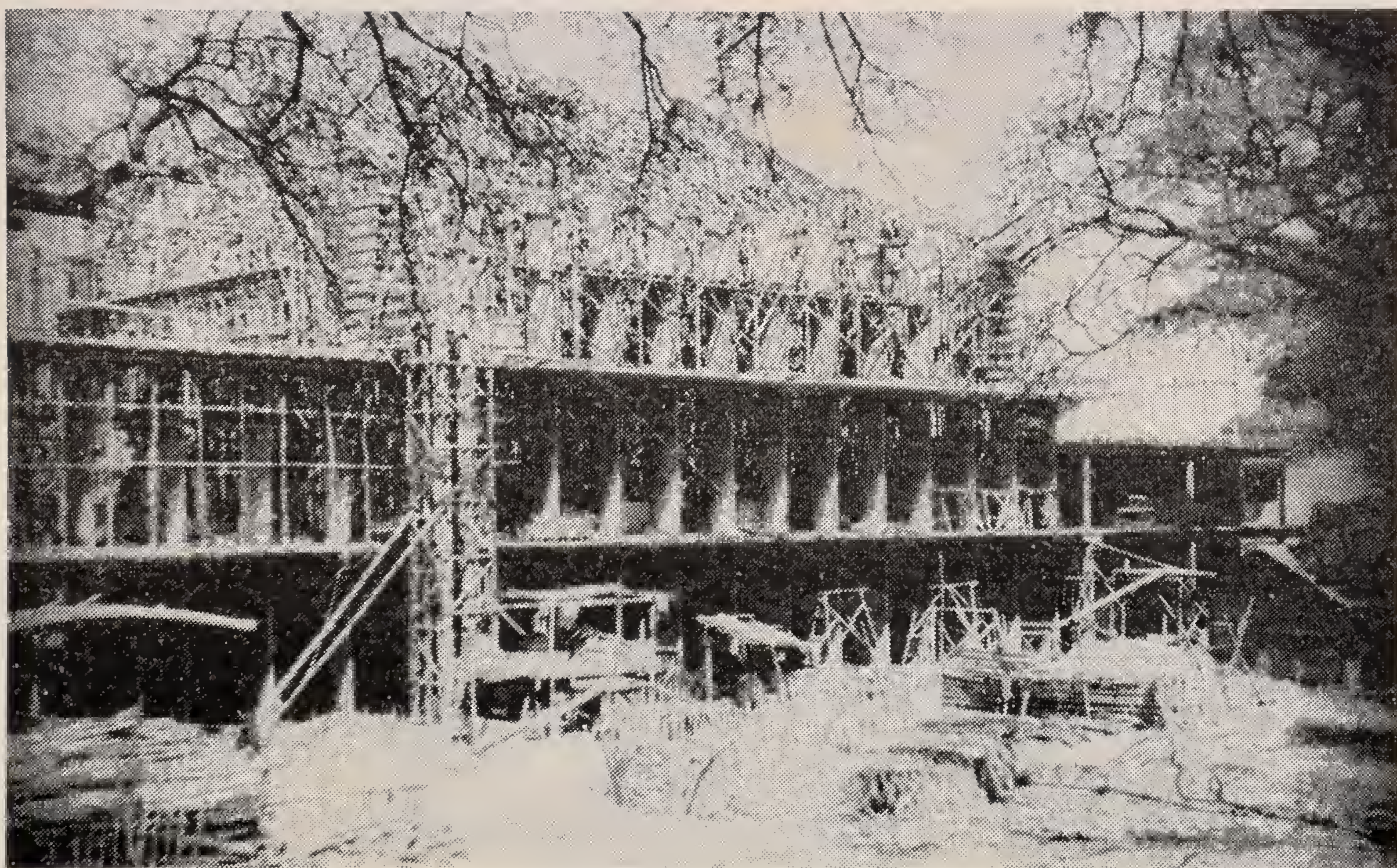
เปลืองเวลาอะไร? ถ้าพะเอินตนหลงลืมตัวพลั้งพลาดกระทำผิดครั้งหนึ่งครั้งใด ตามวิสัยมนุสส์ปุถุชนตน จะกลับใจตั้งมานะจะกระทำดีหนีชั่ว จะทำให้เสียเวลาอะไร? ถ้าวันอาทิตย์ก็ดี วันปกติก็ดี ตนไม่ไปวัดไปวา ไม่สวดภาวนาทุกเช้าค่ำ โดยยกเวลาว่างไม่พอเป็นเหตุ ก็ทำไมตนรู้จักหาเวลาคุย หาเวลาเที่ยวเตร่ หาเวลาไปหาคนนี้คนนั้น ไปดูงานมหรสพงานทางนี้ทางนั้นได้เล่า? หรือจะกลับแก้ตัวใหม่ว่ากิจจานุกิตย์เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญกว่าการไหว้พระผู้บังเกิดเกล้าฯ เอาตัวรอดขึ้นสวรรค์ได้? ก็คนอื่นๆที่เขามีจิตต์สัทธา ทำไมเขาทำได้ไม่ขัดข้อง? เขาทั้งหลายเหล่านั้น เขาไม่ต้องทำมาหากิน ไม่ต้องเลี้ยงชีพของตนและของบิดามารดาบุตร์ภรรยาเหมือนอย่างตนหรือ? ก็เปล่าสิ้น แต่เขามีน้ำใจ เขาจึงทำได้ เขารู้จักอดออมเวลา เขารู้จักขืนนิสสัยเฉยเมยและเกียจคร้านของตนจึงทำได้ ตนไม่มีน้ำใจ หรือมีบ้างแต่ไม่พอฝืนนิสสัยอันจืดชืดของตนๆจึงไม่ทำ เขาเหล่านั้นถือว่าการบำรุงวิญญาณสำคัญกว่าการบำรุงร่างกาย และส่วนตนชิ ถือเอาสนุกสุขสบายฝ่ายร่างกายเป็นใหญ่ ผิดกันเท่านี้ ท่านเหล่านั้นถือโลกหน้าและอุตรสุขเป็นใหญ่ ข้างตนถือโลกนี้และสุขชิ่งๆหน้าเป็นใหญ่ ความศรัทธาและกิจปฏิบัติจึงเลยต่างกันไกลลิบลับห่างกันเท่ากับฟ้าและดิน

เพียรไปเถิดพวกเราท่านที่เป็นคฤศตัง เพียรพยายามบำเพ็ญตนเป็นคฤศตังจริงๆ จัดการหาเวลาว่างพอที่จะปฏิบัติพระจงได้ จะยากง่ายเพียงใดก็ทำเนาต้องปฏิบัติให้ได้ ใครแก้ตัวว่าไม่ว่างหรือยากเป็นคนหลอกตัวเอง ไม่ใช่คนพูดสัตย์จริง แม้จะต้องทนความลำบากและฝืนนิสสัยอยู่บ้าง ก็อย่าท้อใจการภาวนาการขืนใจโดยเห็นแก่พระผู้เป็นเจ้า การรับศีลและกิจวัตร์อื่นในพระศาสนา อันประกอบด้วยพระคุณอานิสงส์นานาประการก็จะช่วยเป็นกำลังหนุนหลังอยู่เสมอ ผลแห่งบุญกุศลของนักบุญทั้งหลายทั่วพระสมัย ทั้งในปัจจุบันและอดีตกาลก็เป็นพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งตนจะได้รับความช่วยเหลือหาที่สุดมิได้ อนึ่งอาศัยพระบารมีแห่งพระมหาเยซูคฤศโตเป็นที่พึ่ง อาศัยพระเมตตากรุณาอันล้นพ้นของพระผู้เจ้าผู้ทรงปรารถนาแต่คุณความดีให้เราท่านทั้งหลาย เราท่านคงดำเนินตลอดรอดฝั่ง อยู่เป็นสุขกับผู้มีบุญทั้งหลายในวิมานสวรรค์ชั่วนิรันดร ทั้งนี้เพราะความอดทนทรมานใจในโลกนี้ชั่วพักเดียว ซึ่งเมื่อเปรียบกับนิรันตรกาล แม้ชีวิตร้อยปีพันปีก็ยาวไม่ถึงกะเบียดหนึ่ง เปรียบกับทางยาวนับด้วยโยชน์ตั้งอสงไขย เพราะนิรันตรกาลเป็นเวลาหาขอบเขตต์สิ้นสุดมิได้

ถ้าคฤศตังใดประพฤติได้เช่นนี้แล้ว แม้มนุสส์บางพวกจะถือตนเป็นประดุจไม้พระยาเลย จงมั่นใจเสียเถิดว่า ต่อไปเมื่อหน้าพระผู้เป็นเจ้าคงไม่ทอดพระเนตรข้ามตนพ้นไปเลย พระองค์คงกวักพระหัตถ์ตรัสเรียกว่า "มาเถิดลูกที่รัก มาเสวยสุขกับเราเป็นนิตย์นิรันตร์ เป็นรางวัลความชอบที่ลูกได้พากเพียรพยายามอดทน โดยเห็นแก่เราเป็นใหญ่ ในมนุสส์โลกลูกกล้าประกาศตนให้โลกเห็นว่า เป็นลูกของเรา บัดนี้เราก็กล้าประกาศรับให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดนิรันดร."

ฟ. ฮีแลร์

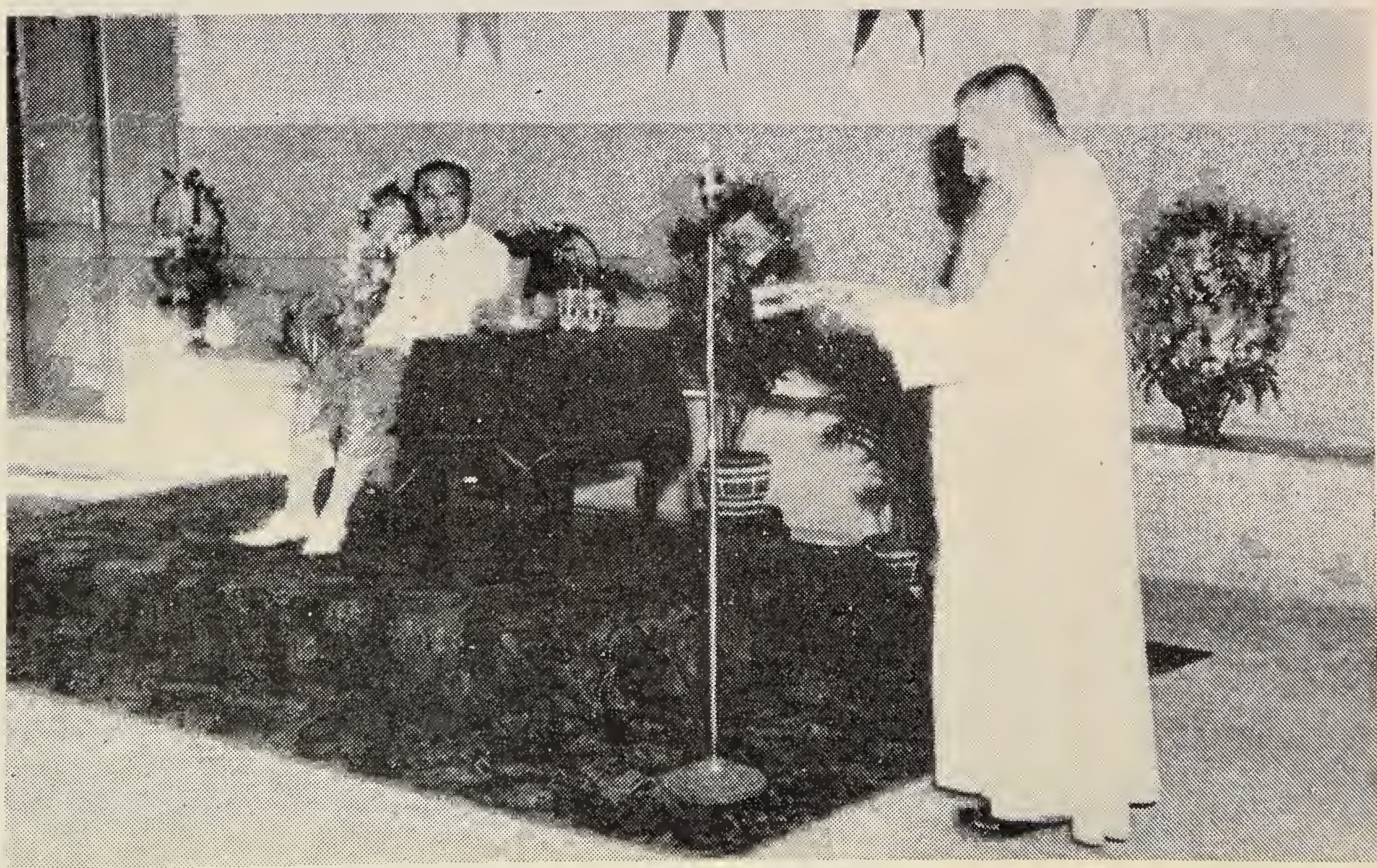
จากหนังสืออุโฆษสมัย ปี 1930

ตึกหอประชุมในระหว่างก่อสร้าง

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภ พฤฒิยากร
เสด็จเปิดตึกหอประชุม [ตึกสุวรรณสมโภช] ร.ร. อัสสัมชัญ

เจษฎาจารย์ ฟ. ฮีแลร์ อ่านรายงานการสร้างหอประชุม
ถวายพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภ พฤฒิยากร เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2494

นักเรียนสองคนทะเลาะกัน ครูเห็นก็ออกไปห้ามปราม ถามข้างหนึ่งว่า "เป็นเรื่องอะไรกัน?"

ศิษย์--"เขาดูถูก ผมไม่ยอมคับ เรื่องดูถูก ใครบ้างจะยอมใคร?"

ครู--"เห็นทีจะมีบ้างเหมือนกันหรอก เช่นพวกที่รู้ว่า คำยกย่องสรรเสริญก็ดี คำติฉินนินทาก็ดี หาได้เพิ่มหรือตัดราคาตนไม่ ราคาตัวเท่าไรก็คงอยู่ตามอัตราเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลงเลย คนจำพวกนี้อาจไม่ถือเรื่องดูถูกอะไรนักก็ได้ และเขาเป็นคนฉลาดด้วย เพราะเมื่อไม่ถือเช่นนี้ก็เป็นการตัดความรำคาญได้ง่าย ๆ นอกนั้น เด็ก ๆ ที่เป็นคฤศตังดีเมื่อระลึกถึงพระมหาเยซูเจ้า ผู้เป็นจอมแห่งความเมตตากรุณา ว่าพระองค์ก็เคยทรงยอมให้คนเป็นอันมากดูถูกดูแคลน ลบประมาทไปต่าง ๆ ก็พอทนความดูถูกดูหมิ่นตามพระองค์ได้บ้างเหมือนกัน" เมื่อเด็กผู้นั้นได้ฟังคำเปรียบเทียบเช่นนี้ก็ค่อยสงบอารมณ์ เป็นอันเลิกแล้วต่อกัน

เมื่อครูระงับเรื่องทะเลาะเสร็จกันไปแล้ว แต่คำว่าดูถูก ๆ นั้นยังวนเวียนมาสู่ห้วงนึกห้วงดำริอยู่อีกครั้น ๆ จนอดนึกขำไม่ได้ ในข้อที่คนดูถูกต้องมีความผิดอยู่เสมอ ด้วยว่าตามที่เคยได้ยิน ๆ มา การดูถูกคือการดูถูกคนอื่นเป็นคนเลวต่ำช้าหาค่ามิได้ ซึ่งเป็นใจความที่ฟังได้ แต่ดูก็น่าที่จะตีความขยายให้ตรงศัพท์อีกแง่หนึ่ง ก็จะฟังได้เหมือนกันกระมังว่า คนดูถูกคือ คนดูไม่ผิดนั่นเอง และคนดูผิด ก็เป็นคนดูไม่ถูก ใครดีชั่วอย่างไร สิ่งใดเป็นมาอย่างไร เราท่านควรจะดูถูก ไม่ควรจะดูผิดเลย กงจักรก็ควรจะเห็นเป็นกงจักร และดอกบัวก็ควรเห็นเป็นดอกบัวเสมอ จึงจะเรียกว่าดูถูกทีเดียว ไม่ควรหลงเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นดอกบัวเป็นกงจักรเป็นอันขาด อะไรเป็นของดีก็ต้องถือว่าดี อะไรไม่ดีก็ให้ถือว่าไม่ดี ต้องดูถูกไม่ควรดูผิด เพราะเมื่อดูผิดก็เข้าใจผิด และเมื่อเข้าใจผิด ก็ถือผิดเป็นถูก ถือถูกเป็นผิด ความคิดเห็นเลยเขวไปตลอดไม่รอดฝั่ง

โรคดูผิดเป็นถูก ดูถูกเป็นผิดนี้เป็นโรคร้าย ถ้าจับเกาะหรือประจำหัวใจของผู้ใดแล้วไซร้ ก็ตัดความเจริญของผู้นั้นอย่างน่าใจหาย เพื่อสนับสนุนความเป็นจริงข้อนี้ จะขอคัดคำประพันธ์ของท่านมิลตัน จินตกวีอังกฤษผู้มีชื่อเสียงอุโฆษเคยรจนามาแต่กาลก่อนว่า

"Two folk looking through the same bars,
one sees mud, the other-stars......"

ซึ่งจะลองแปลงเป็นสยามพากย์ พอพึ่งได้ความเลา ๆ ว่า

" สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม
คนหนึ่งตาแหลมคม เห็นดวงดาวอยู่พราวแพรว......"

ขยายความเป็นคำร้อยแก้วก็ได้แต่สองคนที่ถูกขังอยู่แห่งเดียวกัน คนทั้งสองนี้ดูก็น่าจะมีทุกข์สุขคล้ายคลึงกัน แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ คนหนึ่งมองออกไปข้างนอก เห็นแต่เลนตมโคลนดิน อันไม่ใช่ภาพเจริญตาเจริญใจเลย ก็ยิ่งเป็นทุกข์ระทมใจใหญ่ แต่อีกคนหนึ่งนั้นเล่า พอเยี่ยมหน้าต่างกรงขัง แทนที่จะก้มหน้าดูดินโคลนอันเป็นภาพเปื้อนเปรอะสะอิดสะเอียนกลับเงยหน้าขึ้นมองดูข้างบน เห็นดวงแดด ดวงเดือนและดวงดาวอันแจ่มใสในท้องฟ้า ภาพนั้นกลับเป็นเหตุชวนให้เบิกบานใจลืมทุกข์ของตนไปพลาง ตกว่าสองคนถูกขังแห่งเดียวกัน แต่คนหนึ่งบันเทาความทุกข์ให้น้อยลง และอีกคนหนึ่งทับถมความทุกข์ให้มากขึ้น ข้างหนึ่งสร้างวิมานสวรรค์อยู่ในอก และอีกข้างหนึ่งสมมุตินรกอยู่ในใจ ต่างตีภาพอันเดียวกันเป็นนรกและสวรรค์ เมื่อที่จริงก็หาใช่สวรรค์ หาใช่นรกไม่ คือ กรงขังธรรมดานี้เอง ทั้งนี้เพราะต่างดูผิดดูถูกไม่เสมอกัน แท้จริง จะมองดูกรงหรือมองดูโลก หรือสรรพเหตุการณ์ในโลกก็ตาม จะดูเป็นนรกก็ผิด จะดูเป็นสวรรค์ก็ไม่ถูก เพราะถึงแม้ตัวจะต้องทุกข์ทรมานร้ายแรงสักเพียงใด ก็ไม่ยากแค้นแสนร้ายเท่ากับผู้ที่ถูกทรมานในขุมนรก แต่ก็หาใช่สวรรค์วิมานแก้วอะไรไม่ ดุจเดียวกัน โลกก็คือโลกนั้นเอง คือสถานที่อันประกอบไปด้วยความทุกข์สุขสลับกันเป็นพัก ๆ เท่านั้น ใครดูรู้อย่างนี้ก็เป็นคนดูถูก ใครไม่เห็นเช่นนี้ คือเห็นเป็นนรกสวรรค์ตามคตินิยมของตนนั้น ก็เป็นคนดูผิด ไม่ใช่คนดูถูก

นี่เขียนสำหรับนักเรียน จะขอเปรียบเลยไปถึงโรงเรียนเสียบ้าง สมมุตินักเรียนสองคนกินอยู่หลับนอนในโรงเรียนเดียวกัน คนหนึ่งเห็นโรงเรียนเป็นนรก คนหนึ่งเห็นเป็นสวรรค์ สองคนนี้ใครจะดูถูกผิดประการใดบ้าง? ขะบวนกินอยู่หลับนอนนั้น คนหนึ่งเห็นเป็นนรกตรงตัวเจียว ลานโรงเรียนสี่เหลี่ยมจตุรัสก็เห็นเป็นกะทะคุมขังทรมานตนอยู่ไม่มีสิ้นสุด ออกไปไหนไม่ได้ จะทำอะไรก็เหมือนทาสไม่มีอิสระเสียเลย พอดีระฆังเหง่งหง่าง ก็ต้องวิ่งเข้าแถว คอยยืนนิ่งเป็นเสาหินอย่างกับถูกสาปเป็นตุ๊กตา จะพูดจะจาก็ไม่ได้ ไม่อยากเดิน ก็ต้องเดินให้ทัน ๆ กัน ไม่อยากไปนั่งเขียนนั่งท่อง ก็ต้องจำใจไปทำ ไม่หิวก็ต้องไปกิน ไม่อยากนอนก็ต้องไปนอน ไม่อยากเที่ยวก็ต้องไปเที่ยว ไม่อยากเล่นก็ต้องเล่น ทำอะไรตามใจไม่ได้สักอย่าง คับใจไม่ผิดกับตกนรกทั้งเป็น ซ้ำถูกดุเอย ติเตียนเอย ทำโทษเอยก็ต้องยอม มีปากเสียงก็เถียงไม่ได้ ถูกแกล้งถูกข่มเหงทุกวันทุกคืนนิรันดรของการเรียนตั้งแปดปีสิบปี ถึงกับบางคนหัวเสีย นึกว่าหนีหายตายศูนย์ไปทางไหนตามยถากรรมเสีย ยังดีกว่าถูกกดขี่ทรมานเหมือนนักโทษเช่นนี้

ตรงข้าม นักเรียนอีกคนหนึ่งบูชาโรงเรียนเป็นที่สุด ยังกับเห็นเป็นสวรรค์ก็มีไม่น้อยเหมือนกัน เพราะมานึกว่าสำนักเรียนเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ อันเป็นบ่อนฤมิตความสุขความเจริญให้แก่ตนต่อไป ฉะนั้น การหนักก็เอา การเบาก็สู้ เห็นว่าลำบากเพียงเท่าที่เป็นนี้ยังน้อยนัก เมื่อมาเปรียบกับประโยชน์ที่หวังข้างหน้า แม้ครูจะว่ากล่าวติเตียนสั่งสอน ก็พึ่งด้วยใจแจ่มใสอยากแต่ให้ถูกทักถูกว่าบ่อย ๆ จะได้รู้เร็ว คือครูเป็นเทวดามาโปรดประทานพรให้ตนหายโง่ตรงตัวทีเดียว เรื่องอาหารการกิน ถ้าถึงเวลา ข้าวปลาภักษาหารบริบูรณ์คอยสำรองอยู่พร้อมสรรพทุกมื้อ มีบ๋อยเดิรโต๊ะ ขาดเหลืออะไรขอเป็นได้ ดีกว่าบ้านเสียอีกที่ตนต้องช่วยหุงช่วยหา ช่วยยกสำรับ ล้างถ้วยล้างชามแทบทุกบ้าน ที่โรงเรียนเปล่า เป็นแต่ถึงเวลาก็มานั่งจับส้อมช้อนป้อนเข้าปากอย่างกับลูกเจ้าเหล่าพญา ครูจะพาไปเล่นไปเที่ยวทีไร ก็รู้สึกเป็นบุญนักหนาที่ได้มีเวลาหย่อนใจเช่นนี้ อยู่บ้านบางทียังต้องถูกตักน้ำ ผ่าฟืน ก่อไฟ ไปตลาด กวาดบ้าน ยกนี่ลากนั่นร้อยแปด ไม่ค่อยมีเวลาพักผ่อนใจสักวัน ถึงเวลาตีระฆังไปนอนก็ดีอกดีใจที่ได้นอนเป็นเวลาเช่นนี้ ไม่ลำบากเหมือนอยู่บ้านที่ต้องคอยจัดนี่จัดนั่น ปลอบน้องให้นอนบ้าง ให้หายร้องไห้บ้าง รอผู้ใหญ่ยังไปธุระไม่กลับบ้างต่าง ๆ นานา คอยจนดึกจนดื่นก็ยังเข้านอนไม่ได้ ต้องอดตาหลับขับตานอนไม่เว้นแต่ละวัน นี่เราได้กินเป็นเวลา นอนเป็นเวลา เล่นเป็นเวลา เรียนเป็นเวลา สวดภาวนาไปวัดเป็นเวลา ๆ ไม่มีใครวานไม่มีใครใช้ จึงรู้สึกเท่ากับโรงเรียนเป็นสวรรค์ก็ว่าได้

นี่ความจริงเป็นอย่างไรบ้าง ในความเป็นของนักเรียนสองคน ? โรงเรียนเป็นสวรรค์แน่หรือเป็นนรกแน่ อย่างไรกัน ? แท้จริงเมื่อดูถูกไม่ใช่ดูผิดแล้วโรงเรียนไม่ใช่นรกและไม่ใช่สวรรค์ดังว่า แต่ย่อมมีความจริงเจือปนอยู่ในความเห็นสองทางนี้ ซึ่งทำอย่างไรเสียใคร ๆ ก็แยกไม่ออก ความสนุกสุขสบายและลำบากลำบนชนิดนี้ ไม่ว่าโรงเรียนไหนย่อมต้องมีปนกันทุกโรงเรียนเป็นธรรมดา เพราะจำเป็นต้องดำเนินการให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ด้วยอยู่มากคนด้วยกัน ถ้าไม่มีระเบียบก็ไม่งาม อยู่ด้วยกันก็ขาดความสุข เล่าเรียนก็ไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นความลำบากอันไม่มีมูลของนักเรียนคนหนึ่ง ก็คือความสุขของนักเรียนอีกคนหนึ่งนั่นเอง ดังที่มีกล่าวในตอนว่าด้วยความเห็นของนักเรียนที่ถือโรงเรียนเป็นสวรรค์อยู่แล้ว

แต่ยิ่งกว่านี้ เมื่อก็พูดถึงนักเรียนสองคน บัดนี้ใคร่จะยกตัวอย่างนักเรียนคนเดียวมากล่าวด้วยบ้าง สมมุตินายแดง อายุ ๙ ขวบ ๑๐ ขวบ มีนิสสัยชอบเล่นลูกหิน เล่นต้องเต ตะกร้อ บอล ฯ ชอบมีเพื่อนคุยสนุกสนานมาก ๆ ชั้นแรกมาอยู่โรงเรียนใหม่ ๆ เห็นมีการเล่นต่าง ๆ มีเพื่อนนักเรียนแยะ ๆ ก็สมมุติถือโรงเรียนเป็นสวรรค์ทีเดียว พ่อแม่มาเยี่ยมจะรับไปบ้านก็ไม่อยากไป ถึงว่าไปพอพ้นไปวันหนึ่งสองวัน ก็เป็นคิดถึงโรงเรียนอยากกลับให้ได้ แต่เช้ามืดก็รบกวนพ่อแม่ให้มาส่ง เช่นนี้ก็มีบ่อย แต่อนิจจาเมื่อพ่อแดงโตเป็นหนุ่มขึ้น อายุย่างเข้าสิบห้าสิบหก นายแดงก็เป็นนายอะไรไม่รู้เสียแล้ว ลูกหินก็ไม่ชอบ

เล่น ตะกร้อก็ไม่ชอบเตะ ฟุตบอลก็ชักจืด (นอกจากพวกชุดแข่งขัน) เพื่อนคุยก็ไม่สนุก ลานที่แต่ก่อนเห็นเป็นใหญ่เป็นโตกว้างขวาง วิ่งรอบก็ชักหอบไม่ค่อยจะทั่วถึง บัดนี้นายแดงกลับเห็นเป็นเล็กเท่าผ้าเช็ดหน้าเสียแล้ว อยากจะออกไปให้พ้นให้จงได้ เพื่อนแต่ก่อนซึ่งมีมารวมวงเพียงห้าหกคน เทียบกับที่บ้านซึ่งมักมีแต่พี่น้องสองคนเท่านั้น ก็เห็นเป็นฝูงอะโข แต่ครั้นมาบัดนี้ ตอนเย็นเมื่อเห็นเด็กนอกกลับบ้าน เหลือแต่พวกเด็กในเท่านั้น แม้จะยังมีตั้งร้อยสองร้อยก็ตาม ก็เห็นเป็นน้อยไป ไม่พอคุยเสียแล้ว ยิ่งถ้าถึงวันโรงเรียนหยุดพิเศษ เพื่อนลาไปเยี่ยมบ้านสัก ๒๐ – ๓๐ คน ยิ่งแล้วใหญ่ ถึงแม้ว่ายังมีเพื่อนเหลือไม่ไปตั้งร้อยเศษ ๆ หรือหย่อน ๆ ก็ดิ้นรนทนไม่ไหว มองดูข้างประตูแล้วมองดูเล่า เมื่อยังไม่เห็นมีใครมารับ ก็รีบใช้ใครต่อใครให้ไปบ้าน ฝากจดหมายเขียนไปว่า "โรงเรียนปิด เพื่อนไปบ้านหมด ทำไมจึงยังไม่มารับ? ขอให้มาเร็ว ๆ จงได้ ขืนอยู่คนเดียวเช่นนี้ ลูกเห็นจะคับใจตาย"

นี่ชั้นแรกเห็นโรงเรียนเป็นสวรรค์ ทำไมมากลับกลายเห็นโรงเรียนเป็นนรกไปเล่า? แท้จริงโรงเรียนก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมเลย โรงเรียนเหมือนนาฬิกาที่เดิรถูกเวลา ไม่ตามใจคน คนใจเร็วโกรธว่าเดิรช้า คนขี้เกียจพาโลว่าเดิรเร็ว แท้จริงเป็นนาฬิกาเดิรเที่ยงต่างหาก แต่ที่ต้องถูกว่าเร็วช้านั้นเพราะใจคนขยันคนขี้เกียจไม่เที่ยงเองอย่างเดียว สำหรับโรงเรียนถ้าจะดูให้ถูกก็จะเห็นว่าเป็นเช่นนี้เหมือนกัน คือตราบใดที่ใจนักเรียนไม่แปรปรวนเป็นอื่น โรงเรียนก็เป็นที่อยู่สนุกสบายตราบนั้น แต่ก็ไม่ใช่นรกสวรรค์อะไรมิได้ เป็นสถานศึกษาซึ่งคนเราท่านมีสติสัมปชัญญะปกติ พออยู่ได้ไปพลาง จนกว่าจะมีวิชาความรู้สามารถหากินได้โดยลำพัง ไม่ยิ่งไม่หย่อนกว่านี้

เรื่องการดูถูกเท่าที่กล่าวมานี้ คงเป็นที่สังเกตได้แล้วว่า เป็นสองดูถูกซึ่งเป็นศัตรูคู่ล้างกันไม่หยุด ถ้าดูถูกกันก็แปลว่า ตัวคิดไม่ถูก ดูไม่ถูก ถ้าดูถูกคิดถูก จะเกิดการดูถูกดูหมิ่นกันที่ไหน? อาศัยที่การดูถูกดูหมิ่นเป็นโรคดาษดื่น จับใครไม่เลือกว่าเด็กผู้ใหญ่ และการดูถูกคิดถูกเป็นโอสถแก้อย่างวิเศษซึ่งหาค่อนข้างยาก ๆ ฉะนั้น จึงใคร่ขอแถมเล่าถึงเหตุการณ์ที่ทำให้เด็กนักเรียนสองคนวิวาทกันเรื่องดูถูกไม่เข้าเรื่องซึ่งเล่าค้างมาแต่เบื้องต้นนั้นจะได้ยิ่งเห็นว่า ถ้าไม่ระวังให้ดี ถ้าไม่ดูให้ดี การดูถูกที่ไม่ดีก็อาจเกิดขึ้นมาแทนได้ง่ายดาย แม้ด้วยสิ่งซึ่งน่าจะเชื่อมไมตรีให้ดีต่อกันได้

การดูถูกของนักเรียนสองคนนั้น เป็นการดูถูกชนิดที่อาจได้ยินใครต่อใครปราศรัยสนทนากันแทบทุกหัวระแหง อาจจะได้อ่านได้เห็นในหนังสือหลายเล่มหลายฉบับก็ได้ ยิ่งในประเทศสยามอันเป็นทำเลที่อุดมไปด้วยลัทธิศาสนาต่าง ๆ นานา ยิ่งอาจได้ยินบ่อยเห็นบ่อยกว่าที่อื่น ๆ ค่าที่เรื่องดูถูกนั้นเนื่องมาจากศาสนานั้นเอง เด็กสองคนนั้นต่างถือศาสนาคนละอย่าง ข้างหนึ่งถือพุทธ อีกข้างหนึ่งถือคฤศตัง ข้างที่พุทธก็หาว่าคฤศตังดูถูก และข้างที่ถือคฤศตังก็หาว่าเพื่อนดูถูกต่างสาดน้ำรดกัน เลยเป็นชะนวนให้ต่างบันดาลความโกรธเคืองกัน

ข้างฝ่ายพุทธ หาว่าคฤศตังมัวแต่ละเมอฝันหลับตาเชื่อข้อไม่มีมูลอย่างงมงาย เช่นเชื่อพระเจ้าซึ่งไม่มีใครเห็น และไม่มีใครสามารถพิสูจน์ให้เห็นว่ามีจริงหรือไม่จริง ผิดกับพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหาเหตุผล พิสูจน์ได้ทุกข้อ ข้อไหนพิสูจน์ไม่ได้เป็นไม่เชื่อ ฉะนั้น นานาปราชญ์นักวิทยาศาสตร์จึงสรรเสริญว่าเป็นศาสนาที่ดีเลิศ หาศาสนาอื่นที่เสมอเหมือนเป็นไม่ได้เสียแล้ว ฯลฯ– – –

ข้างฝ่ายคฤศตังพึ่งอย่างนั้น ก็คันปากเต็มแก่สวนควันออกไปบ้างว่า "ก็ปัญหาเวียนเกิดเวียนตายยังไงล่ะ เป็นหลักเชื่อถืออันสำคัญในศาสนาของเพื่อน เพื่อนมีหลักฐานมาพิสูจน์ให้เห็นจริงอะไรบ้างไหม ? ถ้ามี ก็ให้ว่ามา ถ้าไม่มี พิสูจน์ไม่ได้ ทำไมเพื่อนจึงดูถูกคฤศตังว่าเชื่องมงายเล่า ? ที่คฤศตังเชื่อพระเจ้าก็ยังมีโลกเป็นหลักพิสูจน์ ถ้าไม่มีพระจริง ๆ โลกจะเกิดขึ้นมาอย่างไร เพราะไม่ว่าอะไรๆ ถ้าไม่มีผู้สร้างหรือไม่มีผู้บันดาลให้เกิดให้มี มันก็ไม่มีมา นี่เพื่อนมีข้อพิสูจน์อะไรบ้างที่จะอ้างให้เห็นว่า เวียนเกิดเวียนตาย เป็นข้อที่จริง? ฯลฯ– – –

เด็กสองคนต่างเถียงกันไปเถียงกันมา ด้วยเต็มศรัทธาของตน หากครูไม่มาระงับเหตุ ต่างคงงัดคัมภีร์ อ้างอาจารย์มาโต้เถียงกัน ไม่รู้ว่าจะลงเอยกันเมื่อไร ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายไม่ดูให้ถูก ไม่เฉลียวใจว่า ปัญหาศาสนาพรรณนี้หาผู้ตัดสินไม่ได้นอกจากใจ ยกขึ้นสนามเถียงก็เถียงป่วยการ คงไม่มีใครเชื่อใครเป็นแน่

อนึ่ง ถ้าได้พิเคราะห์ให้ดี ก็จะได้เห็นว่าศาสนาเป็นเครื่องบำรุงน้ำใจให้เย็น ชวนให้ต่างคนต่างหันเข้าหากัน ต่อเมื่อดูผิดคิดไม่ถูกต่างหากจึงจะกลับเป็นเหตุทำให้ดูถูกกัน ธรรมดามนุษย์เราเกิดมาก็อยากได้ความสุขทุกคน ทั้งสำหรับโลกนี้และสำหรับโลกหน้า ใครบ้างที่จะโง่ถึงกับเหมาว่าผู้อื่นไม่นึกเช่นนี้? คงไม่มี คงมีแต่ที่รับว่าใคร ๆ ก็ล้วนแต่แสวงหาความสุขด้วยเต็มแรงเกิดด้วยกันทั้งนั้น ใคร ๆ ก็อยากไปสวรรค์ ไม่อยากตกนรกเลยสักคนเดียว เมื่อความจริงเป็นอยู่เช่นนี้ ใคร ๆ ก็ควรเห็นอกเพื่อนว่าการถือศาสนาเป็นกิจสำคัญอย่างเอกอุของตน ๆ ไม่ว่าชนชาติใด ภาษาใด ลัทธิศาสนาใด ศาสนาเป็นของสงวนหวงแหนยิ่งกว่าแก้วตา เพราะต่างถือเป็นสรณะที่พึ่งในทางกันดารอย่างใหญ่หลวง การที่จะถือจะทิ้งเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต้องตรองแล้วตรองเล่า เลือกเฟ้นด้วยระมัดระวังอย่างยิ่ง ฉะนั้น ควรแลหรือที่คนศาสนานี้จะบังอาจดูถูกคนศาสนานั้นได้ง่าย ๆ ? ทำไมไม่ปล่อยให้ต่างคนต่างเลือกถือตามที่ควรแก่สติปัญญาความรู้ความเข้าใจความเห็นดีเห็นชอบของกันและกันเล่า ? แม้ว่าลัทธินั้น ๆ ตนไม่เชื่อถือก็ตาม แต่ทำไมตนไม่เคารพนับถือความซื่อตรง ความเลื่อมใสศรัทธา ความพยายามหาความจริงของเพื่อนเล่า? ทำไมไม่ยินดีให้เขาหาความสุขใจตามควรแก่อัตตภาพ? เพื่อนก็หมายดี ตนก็หมายดี จะดูถูกดูแคลนตั้งรังเกียจ

รังกนกันทำไม ? จะแข่งขันแสวงหาความจริงเที่ยงแท้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ใครพบก่อนก็บอกก่อน จะมิดีกว่ามาต่อล้อต่อเถียงดูถูกดูหมิ่นกันด้วยเหตุอันน่าเลื่อมใสหรือ ?

ว่ากันที่จริง บทบัญญัติในศาสนาต่าง ๆ ที่ถูกต้องพ้องกันมีอยู่มากต่อมาก ตนก็ถือ เขาก็ถือ ถือเหมือน ๆ กันหลายบท เช่น ห้ามมิให้มุ่งมาดอาฆาตกัน ไม่ให้ข่มเหงคดโกงกัน ไม่ให้ดูหมิ่นกินแหนงกัน ไม่ให้ยกตนข่มท่าน บัญญัติให้ปรองดองสามัคคีรักใคร่กัน ช่วยเหลือกัน นับถือกัน ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่บทที่รู้เห็นความจริงเข้าใจง่าย ๆ ทั้งนั้น ล้วนแต่บทชวนไม่ให้ดูถูกกัน จะมาทะเลาะด้วยปัญหาลับลี้คัมภีรภาพละเอียดสุขุมซึ่งเห็นความเท็จจริงได้ก็แต่ด้วยปัญญาญาณเท่านั้นทำไม ? จะเดิรรวมร่องคลองธรรมเดียวกัน ในสิ่งที่เห็นว่าเหมือนกัน แล้วปล่อยให้ดำเนินตามลำพังในข้อลี้ลับอับแฝงจะดีกว่าดูถูกกันเพราะไม่ดูถูกไม่คิดถูกกระมัง

พระบรมราโชวาทแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่นักเรียนอุปชาติ เกิดปีมะเส็งรอบสุดท้าย คราวเมื่อประชุมกันรับพระราชทานเสมาที่ระลึก ณ พระราชอุทยานสราญรมย์เมื่อบ่ายวันที่ ๙ เดือนพฤศจิกายน ศกนี้ มีเป็นใจความว่า " นักเรียนปีมะเส็งอายุน้อย ถ้าจะเป็นพลเมืองไทยที่ดีในภายหน้า ในชั้นต้นต้องหมั่นจดจำคำของครูก่อน แล้วภายหลังเมื่อเติบโตขึ้น รู้เทียมเท่าครูแล้วจะต้องค้นคว้าหาความรู้ลึกๆ สูงๆ ต่อไป ยิ่งขยายเขตต์แห่งความรู้ให้ยิ่งออกไปไกลได้เพียงใดเป็นยิ่งดี ถ้าเป็นแต่จดจำคำของครูแล้วหยุดพักนิ่งเฉยเพียงตรงนั้น ก็ไม่เป็นความดีที่จะนำความเจริญมาสู่ตนและชาติก็มากน้อย ต่อเมื่อตนสามารถขยายความรู้ของครู จนเกิดวิชชาความรู้ใหม่ เครื่องกลไกใหม่ หยูกยาใหม่อะไร ๆ ใหม่ ๆ ที่แต่ก่อนไม่มีแล้วมามีขึ้นเพราะตน ดังนี้จึงจะเรียกว่าศึกษาดีเป็นพลเมืองไทยดี เป็นชาวโลกดี ค่าที่ตนจะได้ช่วยเหลือเพื่อนเมืองไทยให้เจริญ ช่วยเพื่อนนานาชาติให้เจริญ มีความสุขรุ่งเรืองวัฒนาถาวร"

พระบรมราโชวาทนี้ เป็นทางดำริที่ดีวิเศษยิ่งนัก แต่ก็ไม่น่าจะยึดถือเพียงเด็กปีมะเส็ง หรือถือเพียงในเรื่องวิทยาศาสตร์อย่างเดียวเท่านั้น สมควรนักหนาที่กุลบุตรทั่วไปจะพึงประพฤติตามในเรื่องวิชชาศาสน์อีกโสดหนึ่งด้วย แทนที่เราท่านจะพากันมารักษาคัมภีร์ที่ได้รับเป็นมรดกมาจากศาสดาจารย์มิให้ศูนย์แทนที่จะดูถูกดูหมิ่นเพื่อนร่วมชาติแต่ไม่ร่วมศาสน์กัน ก็สมควรนักหนาที่ต่างคนต่างจะรีบหันหน้าเข้าหากันช่วยกันค้น ช่วยกันสอบสวนเปรียบเทียบดูว่าศาสนานี้กับศาสนาโน้นดีวิเศษกว่ากันอย่างไร ? ที่ตรงไหน ? ด้วยเหตุใด ? ต่อตำราของครูบาอาจารย์ให้เจริญเรื่อยไปไม่มีพัก กว่าจะได้พบเห็นเกล็ดความดีใหม่ๆ แล้วช่วยกันบอกบุญป่าวร้องให้เพื่อนรู้เห็นด้วย ให้เป็นสาธารณะประโยชน์ทั่วๆ ไป แล้วก็ตั้งหน้าพยายามหาใหม่ต่อไปเสมอ ๆ จนกว่า จะได้สำรวจตรวจดูรู้แจ่มแจ้ง ทุกบททุกกะทง ว่า เป็นความจริง เที่ยงแท้

แน่นอน เมื่อใดเห็นว่าข้อใดในศาสนาใดสู้ข้อศาสนาอื่นไม่ได้ ก็ให้พึงรู้เถิดว่า ข้อนั้น ศาสนานั้นยังไม่ใช่ความจริงอันเที่ยงแท้ทีเดียว เป็นแต่หลักปักไว้ให้ดำเนินเข้าไปสู่ความแท้จริงต่อไป กว่าจะลุถึงจนได้สักวันเท่านั้น

ถ้าเราท่านพากันทำเช่นนี้แล้ว ก็ได้ชื่อว่ากำลังกินยา "**ดูถูก คิดถูก**" แก้โรคระบาด "**ดูถูก ดูหมิ่น**" อยู่แล้ว แต่จะมานั่งงอมืองอเท้าเป็นศิษย์เฝ้ารักษาคัมภีร์ของอาจารย์อย่างโง่ ๆ งมงาย ก็ย่อมผิดวิสัยของคนที่ใคร่ต่อความเจริญ

อนึ่ง เมื่อแสวงหาความจริงนั้น ถ้าจะขืนสวมแว่นตาสีดำ สีเขียว สีแดง คือ ทิษฐิ เห็นดีแต่ในสิ่งที่ชินหูชินตามาแต่ออกแต่อ้อนนั้น คงไม่สำเร็จ เพราะจะมองเห็นอะไรก็จะกลายเป็นสีดำ สีเขียว สีแดง ตามชนิดสีแว่นที่ตนใส่นั้นเอง ควรถอดแว่น ถอดทิษฐิทิ้งเสียให้มองเล็งเพ่งพิจดูแต่ด้วยตาใจใส ๆ ความเท็จจริงแห่งศาสนาจึงจะปรากฏแก่ตาใจ ถูกต้องตามสีสันวรรณะที่เป็นอยู่จริง ๆ ไม่ใช่ตามสีแว่นที่ตนเคยใส่ ดังนี้เรื่องสมมุติสวรรค์ในอก นรกในใจ หลงหลอกตัวผิด ๆ ถูก ๆ ก็จะไม่มี การดูถูกดูหมิ่น ก็จะเปลี่ยนเป็นการดูถูกคิดถูก ผูกใจใฝ่ฝันแต่ในทางรักใคร่สามัคคีปรองดองกันตามควรแก่มนุสส์วิสัย □

ฟ. ฮีแลร์

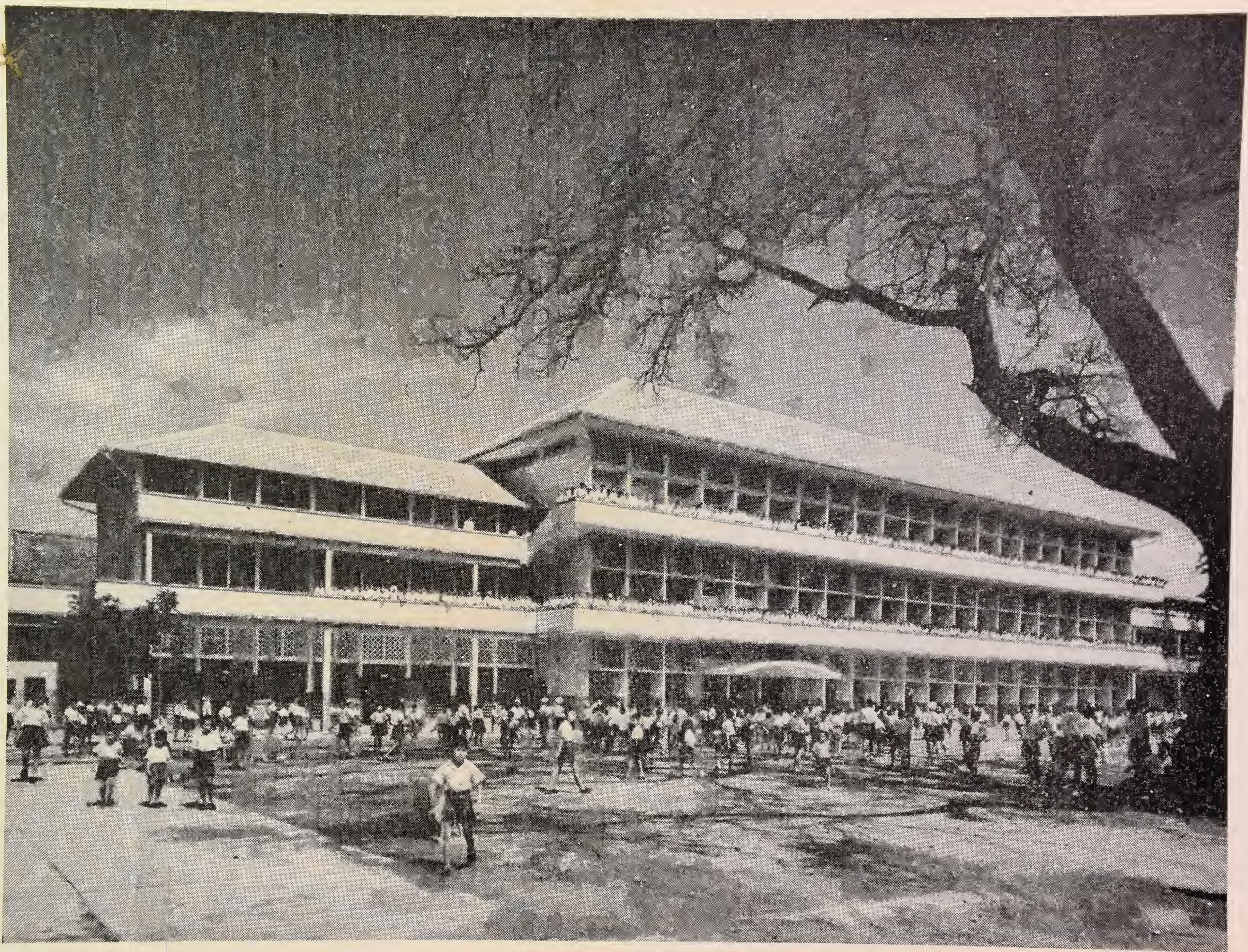
จากหนังสือ Echoes ปี 1929

LABOR
OMNIA
VINCIT

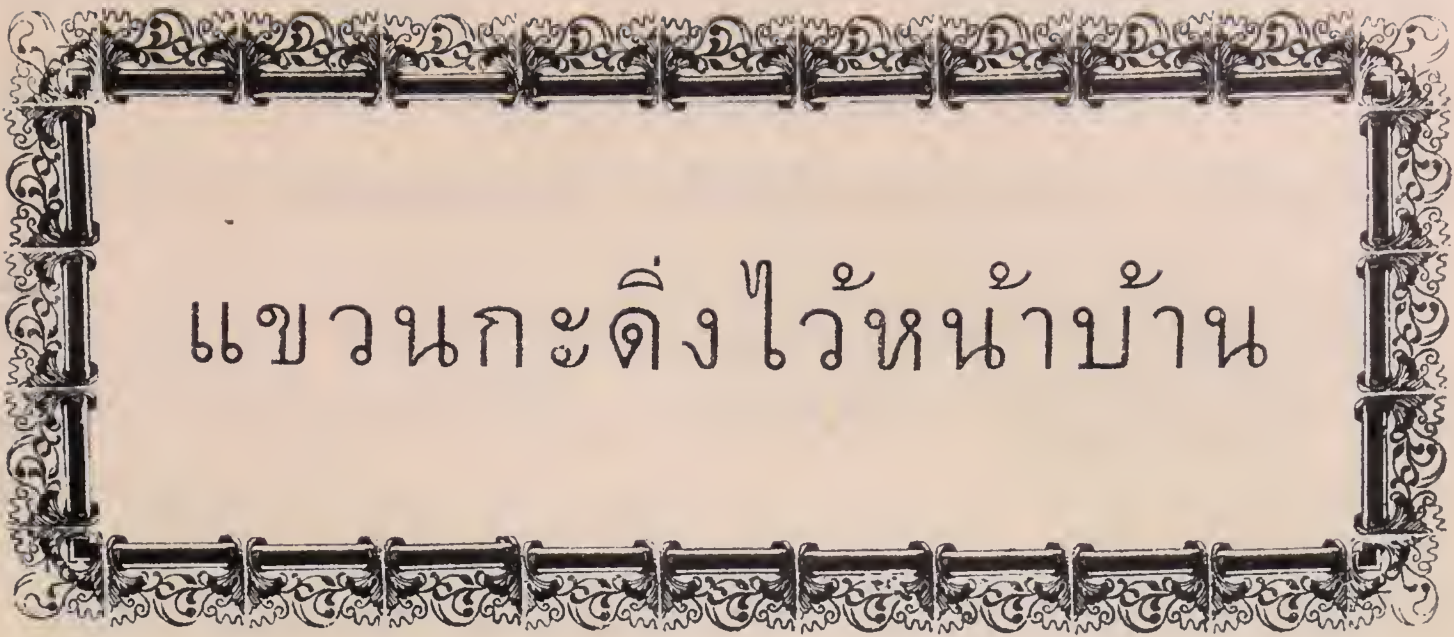

๏ จงตื่นเถิด เปิดตา หาความรู้
เรียนคำครู คำพระ-เจ้า เฝ้าศึกษา
ละอุดม สมบัติ ปลูกปั้น
แต่สวรรค์ สำคัญ เหนือสิ่งสิ้น.

F. Hilaire

ตึกหอประชุม [ตึกสุวรรณสมโภช] เมื่อสร้างสำเร็จแล้ว

แขวนกะดิ่งไว้หน้าบ้าน

"ในปากประตูมีกะดิ่ง.....พ่อขุนรามคำแหง...ได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยซื่อ....."

(คัดจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงสุโขทัย หลักที่ ๑)

เมื่อเร็วๆนี้ อัสสัมชนิกใจบุญคนหนึ่ง ได้ส่งหนังสือ "ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑" ซึ่งศาสตราจารย์เซเดสพึ่งชำระและแปลใหม่มาให้ เลยเปนโอกาสให้ข้าพเจ้าได้อ่านเรื่องพ่อขุนรามคำแหงพระมหากษัตริย์ผู้ลือนามในราชตระกูลพระร่วงเจ้า ครั้งกรุงสุโขทัยโน้นซ้ำอีกครั้งหนึ่ง, แต่เปนอย่างไรไม่ทราบ แทนที่จะไปจดจำหัวข้อพงศาวดารสำคัญๆ ซึ่งมีอยู่ในศิลาจารึกนั้นข้าพเจ้ากลับไปพึงใจเจาะจงตรงหัวข้อเบ็ดเตล็ดเล็กน้อยข้อหนึ่ง ซึ่งบางทีจะไม่เปนข้อน่าสะดุดสำหรับคนอื่นเลย.

หัวข้อนั้น นับแต่ครั้งที่ข้าพเจ้าเคยพบเห็นคราวแรกหลายปีมาแล้ว ไม่ว่าอ่านทีไร ให้นึกปรารถนาอยู่เสมอว่า จะต้องตอนลงอุโฆษสมัยให้นักเรียนอัสสัมชัญพึงคารมสักวัน แต่คราวนี้สะดุดใจรุนแรงกว่าครั้งก่อนยั้งมือไม่ทัน มือตรงเข้าไปหยิบปากกาคัดหัวข้อตอนสะดุดนั้นให้ท่านดูทันที หวังใจว่าจะไม่เปนที่สะดุดแต่ใครถึงกับหกล้ม แต่หากจะให้บางคนสะดุดยับยั้งใจ พอที่จะพิเคราะห์ลักษณะความประพฤติของพ่อขุนรามคำแหงบ้าง จะเปนที่ยินดีของข้าพเจ้าหาน้อยไม่.

หัวข้อนั้นจารึกเปนอักษรไทยโบราณว่าดังนี้

แปลงเปนอักษรไทยปัจจุบันนี้ ได้เปนคำ ๆ ว่า "ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้นั้น, ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจะกล่าวถึงเจ้า ถึงขุน บ่ไร้, ไปสั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยซื่อ..."

นี้แหละเปนบทวิเศษน่าจับใจที่ข้าพเจ้าอ่านแล้วสะดุดใจกึกร่ำไป ท่านผู้อ่าน ๆ แล้วรู้สึกอย่างไรบ้างไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าอ่านทีไร ทำให้นึกเห็นภาพประตูพระราชวังสุโขทัยราวกับอยู่ต่อหน้าต่อตาทีเดียว. ที่นึกเห็นได้ง่าย ๆ ฉะนี้ ท่าจะเปนเพราะเหตุที่เมืองฝรั่งเขามักแขวนกะดิ่งดังนี้ ไว้ให้คนไปมาหาสู่ ดึงกันเปนสัญญาให้เจ้าของบ้านรู้ตัวก่อน แทบทุกประตูบ้านเลยชินตากระมัง, หรือไม่ ท่าจะเปนเพราะธรรมดาเด็ก ๆ ฝรั่ง ซึ่งข้าพเจ้าเคยเปนมาครั้งหนึ่ง เคยได้ดึงกะดิ่งชนิดนี้มาแล้วจนชินมือก็ว่าไม่ถูก ว่าถูกแต่เพียงว่า บางทีไม่มีแขกเหลือมาหาเลยก็ยังอุตริไปดึงกะดิ่ง แล้ววิ่งหนีแอบไปส้อน ดูว่าคนเฝ้าประตูจะทำหน้าเง้างอดโกรธเคืองอย่างไรบ้างก็มี. นี่ว่าส่วนเด็กซน ซึ่งเข้าใจว่ามี ไม่เฉพาะแต่ในเมืองฝรั่ง, แต่เมืองฝรั่งกะดิ่งออกจะชุกชุม ความซุกซนพรรณ์นี้จึงออกจะชุกชุมไปด้วย, ส่วนในเมืองไทยเห็นทีจะไม่ต้องพูด ค่าที่ว่า กะดิ่งไม่ค่อยมีติดไว้หน้าบ้าน เด็กจะไปสั่นที่ไหน?

เมื่อไม่กี่ปีมานี้ คราวที่นักการเมืองฝรั่งเศสสำคัญผู้หนึ่ง ได้รับหน้าที่เลือกตั้งเปนประธานในที่ประชุมราษฎร์สภา ณ กรุงปารีส์, วันหนึ่ง เมื่อท่านพึ่งได้รับหน้าที่นั้นใหม่ ๆ ท่านได้กลับไปเยี่ยมชนบทที่ท่านเกิดและเคยอยู่แต่ยังเปนเด็ก ขณะนั้นท่านได้กล่าวปาฐะคำนับที่ประชุมชาวชนบทบ้านเดิมของตน เริ่มอารัมภกถาว่า "ดูกรท่านทั้งหลาย! แต่ก่อนร่อนชะไรใครเลยจะนึกฝันว่า ข้าพเจ้าจะกลับเปนผู้ใหญ่ถึงกับได้รับตำแหน่งผู้เปนประธานในราษฎร์สภาฝรั่งเศสเล่า? ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อครั้งเปนเด็ก ๆ ดีแต่ทำให้คนเฝ้าประตูของท่านทั้งหลาย เดือดร้อนเกือบจะทุกบ้าน ค่าที่เวลานั้นข้าพเจ้าช่างชอบลอบไปสั่นกะดิ่งแล้ววิ่งหนีเสียจริง ๆ.

บัดนี้เล่า ข้าพเจ้าก็ได้รับตำแหน่งเปนประมุขในที่ประชุมราษฎร์สภาของประเทศ มีหน้าที่ต้องสั่นกะดิ่งโดยตรง เพื่อคอยระวังห้ามปากพวกนักการเมืองใจร้อนและปากกล้า มิให้ทำความวุ่นวายโกลาหล เมื่อท่านเหล่านั้นโต้เถียงคัดค้านความเห็นซึ่งกันและกัน. ที่ข้าพเจ้ามารับหน้าที่สั่นกะดิ่งเมื่อแก่นี้ จะว่าเปนกรรมตามสนอง หรือจะว่าเปนการล้างกรรมแห่งความสนุกซุกซนไม่เข้าท่าของข้าพเจ้าเมื่อเปนเด็กก็ตามทีเถิด แต่วันนี้เปนวาระอันเหมาะ ข้าพเจ้าขอขมาต่อหน้าท่านทั้งหลายและรับสารภาพแต่โดยดี ว่าบัดนี้ข้าพเจ้ารู้สึกแล้วว่า การเล่นบางอย่างที่เด็กเรียกว่าสนุกเช่นการลอบสั่นกะดิ่งนี้เปนต้น ที่แท้ก็คือการซุกซนให้เกิดรำคาญเท่านั้น" แล้วท่านก็ดำเนินปาฐะของท่านต่อไป, จะคัดจนหมดก็ใช่ที่

เพราะเปนแต่ตัวอย่างเรื่องกะดิ่งในเมืองฝรั่งเท่านั้น และความจริงใจ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวเพียงเรื่องกะดิ่งในเมืองไทย ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงกรุงสุโขทัยต่างหาก.

การที่พระองค์ให้เอากะดิ่งแขวนไว้ ที่ประตูพระราชวังเพื่อว่า ใคร "เจ็บท้องข้องใจ" มีทุกข์ร้อนอย่างไร จะได้ไปรั้วไปสั่นให้พระองค์ทรงได้ยิน แล้วพระองค์จะได้เสด็จออกมาพึ่งดู ให้รู้เรื่องราวทันทีทันใดนั้นก็เปนสักขีพยานส่อให้เห็น ว่าพระองค์สอดส่องเอาพระทัยใส่ในการระงับทุกข์บำรุงสุขราษฎรของพระองค์สักเพียงใด

ส่วนท่านที่เปนผู้หลักผู้ใหญ่ในทุกวันนี้ ไม่จำเปนต้องมีฐานะถึงตำแหน่งพระราชามหากษัตริย์เลย เสมอชั้นนาย ๆ ชั้นเสมียนเท่านั้น ถ้าตนมีอิสสระอย่างเต็มที่จะมีสักกี่คนที่จะเอื้อเฟื้อ ถึงกับผูกกะดิ่งไว้หน้าห้องให้ผู้ที่ "เจ็บท้องข้องใจ" มีธุรปะปั่งจะต้องเข้าไปหา มาจับสายเชือกดึงกะดิ่งร้องเรียกให้ตนออกไปหา ?

เอาเถิด สมมุติว่ายินดีแขวนกะดิ่งกันทุกผู้คน (ซึ่งบางทีเปนการสมมุติที่เกินสมควรไปสักหน่อย เพราะในโลกนี้คนขี้เกียจ ไม่ค่อยชอบให้ใครมารบกวนใจ ยังมีอยู่อีกมากต่อมากนัก), ก็เมื่อเปนเช่นนี้ เวลาท่านนาย ๆ นั้นอยู่ในห้องกำลังทำงานบ้าง, กำลังซดน้ำชาคุยเฮฮาอยู่กับเพื่อนฝูงบ้าง, กำลังนอนอ่านหนังสือเพลินอยู่บ้าง เมื่อได้ยินใครเข้ามาเคาะประตู ซึ่งเท่ากับสั่นกะดิ่งขอเข้ามาหาแล้ว เหตุไฉนท่านจึงไม่รีบลุกขึ้นออกไป "ถามสวนความแก่มันด้วยซื่อ" ทันทีทันใด เหมือนกับที่พ่อขุนรามคำแหงเสด็จออกไปรับฎีการาษฎร ที่มาร้องทุกข์ขอให้พระองค์ทรงช่วยชำระเล่า ?

ถ้าจะตอบว่า––"แหมยังงี้ก็แย่ซี. ใครจะทำได้ ? รำคาญจะตายไป" ข้าพเจ้าก็ต้องยอมรับว่า––"จริง" รำคาญจะตายไป แต่ขอให้นึกดูให้ดี ๆ อีกทีว่า ก็พ่อขุนรามคำแหงเล่า ท่านไม่ทรงรำคาญดอกหรือ ? พระองค์ก็ทรงรำคาญแสนที่จะรำคาญ หลายครั้งหลายหนเหมือนกัน แต่ก็สู้ทนฝืนพระทัย ทรงอุตส่าห์ออกไปดับทุกข์พวก "ไพร่ฟ้าหน้าปก" ที่ "เจ็บท้องข้องใจ" นั้นเอง.

การที่พระองค์ต้องฝืนพระทัยดังนี้ ใช่ว่าพระองค์จะทำได้ง่าย ๆ เมื่อไร ? พระองค์คงทำยากไม่ต้องสงสัย. บางทีพอประทับนั่งจะเสวยพระกระยาหาร ได้ยินเสียงดังกริ๋ง ก็ต้องรอพักการเสวยไว้เสด็จออกไปดูในบัดเดี๋ยวนั้น เอาไว้เสวยทีหลัง, บางคราวกำลังทรงพระบรรทม, บางครั้งกำลังทรงพระอักษร, บางเวลากำลังทรงสำราญพระทัย, บางสมัยกำลังทรงราชกิจราชการสลักสำคัญ แต่กระนั้นก็ดีพอพระองค์ทรงแว่วเสียงกะดิ่งเมื่อใด เปนต้องสละความสุขละทิ้งการนั้น ๆ เสด็จออกไปชำระความที่ประตูพระราชวัง มิให้ผู้ใด "เจ็บท้องข้องใจ" เดือดร้อนเพราะพระองค์ได้. ถ้าขณะนั้นพระองค์จะทรงถือ

ความสำราญพระหฤทัยฝ่ายพระองค์เปนใหญ่ พระองค์คงรับสั่งให้เอากะดิ่งนั้นออกเสีย. แต่นี่เปล่า, หาได้เอาออกไม่, กลับเปนผู้ทรงรับสั่งให้เอามาแขวนต่างหาก. ทั้งนี้ เพราะพระองค์ทรงเห็นทุกข์ของผู้น้อยเปนใหญ่, ราษฎรของพระองค์จึงอยู่เย็นเปนสุข, ข้ารักเจ้าบ่าวรักนายความปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ และจะคงปรากฏอยู่ชั่วอายุขัยของเมืองไทยต่อไปเปนแน่.

ก็เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงกระทำได้ถึงเพียงนี้ ทำไมพวกเรานายชั้นเตี้ย ๆ ต่ำ ๆ จะอุตส่าห์ทำตามอย่างไม่ได้บ้างเจียวหรือ ? ที่จริง ใครอยากได้ชื่อว่าเปนคนดี, ใครอยากผูกใจคนให้รักตน ซึ่งเปนความหวังของคนเราทั่วไปละก็ นอกจากเดินตามแบบนี้แล้วเปนไม่ได้การ.

ฉนี้เมื่อผู้น้อยจะเข้ามาหา อย่าให้ต้องหวาดหวั่นพรั่นพรึง เกาหูเกาหัวไปมาไม่รู้กี่ทบกี่ทวนเสียก่อน. โดยไม่รู้ว่าจะเข้าเดี๋ยวนี้ดี หรือจะต้องรอโอกาสไว้หน่อย, จะเข้าไปหาเช้า ๆ ดีหรือเย็นดี, จะไปมือเปล่า หรือจะต้องมีของกำนัลช่วยนำทาง, จะพูดปากเปล่า หรือจะต้องใช้จดหมาย ไหนจะดีมีหวังบ้าง ? ขอถามทีเถิดว่าบรรดาผู้ใหญ่ ซึ่งเปนต้นเหตุให้ผู้น้อยต้องคิดไปคิดมาก่อนที่จะกล้าเข้ามาหาฉนี้เปนศิษย์ของพ่อขุนรามคำแหง ชอบจะให้เอากะดิ่งไปผูกไว้หน้าบ้านหรือไม่ ?

ความหนักอกหนักใจของผู้น้อย เมื่อจะไปหาผู้ใหญ่เท่าที่รำพรรณมานี้ ก็นับว่าแสนที่จะลำบากอยู่แล้ว แต่ก็เปนเพียงคั่นต้นแห่งกะไดทุกข์ซึ่งตนจะต้องขึ้นไป ถ้าตั้งใจจะให้สำเร็จในกิจธุรของเขา. คั่นที่สองที่สามยังจะต้องก้าวหน้าขึ้นไปอีกมาก.

เมื่อผู้น้อยข้ามธรณีประตูเข้าไปหานายแล้ว นึกว่าได้การง่าย ๆ อย่างนั้นหรือ ? เออพ่อคุณท่านไม่เคยไปหาใครมาบ้างแล้วดอกหรือ ? บางทีต้องรอคอยตั้งครึ่งวัน, ค่อนวันก็มี. รอ ๆ บัดเดี๋ยวไม่มา. บัดเดี๋ยวไม่ว่าง. บัดเดี๋ยวไปแล้ว. ไม่แย่ตารักหรือยังงี้ ? แต่เอาเถอะ เราสมมุติต่อไปอีกว่าเคราะห์ดีมีผีคุ้ม ข้ามประตูเข้าไปถึงข้างในได้แล้ว, พบเห็นท่านแล้ว, อยู่ต่อหน้าต่อตากันแล้ว อีตอนนี้ซีถึงปัญหาสำคัญเข้าอีก, ด้วยลังเลใจว่าจะนั่งหรือจะยืน, จะคลานหรือจะเดิน, จะไหว้หรือจะคำนับ, ท่าไหนจะดีเปนที่ถูกใจก็ไม่รู้.

ถัดจากคั่นนี้ก็ต้องคลานกะไดทุกข์อีกคั่นหนึ่ง คือจะรอคอยเฉยให้ท่านทัก หรือจะเอ่ยพูดขึ้นก่อน ? ดูลาดเลาแปลใจคนที่เราไม่รู้จักอัธยาศัยกันนี้ ช่างลำบากมิใช่เล่น.

ถ้าขณะนั้นผู้ใหญ่รีบเอาอกเอาใจ, เชื้อเชิญให้ขยายเรื่องของตนก็ค่อยยังชั่ว พอหายประหม่าได้บ้าง แต่ทว่าถ้าไปถูกท่านที่ยศหนักศักดิ์ใหญ่เข้า, วางปึ่ง, ทำหน้าบึ้งบูด, บอกบุญไม่รับ, ท่าทางล้วนเปนที่ประกาศว่า อยากจะให้กลับเมื่อพบหน้า อยากจะให้ลาเมื่อมาถึง รำพึงอยู่ในใจว่า -- " หมอ

นี่มาทำไม ? มาฆ่าความสุข. ฆ่าเวลาอันมีค่าของข้าเปล่า ๆ ทำยังไงจะให้มันพ้นหูพ้นตาไปเสียแต่เดี๋ยวนี้ได้ ?" ฉะนี้ แล้วก็จบเห่เจียวละพ่อคุณคราวนี้ จะถึงกับหัวอกร้อนเผ่า ๆ, คอหอยตีบ, อ้าปากไม่ขึ้น, พูดไม่ออกเลยทีเดียว. ถ้าขณะนั้นซ้ำได้ยินท่านบันลือสิงหนาทตวาดคนของท่านเข้าสักที คน "เจ็บท้องข้องใจ" มาหา ก็แทบจะเปนลมวิสัญญีอยู่ที่นั่นเอง คิดไม่ออกว่าจะเอาตัวรอดพ้นจากขุมนรกย่อม ๆ นั้นได้อย่างไร. ถ้าขืนอยู่ไม่รีบลงกะไดไป ตัวผู้ "เจ็บท้องข้องใจ" จะกลายเปนผู้มีความผิดสนัดใจ ค่าที่ทรนงตัวถึงกับบังอาจนำเอาเรื่องขี้ปะติ๋วมารบกวนใจเจ้าพระคุณกรุณาให้ขุ่นข้องลอองบาทไปได้ ช่างไม่มีความตริตรองส่องหัวใจเสียบ้างเลย.

ก็ลักษณะปฏิสันถารการต้อนรับของนายชั้นเตี้ย ๆ ดังว่ามานี้ ดำเนินไปตามรอยพระบาทพ่อขุนรามคำแหงกรุงสุโขทัยหรือไม่ ? ถ้าท่านพวกนี้มีวัง เขาจะยินดีผูกกะดิ่งให้เราท่านทั้งหลายไปสั่นได้ตามชอบใจเมื่อเรา "เจ็บท้องข้องใจ" ไหม ? ใคร ๆ คงตอบสวนควันว่า–"ไม่มีวันละอย่าหวังเลยคนจองหองพองขน ไม่มีแววแห่งความเมตตากรุณาจิตต์ติดหัวใจชนิดนี้หรือจะมีแก่ใจถึงกับเอากะดิ่งไปแขวนให้คนสั่น ? ต่อให้มีใครมานอนชักดิ้นทุรนทุรายอยู่หน้าบ้านของเขาเอง เขายังจะทนซดน้ำชาสูบบุหรี่ ดูควันขึ้นบนอากาศได้อย่างสะบาย มรรยาทอย่างนี้น่าเกลียดน่าชังเปนที่สุด"

ถ้าตอบอย่างนี้ก็นับว่าตอบถูกเป๋งทีเดียว ไม่มีสิ่งใดจะมาน่าเกลียดน่าชัง เท่ากับความจองหองพองขนบูชาตนว่าเลิด, เหยียดผู้อื่นลงว่าเปนคนสาระเลว ไม่เห็นอกเขาอกเราเลย, แต่เมื่อขึ้นชื่อว่าเกลียดแล้ว ควรเกลียดให้สมเกลียด, เกลียดให้ตลอดรู้แล้วรู้รอดไป คือว่าลักษณะที่เราเกลียดในตัวเขา, เราอย่าหลงมาชอบในตัวเรา, หาไม่จะยิ่งน่าเกลียดใหญ่จนทวีคูณตรีคูณ ฯ ล ฯ คือว่า ถ้าตนอยากให้คนอื่นแขวนกะดิ่งไว้ให้ตนดึงเพื่อร้องเรียกง่าย ๆ ตนต้องยินดีแขวนกะดิ่งไว้หน้าบ้านของตนเหมือนกันเพราะไหน ๆ ขึ้นชื่อว่าผู้หลักผู้ใหญ่แล้ว ใช่จะมีเปนผู้ใหญ่เท่าที่มีอยู่เหนือตนเมื่อไร. ถึงตัวท่านเอง, ข้าพเจ้าเอง ก็เปนผู้ใหญ่ สำหรับคนใดคนหนึ่งรองลงมาอีกชั้นหนึ่งดุจกัน.

โลกนี้ ว่ากันที่จริงก็เต็มไปด้วยผู้ใหญ่ทั้งเมือง ผิดแต่ขนาดเขื่องย่อมไม่เท่ากันเท่านั้น. เด็กเมื่ออยู่โรงเรียนก็เปนผู้น้อยของครู, แต่ครั้นไปบ้านก็กลับเปนผู้ใหญ่ของบ่าวคนใช้และพวกน้อง ๆ รองลงมา. ถึงว่าเด็กต่อเด็กด้วยกันในโรงเรียน เด็กชั้นหกก็เปนผู้ใหญ่สำหรับเด็กชั้นห้า, เด็กชั้นห้าก็เปนสำหรับเด็กชั้นสี่ ต่อ ๆ ลงมาเปนลำดับถึงห้อง ก. ไก่ ฉะนี้ที่รำพรรณกล่าวตักเตือนผู้ใหญ่ ให้แขวนกะดิ่งเหมือนพ่อขุนรามคำแหงนี้ ย่อมกินตลอดแถวตั้งแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ ถึงเจ้าเล็กเด็กแดงทุกชั้น. ขึ้นชื่อว่ามีเดียงสาแล้วไม่มียกเว้นผู้ใด.

ก็เมื่อหัวข้อมีใจความเปนสายเดียวกันอยู่เช่นนี้แล้ว ก็ควรจะสาวต่อไปให้ถึงเด็ก ๆ ซึ่งเปนผู้ใหญ่ชั้นย่อม ๆ ให้รู้จักวิธีแขวนกะดิ่งไว้บ้างสักหน่อย ว่า "เด็กเอ๋ยเด็ก! ถ้าเธอชมพ่อขุนรามคำแหงว่าเปนคนใจบุญ ทรงผูกกะดิ่งไว้หน้าวัง คน "เจ็บท้องข้องใจ" ไปเรียกก็ออกมารับรอง อยากจะให้พ่อแม่เหล่าผู้ใหญ่ ใช้ตำรานี้พึ่งเรื่องของตนบ้าง ก็ขอให้พวกเธอขยับขยายติดกะดิ่งติดลูกพรวนไว้กะเขาบ้างซิพ่อ จึงจะเข้าที".

เด็ก ๆ โดยมากคงสมัคอยากผูกง่าย ๆ เพราะเสียงกรุ๋งกริ๋งแห่งกะดิ่งเปนสิ่งที่ติดหูติดใจว่าเสนาะโสตยิ่งนัก. นั้นแหละเด็ก ๆ เอ๋ย ต่อเมื่อเธอผูกแล้ว ถ้ามีผู้ "เจ็บท้องข้องใจ" มาสั่นเข้า ก็พากันออกตามเสียงกะดิ่งเสียงลูกพรวนสัญญานั้นทันทีนะ ไม่ควรทำหัวดื้อว่า "ใครมีแรงก็มิใยจะสั่นให้เมื่อยมือไปตาชี, ข้าไม่รู้ไม่ชี้ด้วย หรือนึกว่าจะมีผู้ "เจ็บท้องข้องใจ" ที่ไหนมาสั่นให้เราช่วยเหลือล่ะ? มีซิพ่อ! มีผู้ที่ "เจ็บท้องข้องใจ" นั้น ใช่คนอื่นไกลที่ไหน คือพ่อแม่ของเธอเปนต้นนั่นเอง. เวลาที่พ่อแม่สั่นกะดิ่งสั่นลูกพรวนนั้น ก็คือเวลาที่ท่านร้องเรียกร้องหา ให้เธอมาอาบน้ำ, กินข้าว, ท่องบ่น, เล่าเรียนเขียนอ่าน, ตักน้ำ, ผ่าฟืน, เฝ้าบ้าน, ดูน้อง ฯลฯ เมื่อเธอได้ยินแล้ว ถ้าเธอไม่บิดพริ้ว, ไม่ผัดเพี้ยน, มีหน้ามีตาชื่นบานยิ้มแย้มแจ่มใส รีบทำตามสั่งทันที ก็ได้ชื่อว่าวิ่งออกมาระงับทุกข์ของผู้ที่ "เจ็บท้องข้องใจ" เหมือนกับพ่อขุนรามคำแหงทรงทำกับราษฎรของพระองค์ น่ารักใคร่จริง.!

ส่วนเด็กที่มีนิสสัยห่าม ๆ ตีหน้าครึ้มฟ้าครึ้มฝนไม่ค่อยยิ้มแย้มรับใครอยู่เสมอ, เพื่อนฝูงจะปรึกษา, พูดจาเย้าหยอกเล่นบ้าง, ผู้ใหญ่จะขอความช่วยเหลือวานนี่โน่นบ้าง ก็ขัดข้อง, ยากเต็มที, ค่าที่เห็นกิริยาหน้าตาของเขา บอกบุญไม่รับอยู่ทั้งวัน, ขืนพูดราวกับเหยียบถลำเข้าไปใกล้ไม้พุงดอ ซึ่งมีหนามเปนพิษอยู่รอบข้าง ให้หนามตำเจ็บปวดเปล่า ๆ เด็กชนิดนี้ดูใจยากนัก, หน้าตาเขาราวกับบ้านที่ขาดป้ายบอกอาการไข้ของเจ้าบ้านว่าวันไหนเยี่ยมได้ วันไหนห้าม, คนที่มีกิจธุรเกี่ยวข้องด้วย ก็นึกขยาดไม่อาจเข้าไปหา. เด็กตีหน้าครึ้มพยุฆุทลุอยู่ตะบันชนิดนี้ เลยเปนผู้ที่มีแต่จะขาดเพื่อนเล่นด้วย, ขาดผู้ใหญ่ช่วยสอนด้วย ต่างคนต่างระอาไม่กล้าเข้าไปรวมวิสสาสะกับเขา เพราะเกรงว่า เชย่าสายเชือกกะดิ่งก็จะขาดเปล่าไม่ เดี๋ยวจะสั่นผิดเวลา แทนที่จะหาย "เจ็บท้องข้องใจ" ก็จะกลายเปนก่อนหรือยุให้เกิดความ "เจ็บท้องข้องใจ" เปนสองต่อขึ้นอีก.

การที่มนุษย์เราทั้งเด็กและมิใช่เด็ก จะตีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส เปนเชิงผูกกะดิ่งผูกลูกพรวนเชื้อเชิญให้คนไปมาหาสู่สดวกนั้น เปนลักษณะที่ทุกคนชอบ และอยากจะให้มีติดตัว, ขัดแต่ว่าตีไม่สนิทได้ดังใจนึกเท่านั้น จึงไม่ค่อยทำ ได้แต่บ่นแก้ตัวว่า "อยากก็อยากแต่ทำไม่สำเร็จ" สำหรับคนเหล่านี้ซึ่งได้แก่เราทุกผู้คนในสากลโลก ค่าที่เราทุกคน ล้วนแต่คุ้มดีคุ้มร้ายเปนคราว ๆ ไปด้วยกันทั้งนั้น ผิด

กันก็แต่บางคนคุ้มดีนานเวลาหน่อย, บางคน น้อยเวลาหน่อยเท่านั้น จะขอสาธกนิยายแม่หมีเล่าสู่กันฟัง ไปพลางก่อนสักพักหนึ่ง แล้วจึงจะช่วยกันหาตำราตีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสให้ได้ต่อไป เรื่องแม่หมีนั้น ดำเนินความดังนี้

ได้ยินมาว่ายังมีแม่หมีตัวหนึ่ง อาศัยซึ่งโพรงไม้ในไพรสณฑ์
ออกลูกมาหน้ามู่ทู่ดูชอบกล มีเส้นขนสกปรกรกรุงรัง
จึงแม่หมีคิดเห็นเป็นเสนียด ให้แสนเกลียดแทบจะทุ่มลงหลุมฝัง
ยิ่งพิศดูก็ให้ยิ่งนึกชิงชัง คิดแค้นคั่งลูกเต้าผิดเผ่าพันธุ์
น้อยใจตนบ่นว่า "ช่างอาภัพ มีลูกกับเขาทีเหมือนผีสรร
พิศแต่หัวทั่วกายาสาระพัน ผิดสามัญเพศหมีอัปรีย์นัก
ลูกเสือช้างข้างลิงเหล่าอื่งจอก เมื่อแรกออกน่าชมงามสมศักดิ์
ดูทรวดทรงโสภาเขาน่ารัก อัปลักษณ์แต่ลูกเราผ่าเหล่ามา"
รำพรรณพลางเสียใจไห้ละห้อย น้ำตาย้อยเพียงจะดิ้นสิ้นสังขาร์
คิดจะกัดพื้ดให้ตายวายชีวา แต่เมตตาเตือนใจทำไม่ลง
ฝ่ายนางแกซึ่งอาศัยยอดไม้นั้น ยินรำพรรณแปลกจิตต์พิศวง
กลัวลูกหมีชีวิตจะปลิดปลง จึงบินลงมาเยือนตักเตือนพลัน
ว่า—" นี่แน่แม่หมีฟังพี่หน่อย อย่าเศร้าสร้อยเฉียวฉุนทำหุนหัน
ลูกของเราก็กำเหนิดเกิดในครรภ์ จะผิดพรรณเพศไปไฉนมี ?
อันลูกหมีโป๊ดกเมื่อตกฟาก พี่เคยเห็นมามากแล้วแม่หมี
มารดาเฝ้าโศกแค้นแสนทวี ว่าลูกตนกาลีบัดสีใจ
แต่จนจิตต์ที่เป็นลูกจึงผูกรัก ค่อยฟูกฟักปรือปรนเลียขนให้,
พอลูกหมีรู้เดินเจริญวัย ก็ต้องจิตต์พิสมัยน่าเอ็นดู.
ลูกแม่หมีนี่ก็เป็นเหมือนเช่นว่า แรกออกมาอัประยศน่าอดสู
แม้นหมั่นเคลียเสียบ่อยค่อยค้ำชู ก็คงดูน่าชมสมเพศพรรณ"

แม่หมีพึ่งบั๊กษีพาทีปลอบ ค่อยชื่นชอบเห็นจริงทุกสิ่งสรรพ์
พอแม่แกลากลับไปฉับพลัน ทุกคืนวันเฝ้าเสียเคลียประคอง,
ครั้นลูกหมีค่อยเจริญหัดเดินย่าง ขนที่ร่างบริสุทธิ์งามผุดผ่อง
ดูโสภาน่าพิศสมจิตต์ปอง ถูกทำนองเพศหมีที่ว่างาม.
ฝ่ายแม่หมีเห็นบุตร์สุดที่รัก ค่อยรู้จักปีนป่ายตะกายหนาม
จึงพาลูกขึ้นพฤกษาพยายาม ให้ได้ตามไปกระทั่งถึงรังแก.
นางแกเห็นหมีมาจึ่งปราไส ว่า–"ลูกใครเคียงข้างไม่ห่างแห?
ดูอุดมสมศักดิ์น่ารักแท้ เออ! ลูกแม่หมีนั้นเปนฉันใด?
นางหมีตอบขอบจิตต์คิดคุณแก ว่า–"นี่แลลูกข้าอย่าสงสัย
ที่พี่ช่วยอุปถัมภ์แนะนำให้ ฉันขอบใจเห็นจริงทุกสิ่งอัน".
แล้วพูดจาปราไสไมตรีจิตต์ มิได้คิดเบียฬเบียดหรือเคียดฉันท์
หมีให้ลูกคำนับอัพภิวันท์ ลาแม่แกผายผันครรไลจร.
ลูกหมีไหว้น้อมประนมก้มศีร์ษะ คารวะนางแกตามแม่สอน
แม่แกชมอวยชัยให้ศีลพร –"สถาวรสุขสำราญเถิดหลานชาย
มิเสียทีที่แม่เจ้าเฝ้าฟูกฟัก ใครได้เห็นเปนที่รักสมัครหมาย
รู้ระเบียบเรียบราบไม่หยาบคาย ช่างว่านอนสอนง่ายดีจริง ๆ"

นี่นับว่าแม่หมีผูกกะดิ่งติดคอลูกสมเปนลูกหมีที่น่ารักแล้วหรือไม่? แต่นี่เปนตำราหมี ขอกลับว่าไปตามตำราภาษามนุษย์เราต่อไปเถิด เราหรือก็ประเสริฐกว่าหมีทั้งหลายที่มีอยู่ในป่า เราไม่ต้องมีแม่ คลอเคลียเลียขนให้เรียบ เราทำตัวของเราให้เรียบเองก็ได้ ขนของเราคือกิริยาวาจาของเรานั้นเอง ถ้าเราเฝ้าฝึกหัดดัดแปลงแก้ไขให้งาม ให้ได้ระเบียบเปนที่ถูกตาผู้อื่นร่ำไป ทำไมจะไม่สำเร็จ? สำเร็จซี

ตำราหัดเกลากิริยาของตนให้ละมุนละมัยเป็นที่ต้องตานั้น ทางดีต้องถือว่ามนุษย์เราทุกชาติทุกตระกูล ทุกอายุสมัย มีราคา ดีชั่ว เกิดแก่เจ็บตาย คล้าย ๆ กัน ถ้าตั้งใจก็ไม่วิเศษ ไม่เลวกว่ากันเท่าไร พอเรียกได้ว่าเปนพี่น้องเดียวกันทั้งโลก พระเจ้าเป็นบิดา โลกพิภพเปนบ้านช่องต้องพักอาศัยชั่ว

พักหนึ่ง กว่าจะไปรวมวิมานชั้นฟ้าสุราลัยเดียวกันต่อไปในไม่ช้าทุกคน ฉนี้ควรรวมกันหากินอยู่หลับนอน เหมือนพี่ๆน้องๆที่ดีเขาทำกัน ไม่ควรจองหองพองขน เอารัดเอาเปรียบกัน ถือเปนพี่น้องรวมท้องฟ้าอย่างหลวมๆลอยๆ หาใช่ญาติไม่ สักแต่ว่า พะเอินมาอุบัติในโลกสมัยเดียวกัน แต่ปนกันไม่ติดดุจน้ำกับน้ำมันรวมกันฉะนั้น.

อันว่าส่วนทั้งหลายที่มีอยู่ในอวัยวะของเรานี้ มีเลือดเนื้อกระดูกและเส้นเอ็นเปนต้น รวมเรียกว่าร่างกายเดียวฉันใด คนเราเกิดมาในโลก แม้ต่างชาติต่างตระกูลก็รวมเรียกว่ามนุษย์ชาติเดียวกันฉันนั้น เชิญลองนึกดูบ้างเถิดว่า เมื่อเราเดินป่าถูกกิ่งไม้ลัดเข้าตา ขณะนั้นกิ่งไม้ยังไม่ทันกลับออกจากหน้าจากตา พอดีมือซึ่งเปนส่วนหนึ่งของร่างกายเหมือนกับหน้า แต่ไม่ถูกกิ่งลัดให้เจ็บปวดสักอย่าง ก็รีบออกมาคลำหน้าคลำตาทันที ถ้าเท้าไปถูกหนามตำเข้าเล่า มือกับตาซึ่งไม่เจ็บไม่ปวดก็พลอยร้อนอกร้อนใจไปด้วยทันที คลำหาตรงที่หนามยอกก็แล้ว คลำหาเข็มมาบ่งก็แล้ว ออกวุ่นวายราวกับถูกตำเสียเอง ขึ้นชื่อว่าอวัยวะในร่างกายเดียวแล้วละก็เปนจิตต์ใจเดียวเกลียวกลมกันหมด ไม่มีเฉย ไม่มีทิ้งกันเอาตัวรอดก่อนเลย ส่วนใด "เจ็บท้องข้องใจ" ร้องเรียกให้ช่วย ส่วนอื่นต่างก็วิ่งพรูออกมาช่วยทันทีเหมือนพ่อขุนรามคำแหงทรงกระทำต่อ "ไพร่ฟ้าหน้าปก" ของพระองค์นั้นเอง ไม่มีผิด

แต่ซึ่งจะหวังเอาอวัยวะเปนครูสอนให้ตีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสสนิทสนมได้นั้น ยังจะต้องขยายตำราอีกหน่อยให้ถึงบทผูกกะดิ่งไว้กลางบ้าน คือที่หัวใจ ใครเปนแต่ผูกกะดิ่งไว้นอกบ้าน ไม่ถึงกับหัดใจขึ้นใจแล้ว ก็ป่วยการ คงไม่สำเร็จ อย่างดีตนจะเปนดังนาฬิกาเรือนงามๆ มีเลขผานาทีที่น่าบั่ดเรียบร้อยเสร็จ แต่เครื่องข้างในชำรุดเสียหาย ที่ไหนเข็มจะหมุนบอกโมงยามได้ตามประสงค์เล่า? หาไม่ตนก็จะคล้ายๆกับตัวลคร ซึ่งเราเคยเห็นตีหน้าเปนพระเอกนางเอก ก็เพียงยามเดียวครู่เดียว เมื่อชั่วเวลาออกโรงเท่านั้น พอหมดเรื่องเปลื้องเครื่องลครออกแล้ว หน้าตาก็กลายเปนหน้าคนธรรมดาสามัญ หาใช่พระใช่ยักษ์แล้วไม่ ทั้งนี้ก็เพราะตัวเปนแต่พระเทียม เจ้าเทียม หน้าจึงโกหกใจไม่ได้นาน ถ้าจะให้ตีหน้าคงเปนพระเอกนางเอกตลอด ตัวต้องเปนพระเอกจริงนางเอกจริงด้วย ผูกกะดิ่งไว้หน้าบ้านตามตำราลครนี้ ถึงจะผูกติดก็ไม่แน่นไม่หนา ไม่ช้าก็จะหล่นลงดินเปนแน่นอน

ถ้าจะผูกกะดิ่งให้คงอยู่ถาวรแล้ว จงเอาเยี่ยงอย่างที่มีกล่าวในพระคัมภีร์เอวังเยเลียวแห่งหนึ่งว่า "เอกังสมยัง" ในสมัยหนึ่งนั้น พระมหาเยซูคฤศโตเจ้า กำลังทรงแก้ปัญหาธรรม อยู่กับพวกนักปราชญ์ศาสนาจารย์ชาวยุเดโอก็พอดีขณะนั้น นางชาวบ้านหลายคน พาบุตรหลานย่อมๆเข้ามาเฝ้าพระบารมี ว่ากันตามจริง ก็หาใช่เวลาอันเหมาะไม่เลย ฉนี้พวกสาวกอาปอสตอโล คือสานุศิษย์ของพระองค์เมื่อเห็นเช่นนั้น ต่างก็โบกมือไปทางหญิงชาวยุเดโอเหล่านั้น เปนทีห้ามว่า อย่ามารบกวนพระองค์เวลา

นี้ซี รอไว้เวลาอื่นเมื่อพระองค์ทรงว่างจึงมาหาพระองค์ใหม่เถิด แต่ทำอย่างไรเสียก็ห้ามไม่ทัน พระมหาเยซูคฤศโตทรงทอดพระเนตร์เห็นบรรดาเด็กเหล่านั้น พระองค์จึงกลับห้ามสานุศิษย์ของพระองค์เสียเอง ว่า–"อย่า อย่าห้ามมิให้เข้ามาหาเลย เชิญให้เด็กเข้ามาหาเราตามลำพังใจเถิด" แล้วพระองค์ก็ทรงโบกพระหัตถ์เชิญให้เด็กเข้ามาใกล้ พลางทรงยกพระหัตถ์วางเหนือศีร์ษะของพวกเด็กทารกเหล่านั้น ภาวนาสวดอำนวยพระพรให้เจริญวัยเจริญสุขทุก ๆ คน

พระอัธยาศัยของพระองค์คราวนี้ เปนที่พอใจ แม้ของผู้ที่กำลังโต้เถียงคัดค้านพระองค์ แม่หญิงกับผู้ที่กำลังแวดล้อมพระองค์อยู่นั้น ต่างจึงออกปากสรรเสริญพระมหาเยซูคฤศโตเจ้าเสียงสนั่นหวั่นไหว

สรุปความว่า ผู้ใดอุตส่าห์แขวนกะดิ่งไว้ โดยตั้งใจเจริญตามรอยพระคฤศตดำเนินนี้แล้ว คงไม่เสียแรงเปล่า ไม่ช้าผู้นั้นจะผูกกะดิ่งไม่แต่เพียงหน้าบ้านเท่านั้น จะเลยผูกถึงในดวงใจทีเดียว ถึงกับตนจะทนดูใครเปนทุกข์เฉย ๆ ไม่ได้ พอเห็นเข้าจะให้เสียวใจเปนกะดิ่งสั่นระรัวไปทั่วทั้งกาย เหมือนพระองค์ขึ้นทันที ช้าตัวจะได้ชื่อว่าเปนชาวสุโขทัย เหมือน "ไพร่ฟ้าหน้าปก" ของพ่อขุนรามคำแหงอีกด้วยก็ว่าได้ ถ้า "เจ็บท้องข้องใจ" จะสั่นกะดิ่งออกปากร้องขอให้เขาช่วยเมื่อใด เขาก็จะวิ่งออกมาช่วยเมื่อนั้น เพราะว่าเมื่อตนแผ่เมตตาจิตต์คิดเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ๆ ก็เต็มใจอยากจะตอบแทนบุญคุณทันที แปลว่าต่างยินดีช่วยกันส่งเสริมให้ความสุขอุทัยขึ้น ซึ่งเท่ากับว่าเดินทางมาถึงกรุงสุโขทัยอยู่แล้วนั้นเอง.

ฟ. ฮีแลร์

วันที่ 4 พฤศจิกายน 1924.
จากหนังสืออุโบฆสมัยปี 1924.

ครู กับ ศิษย์

ศิษย์รุ่น 84—85 ทำพิธีไหว้ครูที่สมาคมอัสสัมชัญ

พ่อขุนรามคำแหง แถลงการณ์ว่ากระไร

ในอุโฆษสมัยเล่มก่อน ตอนที่ยกเอาคำในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมาตั้งให้นักเรียนประพันธ์ขยายความนั้น ข้าพเจ้าอ่านดูแล้ว ไม่รู้สึกว่าชวนให้คิดขยายความไปทางใดนัก แต่กลับชวนให้อยากอ่านคำจำลองศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงทวนดูเสียมากกว่า กับชวนให้อยากอ่านตำนานและคำบอกเล่าต่าง ๆ อันเกี่ยวกับสมัยพ่อขุนรามคำแหง เผื่อจะได้เกิดความคิดขึ้นใหม่อะไรบ้าง ครั้นอ่านดูก็เกิดความเห็นขึ้นทันทีว่า ประวัติพ่อขุนรามคำแหงเพียงที่มีในศิลาจารึกนั้นช่างชวนอ่านมิใช่น้อย เพราะรู้สึกว่า แต่ละบทแต่ละตอนค่อนข้างมีคติสอนใจอย่างชมัดทีเดียว

ก็สุภาษิตพระร่วงเล่า ที่พวกเราใช้สอนเป็นคติกันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น หากจะเป็นคำประพันธ์ของพ่อขุนรามคำแหงเอง หรือเป็นคำนิพนธ์ในร่มราชูปถัมภ์ของท่านก็ตาม ก็นับว่าเป็นเอกวจนะหาบทประพันธ์ใด ๆ ทั่วตำนานไทยที่จะมีแก่นสารเท่าบทสุภาษิตเหล่านี้เป็นไม่มีแน่นอน ถ้าจะเทียบดูเชิงฝีปากและปัญญาความคิดกับของนักนิพนธ์สมัยนี้ ฝีปากและความคิดของนักประพันธ์สมัยนี้ทั้งหมดจะแพ้เปรียบบทของพระร่วงเจ้า ราวกับแสงจันทร์แพ้รัศมีพระอาทิตย์ก็ไม่เกิน แต่กระนั้นบรรดาภาษิตพระร่วงเหล่านี้ข้าพเจ้าไม่ตั้งใจจะยกมากล่าวชมในที่นี้เลยสักบทเดียว ด้วยเกรงว่าหากพ่อขุนรามคำแหงจะมากลายเป็นคนละคนกับพระร่วงเจ้าเข้าแล้วก็จะเป็นอันตัดความชอบของพระร่วงเจ้ายกให้พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นการมิบังควรที่จะตู่คุณพระร่วงเจ้าเช่นนี้

ที่เกิดความวิบัติเช่นนี้ ก็เพราะตามคำเล่าลือที่ถือกันเป็นตำนานแต่โบราณมา ว่าองค์พระร่วงเจ้านั้นเป็นผู้ที่ได้ไล่ขอมออกจากแคว้นสุโขทัย แต่เหตุการณ์ข้อนี้มิได้มีปรากฏในศิลาจารึกเสียเลย ส่วนเหตุเบ็ดเตล็ดเล็กน้อย ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงล้วนมีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกตรึงราชประวัติติดไว้กับแผ่นหินทั้งสิ้นคิดดูก็น่าพิศวง

อนึ่ง กษัตริย์ที่ได้ขับไล่ขอมออกจากแคว้นสุโขทัย ก็คงเป็นพระราชาองค์แรกของสุโขทัย และตัวพ่อขุนรามคำแหงนั้นเล่า ก็หาใช่ประถมกษัตริย์วงศ์สุโขทัยไม่, พระศรีอินทราทิตย์พระบิดาของท่านต่างหากเป็นต้นวงศ์ ฉะนั้นดูก็น่าที่พ่อขุนรามคำแหง หากจะได้มีส่วนเกี่ยวในการขับไล่ขอมออกนอกประเทศ ก็เป็นเพียงช่วยพระบิดากระมัง? ถ้าพระองค์ได้เป็นผู้ขับไล่เสียเอง ทำไมจะไม่มีเรื่องราวจารึกไว้เป็นเกียรติประวัติบ้างเล่า? ส่วนพระองค์ชนช้างชนะขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดซึ่งเป็นพวกไทยด้วยกันเอง อันเป็นกิจเล็กน้อยเมื่อเทียบกับการขับขอมออก กลับจารึกเรื่องไว้ละเอียดละอออ่านแล้วราวกับเห็นภาพยุทธหัตถีในสมรภูมิชัยเสียทีเดียว ข้อบกพร่องเท่านี้เอง เป็นเหตุให้สะดุดหัวใจในการที่จะรับว่า พระร่วงเจ้าเป็นพ่อขุนรามคำแหง ๆ คือ พระร่วงเจ้า อย่างที่นักโบราณาจารย์น่านับถือหลายท่านลงมติสันนิษฐานว่าเป็นกษัตริย์ไทยองค์เดียวกัน, แต่ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าจะปฏิเสธความสันนิษฐานของท่านเพราะไม่มีหลักฐานมั่นคงมาอ้างที่จะมาหักล้างความสันนิษฐานของท่านได้ แต่ถ้าพระร่วงกับพระรามคำแหงทั้งสองเป็นคนคนเดียวกันก็ยิ่งดี จะยิ่งทวีความเลื่อมใสในพระองค์สองต่อ คือ ทั้งทางนักรบทั้งทางนักปราชญ์, แต่หากจะเป็นคนละคนก็ไม่เป็นอะไร ไม่เป็นที่เสียหายแก่ตัวพ่อขุนรามคำแหงเท่าไร ด้วยว่าพระประวัติการณ์ของพ่อขุนท่าน เท่าที่มีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในศิลาจารึกก็เป็นพระเกียรติยศอันใหญ่หลวงอยู่แล้ว ไม่จำเป็นจะต้องยืมความสันนิษฐานของท่านผู้ใดมาเพิ่มเกียรติประวัติพ่อขุนท่าน เพียงคัดคำจารึกบางตอนในประวัตินั้นมาให้ท่านอ่านก็จะเห็นว่า พ่อขุนรามคำแหงนั้น เต็มเปี่ยมไปด้วยเกียรติคุณความดีศรีมงคลเป็นอเนกประการ ถึงแม้สำนวนในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงจะต่างกับโวหารนิยมปัจจุบันก็ดีหวังว่าสำเนาความตามสำนวนนั้น จะไม่มีติดต่อถึงกับต้องเรียงเป็นสำนวนสมัยใหม่ถึงจะเข้าใจ เพราะมันกระจ่างชัดเจนอยู่แล้ว

เชิญอ่านดูถ้อยคำสำนวนเบื้องต้นแห่งศิลาจารึกนั้นเถิด เข้าใจว่าท่านคงรู้สึกอร่อยและหอมติดปากหอมติดคอเหมือนอย่างข้าพเจ้าเหมือนกัน

"พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์, แม่กูชื่อนางเสือง, พี่กูชื่อบาลเมือง.....เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้ ๑๙ เข้า ขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดมาท่อเมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย, ขุนสามชนขับมาหัวขวา, ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญะญ่ายพ่ายจะแจ, กูบ่หนี กูขี่ช้างอเนกพล, กูขับเข้าก่อนพ่อกู ท่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้างขุนสามชน ตัวชื่อมาสเมืองแพ้ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกูชื่อ พระรามคำแหง......"

เออ พ่อนักเรียนนิสสัยนักผจญภัย เห็นหรือยังว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นนักผจญภัยกล้าหาญ

ชนิดไร กล้าช่วยบิดาให้พ้นมรณภัย ไม่ใช่กล้าบ้า ๆ อย่างที่เห็นตามโรงหนัง, กล้าผจญภัยให้พ่อแม่เบาอกเบาใจ ไม่ใช่กล้าให้เขาเดือดร้อนต่าง ๆ นานา ต่อเมื่อควรกล้าท่านจึงกล้า เช่นคราวนี้ท่านเห็นพระบิดาจะเสียท่าขุนสามชน แม้พวกไพร่ฟ้าหน้าใสของพระองค์กลับเป็นไพร่ฟ้าหน้ามืด หนีญะญ่ายพ่ายจะแจไปตามกันก็ดี, แม้ท่านเป็นแต่ชายหนุ่ม ๆ พึงมีชัณษาเพียงได้เห็นชาวนาเกี่ยวข้าว 19 ครั้ง ตั้งแต่เกิดมาเท่านั้นก็ดี, เมื่อถึงคราวจำเป็นท่านก็ไม่ย่อท้อต่อภัย ผจญไหนผจญเข้า แม้จะเผชิญหน้ากับขุนสามชนเสือเฒ่าจอมทัพก็ยอมสู้ทนจนมีชัย ลองนึกดูทีรึว่า เมื่อเลิกรบแล้ววันนั้น พระบิดาจะเพิ่มความรักใคร่ในการผจญภัยของบุตรสักเพียงใด ที่พระบิดาทรงเฉลิมเกียรติให้นามว่าพ่อขุนรามคำแหงแต่ในเวลานั้น ก็เป็นพยานบอกอยู่แล้ว, นี่เราเคยผจญภัยกลับมา พ่อแม่เพิ่มความรักใคร่ในเราเช่นนั้นไหม ?

แต่คิด ๆ ดูสมัยนี้ ก็ไม่ผิดกันกับสมัยนั้นเท่าไรนักหรือก ใครทำดีก็มีชื่อลือเลื่องเนืองนิตย์, นั่นเลื่อนเป็นขุนรามคำแหง นี่ก็เลื่อนเป็นหลวงแผลงแข็งขยันก็เอาเถิด เดิมเงินเดือน 80 ก็เลื่อนเมาเป็น 100, 200, แต่ก็ไม่ใช่โดยนั่งดูพ่อรบคนเดียว, ไม่ใช่เพราะเหลียวดูนายห้างวิ่งเต้นข้างเดียว คอยความชอบ คอยลาภยศ คอยเงินดาวเงินเดือนให้หล่นลงมาเอง อย่างนักเรียนบางคนหลงเข้าใจ หามิได้ ต่อเมื่อตัวชิงชัยชนะขุนสามชน คือ นำประโยชน์มาสู่นั้นแหละจึงจะกระเถิบขึ้นสูงได้, นอกนั้นป่วยการ ราวกับนั่งโคนต้นไม้อ้าปากคอยให้ผลไม้หล่นลงตรงปากฉะนั้น

ขอย้อนกลับจับตำนานพ่อขุนรามคำแหงตอนขับช้างเข้าไปกันพระบิดา ว่าที่จริงเมื่อพ่อแม่ตกอับขับขันเช่นนี้ หรือเช่นใดก็ตาม ลูกก็ย่อมยินดีสละเลือดเนื้อเข้าแลกเอาชีวิตให้ท่านรอดพ้นอันตรายแทนทุกคน แต่กิจที่ลูกทำยากยิ่งกว่านี้ คือการรับช่วงใช้ช่วยเหลือพ่อแม่ทุกวัน ทั้งชั่วชีชั่วชาติ เมื่อเวลาปกติไม่มีข้อขับขันอันตรายใด ๆ น้อยคนนักที่จะกระทำด้วยความราบรื่นชื่นใจเสมอเป็นนิตย์ แต่พ่อขุนรามคำแหงท่านทำได้ ท่านไม่แต่กล้าคราวอัตคัดขัดแคลน แม้เวลาปกติธรรมดาเมื่อว่างทัพอยู่กับบ้าน ท่านก็ปฏิบัติเคร่งครัด ในที่ปรากฏในศิลาจารึกในประกาศเกียรติยศเกียรติคุณของท่าน ว่า

"เมื่อชั่วพ่อกู ได้บำเรอแก่พ่อกู, กูบำเรอแก่แม่กู, กูได้ตัวเนื้อตัวปลา, กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวานกินอร่อยดี, กูเอามาแก่พ่อกู, กูไปตีหนังงวงช้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปท่อบ้านท่อเมือง ได้ช้างได้งวง, ได้ผัวได้นาง, ได้เงินได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู ....."

รวมว่า พ่อขุนรามคำแหงคนนี้ไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตัวคนเดียว ย่อมแลเหลียวเผื่อแผ่ให้พ่อให้แม่เสียก่อนด้วยเสมอ น่าชมยิ่งนัก แปลว่า ถ้าพ่อขุนรามคำแหงได้เกิดมาเป็นอัสสัมชนิกสมัยนี้ พอเรียนจบไปทำงานทำการได้ มีเงินตราเงินเดือนกะเขา ครั้นสิ้นเดือนลงคงเอาเงินดาวเงินเดือนนั้นมามอบ

ให้พ่อแม่เสียก่อนอย่างบางคนเขาทำ โดยถือเสียว่าเงินทองที่ได้มานั้นแม้จะมากเพียงใดก็ยังไม่คุ้มกับคุณความดีที่บิดามารดาได้มีไว้แต่ตนมาแต่ย่อมแต่เยาว์, แม้จะนำมาให้ยิ่งกว่านี้ได้ตั้งสิบเท่าร้อยเท่า ก็ไม่ควรเรียกว่าสนองพระเดชพระคุณให้ถึงที่ บุตรอย่างนี้แม้จะมีขึ้นที่ไหนก็จะได้ยินแต่ใครเขานึกเอ็นดูกรุณาว่าเป็นอภิชาตบุตร์มีกตัญญูรู้คุณพ่อแม่น่ารักใคร่ยิ่งนัก

แต่กระนั้นบุตร์ชนิดนี้ยังหาได้มาก ที่หาค่อนข้างยากกว่านี้นั้น คือคนที่เมื่อสิ้นบุญบิดามารดาไปแล้วยังแต่พี่แต่น้อง แล้วยังคงลดราวาศอก เข้าออกหากันเหมือนเมื่อครั้งบิดามารดายังอยู่นั้นมีน้อยนัก ขณะนั้นมักจะแยกย้ายไปคนละถิ่นคนละแห่ง ถือเสียว่าใครดีใครชั่ว ตัวใครก็ตัวมัน, พี่ก็ไม่ธุระน้อง, น้องก็ไม่ธุระกับพี่ ยิ่งกว่านี้ที่ถึงกับมุ่งร้ายทำลายขวัญกันก็มี, ที่แย่งชิงทรัพย์สินมรดกกันก็มาก แต่ฝ่ายพ่อขุนรามคำแหงหาใช่เช่นนั้นไม่ ศิลาจารึกยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า เมื่อ "**พ่อกูตายยังพี่กู, กูพร่ำบำเรอแก่พี่กูดั่งบำเรอแก่พ่อกู ....**" ตกว่า พ่อขุนรามคำแหงนี้มีพี่ร่วมท้องร้องร่วมไส้ก็รักใคร่กันจริงจัง ต่างลดราวาศอก ทักทายปราศรัยเข้าหากันด้วยหน้าชื่นตาบานต่างเป็นที่ไว้วางใจกันสนิทสนม, สุขของพี่ก็เป็นสุขของน้อง ทุกข์ของน้องก็เป็นทุกข์ของพี่ มีก็มีด้วยกัน จนก็จนด้วยกัน ไม่มีแก่งแย่งเถียงทะเลาะแบะแว้ง, ใจกลมเกลียวเป็นสายเดียวกันเสมอ, ตระกูลวงศ์อย่างนี้มีแต่ความสุขสถาพร, ตรงข้ามถ้าต่างคอยจะเอารัดเอาเปรียบกัน มัวแต่เอาตัวรอดปลอดภัยไปฝ่ายเดียว ตระกูลวงศ์นั้นเปรียบเหมือนด้ายเส้นเดียว ถึงจะเหนียวเท่าใด ต่อเมื่อถูกใครดึงปุดเดียวก็ขาด แต่ถ้ารวมหลายเส้นควั่นเป็นเกลียวเดียวเหนียวแน่น แม้จะดึงเท่าไร ๆ ก็ไม่ขาด

อาศัยคุณความดีอันนี้จึงปรากฏว่าในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น

"**เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีเข้า เจ้าเมืองบ่เอาจังกอบในไพร่ลู่ทางเพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า, ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า, ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทอง ค้า** ต่างอยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน เพราะไม่มีใครจักต้องนึกระแวงสงสัย กลัวเกรงใครผู้ใดหมดทั้งบ้านทั้งเมืองตกว่าชาติไทยสมัยนั้นเป็นเหมือนตระกูลวงศ์เดียวกันก็ว่าได้

ยิ่งกว่านี้ ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงยังกล่าวอีกว่า แม้คราวทำศึกสงครามพระองค์

"**ได้ข้าศึกข้าเสือ หัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี ....**" และด้วยอำนาจแห่งความรักของพระองค์ต่ออาณาประชาราษฎร์ ไม่อยากให้ใครอนาทรร้อนใจ ไม่ทรงยอมให้ผู้มีอำนาจเบียดเบียนผู้น้อย "**ในปากประตู** (พระราชวังที่พระองค์ทรงประทับ) **ให้มีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้นั้นไพร่ฟ้าหน้าใส กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปสั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก** (พระองค์ก็) **เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยซื่อ**"

ดังนี้ ขอถามดูทีว่าการที่พ่อขุนรามคำแหงผู้เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดิน มาทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรทุกชั้นส้นกระดิ่งร้องทุกข์ตรงต่อพระองค์ได้เช่นนี้ ใครจักไม่น้อมเศียรเกล้าถวายบังคมสรรเสริญพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณของพระองค์ด้วยปีติยินดีเป็นที่สุดบ้างเล่า? ใครจักไม่นึกอุ่นหนาฝาข้างเมื่อต่างรู้ว่าในหลวงเองเป็นผู้ทรงพระธุระชำระคดีของตน ทรงทำเหมือนพ่อลูกกันไม่มีผิด เช่นนี้ใครเล่าจักไม่สวามิภักดิ์รักใคร่?

แต่ครั้นหันมาดูพวกเราสมัยนี้เข้าบ้างสิ แม้ยศจะยังไม่ถึงที่พระเจ้าแผ่นดินกินไอศวรรย์กลับพากันถือยศหนักศักดิ์ใหญ่ เบื่อหน่ายขี้เกียจขจัดทุกข์บำรุงสุขของคนในร่มชายคาของตน ปล่อยให้ต่างโกรธเคืองชำเลืองตาด่าว่าหรือทุบตีชำระคดีกันเองตามอำเภอใจ ทำเช่นนี้น่าจะนับว่าเป็นหลานเหลนสืบเชื้อตระกูลพ่อขุนรามคำแหงมหายุติธรรมธรแลหรือ?

ก็เมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงเป็นพระราช ภาระที่จะทำนุบำรุง ราษฎรของพระองค์ให้ดำรงสุขอยู่เช่นนี้ **"ไพร่ฟ้าหน้าใสในเมืองสุโขทัยนี้จึงชอบสร้างป่าหมากป่าพลู ทั่วเมืองนี้ทุกแห่งป่าพร้าวก็หลาย ป่าลางก็หลาย หมากม่วงก็หลาย ... หมากขามก็หลาย ... คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักโอยทานมักทรงศีล พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วยผัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีสัทธา ... โอยทานแล้ปีแล้ญิบล้าน ... ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ...."** ถึงคราวงานชุกก็ก้มหน้าทำงาน ถึงคราวว่างธุระการก็เล่นหัวกันสนุกสนานเหมือนพี่น้อง พากันทำบุญทำทาน ถือศีลกินบวช มิได้คิดเพียงความสุขสนุกสบายในโลกนี้ เท่าที่ตาเห็น ช่วยกันคิดถึงความสุขสถาวรในชั่วหน้าด้วย ทุกวันนี้หากจะมีผู้ใดในพวกเราเขียนประวัติความเป็นไปของชาวเมืองฝากไว้ให้หลานเหลนรู้เห็นในเวลาหลายร้อยปีข้างหน้า เหมือนที่เขาทำกันในรัชสมัยสุโขทัยนั้นบ้าง ยังจะพอจารึกใจความคล้าย ๆ กันได้ไหม ว่าคนสมัยกรุงเทพรัตนโกสินทร์นั้น เป็นคนใจบุญใจทาน, อดออมอัฐสตางค์บำรุงโรงพยาบาล บริหารลูกกำพร้าอนาถาหาพ่อแม่ที่พึ่งมิได้, ย่อมเที่ยวผ่อนอารมณ์ให้สนุกสนานก็แต่เมื่อเขาเห็นเพื่อนบ้านมีจะกินจะใช้ทั่ว ๆ กัน หรือจะต้องจารึกว่าคนเป็นอันมากชอบบำรุงโรงหนังโรงละคร, ชอบบำรุงสนามม้า โรงมหรสพต่าง ๆ มากกว่าทำบุญ? เชิญต่างคนต่างคิดเอาเองเถิด อย่าให้อายชาวสุโขทัยสมัยโบราณที่พวกเราบางคนเรียกสมัยครึ ๆ ก็แล้วกัน

ถ้าไม่กลัวจะยืดยาวเกินประมาณกับหน้ากระดาษของอุโฆษสมัย ก็น่าจะคัดคำในศิลาจารึกนั้นจนครบ แต่ว่าไหน ๆ ถึงจะคัดลงไม่หมดเมื่อได้พูดมาถึงเพียงนี้แล้ว จะขอแถลงราชประวัติพ่อขุนรามคำแหงอีกสักตอนสองตอนว่า **"พ่อขุนรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไททั้งหลาย**

หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไททั้งหลาย ให้รู้บุญรู้ธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไท ด้วยรู้ ด้วยหลัก ด้วยแกล้วด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง หาคนจักเสมอมิได้ ฯลฯ" สำหรับคนที่รู้จักอ่านแล้ว พระราชประวัตินี้เป็นที่สั่งสอนพวกเราชาวไทยชั้นหลัง ๆ ทุกบันทัดทีเดียว จะไม่มีผลก็แต่คนดื้อถือดี คนรู้ก่อนเกิด อวดสรรพัญญูไม่ต้องเรียนรู้จากใคร

แม้จะคัดตอนราชประวัติจบไม่ได้ดังกล่าวมาก็ดี ยังมีอีกบทหนึ่งซึ่งเห็นเป็นบทวิเศษน่ารู้สำหรับนักเรียนอย่างยิ่ง คือตอนที่อ้างถึงตัวอักษรไทยว่า "**เมื่อก่อน ลายสือไทนี้บ่มี ๑๒๐๕ ศก ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจและใส่ลายสือไทนี้ ลายสือไทนี้จึ่งมี**" ซึ่งหมายความว่า ก่อนรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง อักษรไทยอย่างที่เราใช้พิมพ์ใช้เขียนอยู่ทุกวันนี้นั้นหามีไม่ มีใช้ก็แต่ตัวขอม ตัวบาลี อย่างที่เขียนในใบลานตามวัดตามวาเท่านั้น พ่อขุนรามคำแหงมาทรงเห็นข้อน่าอัปยศอดสูที่ชาวไทยไม่มีอักษรใช้จำเพาะชาติ ต้องอาศัยยืมอักษรขอมมาใช้ ทั้งชาติขอมก็เคยเป็นศัตรูคู่ปรปักษ์คอยกดขี่ข่มเหงต่าง ๆ นานามาแต่ไหนแต่ไร บัดนี้สิ ชาติไทยตั้งเป็นอิสระขึ้นแล้ว ขืนยืมจมูกเขมรมาหายใจอย่างแต่ก่อนดูให้นึกขวยเขินใจใช้ไม่สนิท ก็ทรงพากเพียรคิดประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นใหม่ด้วยพระปรีชาฉลาดของพระองค์ จึงได้คงมีไว้ใช้เป็นอักษรประจำชาติไทยในประเทศสยามมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ถ้าผู้ใดได้แลเห็นศิลาจารึกที่เขียนด้วยอักษรไทยสมัยพระรามคำแหงนั้น แล้วเอามาเปรียบเทียบดูกับตัวหนังสืออื่นหรือที่สุดจะเทียบกับตัวอักษรไทยในสมัยนี้ ก็จะเห็นว่าชวดทรงงดงามไม่แพ้อักษรสมัยนี้ และอักษรประเทศบ้านเมืองอื่นที่ตรงไหนเลย ยิ่งกว่านี้ได้เปรียบอักษรไทยสมัยใหม่อย่างตำตาก็มี เช่น วรรณยุกต์ จำพวกสระ ิ ี ู ุ เหล่านี้เป็นต้น ที่คนเราทุกวันนี้ต้องยักย้ายเขียนประดักประเดิด เหนือบันทัดบ้าง ใต้บันทัดบ้าง เกะกะในการพิมพ์การดีดพิมพ์ และยากที่จะชี้ต้นวรรคต้นประโยคให้เห็นเด่นชัด ยากในการชี้ชื่อบุคคล ชื่อเมืองให้กระจ่าง ส่วนแบบแรกขององค์พระรามคำแหงนั้นไม่มีประดักประเดิดเคอะเขินเช่นนี้ พระองค์ทรงประดิษฐ์ให้บรรดาสระเหล่านี้อยู่บันทัดเดียวกับตัวพยัญชนะทั้งหมด ไม่มีนอกคอกนอกบันทัดเช่นทุกวันนี้เลย น่าชมยิ่งนัก แต่เป็นเคราะห์กรรมของอักษรไทยอย่างไรไม่รู้ ที่ใครไม่ปรากฏในชั้นหลังมาอุตตริบัญญัติเขียนสระ ี สระ ื สระ ู ให้อยู่นอกบันทัด ก็ไม่เห็นเพิ่มความสวยงามอะไรกลับเพิ่มความรำคาญเสียด้วยซ้ำ ต่อไปข้างหน้าถ้ามีใครกลับออกความคิดประดิษฐ์ให้บรรดาสระเกะกะเหล่านี้กลับเข้าบันทัดได้เหมือนสมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว เข้าใจว่านักพิมพ์การตามโรงพิมพ์ตามห้างหอและกระทรวงทบวงการต่าง ๆ จะยกมือไหว้เป็นผักถั่วทีเดียว

แท้จริงโลกสยามเรานี้ก็มีอัจฉริยบุรุษผู้วิเศษมาบังเกิดคราวหนึ่งแล้ว แต่อนิจจาพอท่านชี้วิธีให้ต่างก็พากันเฉยเมย หรือรุมกันหาว่าคิดนอกทางนอกครู เมื่อที่แท้ท่านกลับเข้าคอกออกความคิดตามแบบปฐมาจารย์ที่ต่างคนบูชาว่าวิเศษเสียอีก

ท่านผู้ช่างคิดนำหน้านี้ใช่อื่นไกล คือพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร มหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่หก อันราษฎรพลเมืองถวายพระนามสมญาเมื่อสิ้นพระชนม์แล้วว่า พระมหาธีรราชจอมปราชญ์ไทย ซึ่งเป็นการควรอย่างยิ่ง พระองค์ได้ทรงเห็นความติดขัดเรื่องอักษรเหล่านี้ก่อนใคร ๆ อย่างชัดเจน พระองค์จึงได้ทรงพยายามดัดแปลงแก้ไขสระเหนือบันทัดใต้บันทัดให้เข้าบันทัดได้ตามแบบพ่อขุนรามคำแหงเดิม ซึ่งเป็นการเข้ารอยเดียวกันกับอักขรวิธีแห่งชนอารยชาติซึ่งนิยมใช้กันทั่วโลกด้วย ถึงกับบางชาติยินดียอมล้มเลิกอักขรวิธีของประเทศตนหมดทั้งชุดก็มี เช่น จีนและญี่ปุ่นเป็นต้น หรือเอาอักขรวิธีของชนชาติอื่นมาใช้ต่างอักขรวิธีของตนก็มี เช่นในประเทศตุรกีเป็นต้น ทั้งนี้เพื่อหาความสะดวกและเข้าทำนองอริยชาตินั้นเอง นี่ไม่ถึงโค่นรากเอาของใครชาติอื่นมาใช้เป็นแต่เอาที่มีอยู่แล้วแท้ ๆ มาแก้ไขบ้างเล็กน้อยเท่านั้น ดูก็น่าจะได้รับความนิยมชมเชยแห่งอาณาประชาราษฎร์ชั้นต่ำและชั้นสูงพร้อมกัน น่าที่ต่างคนต่างจะลองใช้ดูบ้าง, แต่เปล่า, การดัดแปลงให้เข้ารอยนานาชาตินี้ไม่ได้ประสบความนิยมของมหาชนพลเมืองเลย และทุกวันนี้พูดถึงเรื่องแบบอักษรไทยอันประเสริฐของสมเด็จพระรามาธิบดีที่หก ซึ่งเวลานี้ควรใช้ทั่วแผ่นดินสยามแล้ว ยังดูเป็นเรื่องดึกดำบรรพ์ไม่แพ้เรื่องพ่อขุนรามคำแหงนี้เอง

อัสสัมชนิกทั้งหลาย เอาเถอะเท่าที่บรรยายมานี้ก็พอจะชี้ให้รู้แล้วมิใช่หรือว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้ทรงเกียรติคุณความดีเพียงใด ? ฉะนั้นขอจงเพียรนิพนธ์บทไพเราะเฉลิมเกียรติศักดิ์ของพระองค์เถิด แม้จะเฉลิมให้สูงลิ่วสักเพียงใดก็ไม่เกินความสมควร เพราะท่านเป็นไทยผู้หนึ่งซึ่งได้นำหน้าช่วยชาติไทยให้เจริญอย่างแท้จริง.

ฟ. ฮีแลร์

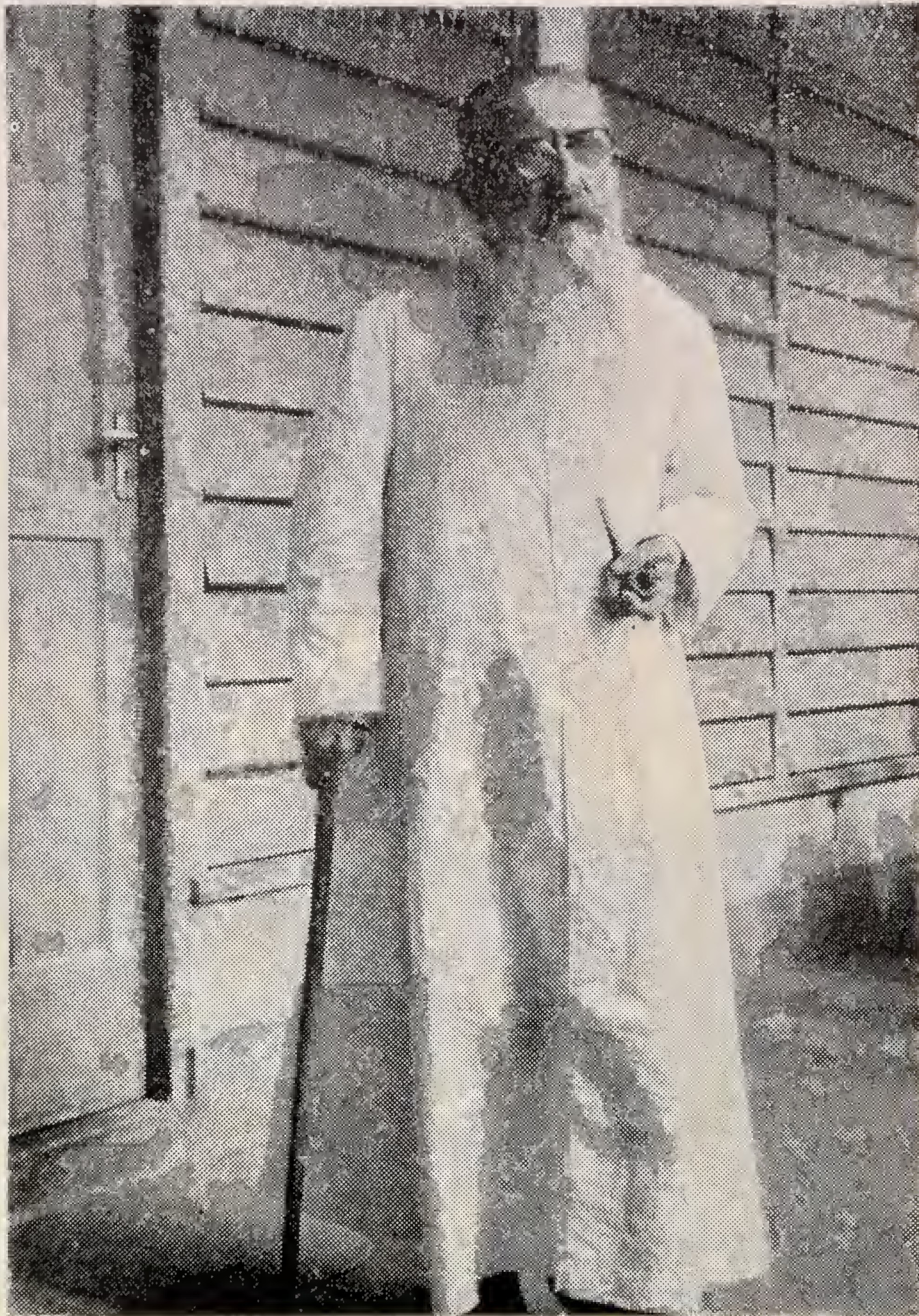
จากหนังสืออุโฆษสมัย ปี 1929

DS
BROTHERS of
St GABRIEL
LABOR
OMNIA
VINCIT

งานเลี้ยงวันชุมนุมศิษย์เก่า

ภาพถ่ายครั้งสุดท้าย ก่อนเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล

“ขอเครื่องใน หรือ เรื่องเส้นวักตั๊กแตน”

วันหนึ่งในเดือนมกราคมศกนี้ เวลาเช้าราว 7-8 นาฬิกา ครั้นกินอาหารเสร็จแล้ว ข้าพเจ้ากับเพื่อนภราเทอร์และนักเรียนหลายคนด้วยกัน ได้พากันออกไปเที่ยวเปลี่ยนอารมณ์ตามทุ่งนาหน้าสำนัก ณ ตำบลศรีมหาราชา

พอเดินไปสักหน่อยก็ถึงทุ่งนา เห็นชาวนาศรีราชากำลังเก็บเกี่ยวข้าว ฟาดข้าวในนาของตนต่างคะมักคะเม่นเร่งการเก็บเกี่ยวให้แล้วเสร็จ ผูกใจทำถึงกับไม่ต้องกลับบ้าน เลยอาศัยกินนอนอยู่ที่ซุ้มเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เขาปลูกไว้ในนานั้นจนเสร็จงานก็มี ทุกคันนานั้น เห็นหญิงชายยายแก่ฝูงเด็ก ๆ ต่างช่วยกันนิดช่วยกันหน่อย ตามกำลังของตนที่พอจะทำได้ ไม่มียกเว้นใคร คนนี้เกี่ยว คนนั้นมัดพ่อน คนโน้นเอาพ่อนมาฟาดให้เมล็ดข้าวออก คนอื่นรับเอาไปผึ่ด ไปร่อน ตากแดด ผึ่งลมไว้ให้แห้ง แล้วโกยเปนกอง ๆ ครั้นได้เวลาก็ตวงลงกระสอบ ต่างช่วยกันทำว่าจะหมดเรื่อง นอกนั้นบ้างก็หุงข้าวปิ้งปลา เตรียมหาอาหารไว้คอยท่าพวกทำงาน พวกเด็ก ๆ จูงควายไปกินน้ำบ้าง ไปตักน้ำเอามาอาบควายบ้าง บางคนกำลังเฝ้าควายอยู่ในนาพลางนั่งจักไม้ เตรียมหายาง ทำตังดักนกตะขาบพลาง บางคนคุ้ยเขี่ยหาปลาไหลในโคลนกลางปลักแปลงบ้าง สุ่มปลาช่อนบ้าง ฯลฯ ไม่มีใครนั่งเปล่าเลย น่าชมจริง

พวกเราเดินไปตามคันนา ผ่านซุ้มนี้ซุ้มโน้น ปราไสไต่ถามแห่งละคำสองคำกับผู้ที่อยู่เฝ้าซุ้ม แล้วก็ค่อย ๆ เดินเรื่อยไป ไม่ช้าเราก็พากันเดินไปถึงลานนาแห่งหนึ่ง มีผู้หญิงกำลังหุงข้าวอยู่ข้างหนึ่ง มีผู้ชายถือมีดโต้กับกะลาตำอะไรอยู่อีกข้างหนึ่ง ที่ตรงกลางลานมีเด็กผู้ชายอายุราว 4—5 ขวบ กำลังวิ่งเล่นอยู่ในร่มต้นมะม่วง

ครั้นเดินมาถึงก็ถามชายผู้ถือกะลานั้นว่า “นี่ลุง กำลังตำอะไรกันอยู่อย่างนี้ ?” แต่แกจะตอบอะไรไม่ทันได้ยินสักคำเดียว เพราะเมื่อแรกเราเข้าไปถึงนั้น สุนัขลูกอ่อนของแกกำลังโก่งคอเห่าเราจนเสียงหลง ซ้ำลูกชายแกเมื่อมาเห็นเราเข้า ซึ่งเปนคนแปลกหน้า ก็ตกตลึงขวัญหนีรี่เข้าไปหาแม่ เสียงร้องดังลั่นทั่วท้องนาอันนั้น ตะโกนอะไรเปนไม่ได้ยินสักคำ ได้ยินแต่เสียงหมาเห่ากับเสียงเด็กร้องไห้และเสียงผัวเมียคู่นั้นกำลังขู่ไล่สุนัขแลปลอบโยนเด็กให้หายตกใจ พึ่งเสียงเอ็ดตะโรขนานใหญ่

เรารอคอยอยู่ไม่นานเท่าใดนัก เจ้าหมาก็หนีไปเห่าเสียห่าง ๆ ทั้งเด็กเวลานี้ก็กำลังนอนอยู่บนตักแม่ แอบมองเราพลาง สะอึกพลาง ส่วนบิดากับเราเลยเริ่มสนทนากันได้บ้าง

"นี่ลุงกำลังตำอะไรอยู่ในกะลา?" เราถาม

"กำลังตำดินบื่นค้าบ!" ตาคนนั้นตอบ

ครั้นแล้วก็ถามชื่อเสียงเรียงนาม ถามเรื่องข้าวในนา ปลาในหนอง ข่าวสารทุกข์สุกดิบกันไปตามเรื่อง ก็รู้ว่าตาคนนี้ชื่อ ..... (เราเรียก ตาหมี เถิดก็แล้วกัน)

ตาหมีคนนี้มีนิสสัยติดเปนพรานอยู่บ้าง แกจึงตำดินบื่นเตรียมคอยท่าโอกาส บื่นแก๊บแบบโบราณครั้งแผ่นดินไหนบอกไม่ถูก ของแกมีอยู่กะบอกหนึ่ง แกไปหยิบเอามาให้เราดู เห็นเปนอาวุธค่อนข้างน่ากลัว หมายความว่าน่ากลัวสำหรับคนถือ ไม่ใช่สำหรับสัตว์ที่จะถูกยิง อย่างเราเปนอันว่าไม่น่าหยิบมาใช้ยิงอะไรเลย ก็ถามแกตรง ๆ ว่า "บื่นพรรณนี้ลุงจะใช้ยิงอะไรได้บ้างล่ะ?"

"อ้อ! ไม่ค่อยจะได้ใช้ยิงอะไรนักหนาดอกนาย" แกว่า "นานๆ ที ถ้าลมแล้งดี งานไม่สู้ชุกเคยไปยิงอีเก้ง ยิงหมูบ่ามามั่งเหมือกกันค้าบ แต่มักใช้เปนเพื่อนเฝ้าซุ้มกลางคืนเปนต้นค้าบ มีบื่นแล้วค่อยอุ่นใจ นอนตาหลับสบายหน่อย ไม่ ก็เปลี่ยวใจแย่กลางทุ่งนะค้าบนาย"

"ไง, บื่นยังงี้ลุงเคยยิงอีเก้งได้เจียวละหรือ?"

"ได้ซิครับ" พลางแกชี้ไปข้างซุ้มของแก เราเห็นหนังอีเก้งสด ๆ กำลังขึงอยู่กลางแจ้ง ก็เลยถามว่า "นี่ลุงยิงเอามาเองหรือ?"

"ผมยิงเองค้าบ!" แกตอบ "ยิงเมื่อวานนี้เอง, ยิงด้วยบื่นกระบอกนี้ละค้าบ"

ครั้นสนทนาพอเปนทางเชื่อมมิตรไมตรีวิสาสะกันบ้างแล้ว เราก็ลาแกไปหมายจะเดินเที่ยวต่อไป แต่คราวเมื่อจะจากกันไปนั้นได้สั่งแกว่า "ถ้าลุงได้ไปยิงสัตว์อะไรมาในระหว่างที่เรายังไม่กลับกรุงเทพฯ ละก็ ลุงอย่าเอาไปขายตลาดให้เหนื่อยแรงเลย ให้เอามาที่บ้านพักจะซื้อทั้งตัว ราคาเท่าไรแล้วแต่ลุงจะกะ" แกก็รับปากว่า ถ้ายิงได้จะเอาไปให้ถึงที่พัก แล้วก็ลาแกไป แต่รำพึงอยู่ว่า "กับบื่นซี้ริ้วชนิดนี้ แกจะไปได้อีเก้งหรือหมูบ่ามาอย่างไร"

ครั้นได้เวลาเราก็เดินกลับไปยังที่พัก แล้วก็หาได้นึกถึงนายหมีต่อไปไม่ รุ่งขึ้นวันหนึ่งหรือสองวันเราก็พากันออกเดินเที่ยวตามทุ่งนานั้นอีก โดยตั้งใจไว้ว่าจะไปดูโรงสูบน้ำของโรงพยาบาลศรีมหาราชาซึ่งอยู่ริมชายบ่าตรงไปข้างหน้า หนทางเดินราวครึ่งชั่วโมง

ครั้นเดินเลยลานนาของพรานหมีหน่อย ก็พอดีขณะนั้นเราแลเห็นใครหนึ่ง กำลังเดินเลียบชายบ่ามาตามละมาบ อีกไม่ช้าจะเดินเข้ามาถึงท้องนา เห็นกำลังคอนอะไรมาใหญ่โต ดูกิริยาบอกว่าเปนของหนัก ทำให้แกเดินหลังโกงน้อมตัวลงเกือบถึงพื้นดิน เพราะของที่คอนมากับท่อนไม้ใหญ่ ๆ ที่แกใช้ต่างไม้ใหญ่ ๆ ที่แกใช้ต่างไม้คอนสำหรับถ่วงน้ำหนัก แต่ละอย่างก็เหลือแบกทั้งนั้น เราเดินออกไป แกก็เดินเข้า

ไม่ช้าได้ระยะพอเหมาะเห็นได้ถนัด นึกว่าใครที่ไหนล่ะ ที่แท้ก็ตาหมี่นั่นเอง กำลังคอนอีเก้งตัวเบ้อเร่อกลับมาบ้าน ทำให้เราคิดนับถือฝีมือแกขึ้นเปนกอง ก็รีบถามแกว่า "ลุงได้มายังไงกัน"

แกก็ตอบว่า "ไปยิงมาเมื่อกี้นี้เองค้าบ" พลางแกก็วางคอนลง เพราะแกแบกมาหนทางไกลอะโขอยู่แล้ว เห็นเหงื่อโซมหน้าแก ซี่โครงบาน เสียงกระเส่าอย่างคนเปนหืดจัด

"แหมลุงเก่งจริง" เราว่า "เก่งเหลือเกิน ไงลุงจะขายไหมอีเก้งตัวนี้ ?"

แกก็ตอบคำเดียวว่า "ขาย" แล้วก็ตั้งหอบอีก

เราเห็นดังนั้นก็เลยพูดกับแกใหม่ว่า "นี่ลุง อย่าเลย ลุงเหนื่อยมาแย่แล้ว คอยบัดเดี๋ยวหนึ่งเถิด จะให้เด็กไปเรียกกุ๊กบ๋อยมารับที่นี่ทีเดียว ลุงจะได้ไม่เหนื่อยเปนสองทอด" แต่แทนที่เห็นสีหน้าแกแจ่มใสโดยรู้สึกว่าเราสมเพชแก กลับเห็นสีหน้าของแกเปลี่ยนเปนอื่นทันที เราไม่รู้ความในใจของแก นึกว่าเปนเพราะแกเหนื่อยมา สีหน้าจึงเปลี่ยนดังนี้ หาได้นึกลึกไปกว่านี้อีกไม่ ครั้นแล้วพวกเราก็พูดกันไปพูดกันมาคนละคำสองคำ ตาหมี่นิ่งอั้นไม่ปริปากเลย ทำให้เราพิศวงมากขึ้น แปลใจของแกยังไม่ออกเพราะพึ่งรู้จักกันไม่กี่วันมานี้เอง แต่ทว่าถ้าจะแปลตามภาษาคนที่ไม่เคยรู้จักใจกัน ถือเอากิริยาภายนอกเปนเกณฑ์คิดแล้วก็ต้องลงความเห็นว่า ตาหมี่ไม่ไว้ใจเราเสียแล้ว เปนคนละคนกับวันที่ไปพบกันที่ซุ้มพักของแก แทนที่แกจะยินดีคุยสนุกๆเหมือนวันก่อน แกชักอมพะนำทำเสียงแหบเครือ ปากสั่นชอบกล ดูราวกับว่าเราจะยื้อแย่งเอาอีเก้งของแกไปเสียเปล่าๆ ไม่ให้สตางค์แกหรือยังไง คิดไม่ออกนอกจากจะแปลว่า ตาหมี่แกคงอึดอัดคับใจอะไรสักอย่างจึงพูดไม่ออกฉะนี้

เมื่อเราเห็นอาการของตาหมี่เปนดังนี้ เราก็พูดเอาใจทุกสิ่งทุกอย่างว่า "ถ้าลุงยินยอมตกลงจะขายละก้อ จะให้พวกเด็กช่วยกันหามไปถึงบ้านเอง แล้วจึงค่อยพูดกันใหม่ ลุงจะว่าอย่างไร ? แกก็นิ่งเฉยไม่ว่ากะไร แต่ทำท่าตระเตรียมจะยกตัวอีเก้งขึ้นบ่าจะคอนไปเองคนเดียวให้ได้ เล่นเอาเรายิ่งแปลไม่ออกใหญ่ว่าแกจะคิดกลัวอะไรกัน นอกจากที่เดาไปว่าแกไม่อยากให้เราสู่สีวุ่นวายอะไรมากมายกับแกอีกต่อไป ชอบแต่ปล่อยให้แกไปซุ้มแกตามลำพังก็แล้วกัน

เมื่อตีความในใจแกไม่แตกฉะนี้ ก็นึกรำคาญใจ เลยชักเอาตรงไปตรงมาให้มันสิ้นธุระไปเสียทีว่า "นี่ลุงจะมิกลัวเราจะเอาอีเก้งของลุงไปกินเอาดื้อๆ ยังงั้นหรือ ?" ขณะนั้นท่าแกจะสังเกตความประหลาดใจของเราบ้างเหมือนกัน ทั้งแกคงไม่อยากเสียไมตรีที่เราได้เพาะปลูกขึ้นในระหว่างกันใหม่ๆ ด้วยแกก็แข็งใจพูดเปนคำห้วนๆ ปากคางสั่นว่า "ขายก็ขายดอกนาย อย่ากลัว แต่...ผม...จะต้องเอาเส้นปืนเสียก่อน" เราเห็นแกพลางดึงเอาผ้าคาดพุงมาเช็ดเหงื่อที่โซมหน้าแล้วแกมวนบุหรี่จุดสูบ ทีนี้ดูแกค่อยหายใจคล่องหน่อย เราเห็นอารมณ์ดีขึ้นก็ถามแกว่า "ถ้าลุงรังเกียจด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลุงบอกมาตรงๆ ก็แล้วกัน ซื้อก็ได้ ไม่ซื้อก็ได้ ไม่ใช่เปนการสลักสำคัญอะไรหรือก" แกก็ได้ตอบเสียงกระแหม่วเศลษม์

ติดคอหอยร่ำไปว่า “ไม่รังเกียจดอกนาย แต่...จะต้องขอเครื่องในไปเส้นบื่นแล้วจึงจะยกให้” พลาง แกก็ยกอีเก้งมายังซุ้มแล้วตรงเข้าคว้ามีดมาลับจะถลกหนังออกทันที

ขณะนั้นเราได้ออกปากห้ามว่า “เส้นบื่นก็เส้นไปเถอะลุง เราไม่ว่า แต่ลุงอย่าวุ่นวายลับมีดลับพร้าให้ลำบากเลย เดี๋ยวกุ๊กจะมาทำเองก็ได้ แล้วจะยกเครื่องในให้ตามใจ ลุงไม่ต้องตัดต้องผ่าให้เหนื่อยแรงอีกต่อหนึ่งหรอก ทิ้งให้กุ๊กตัดผ่าเอาเองก็ได้ งานนี้กุ๊กเขาชำนาญนัก ลุงไม่ต้องทำดอก” แต่ตาหมีไม่ยักฟังเสียง พอลับมีดแล้วก็ตรงเข้าไปฟันกิ่งมะกอกสด ๆ มาเจ็ดแปดกิ่ง แล้วเอามาปูลงที่ตรงลานของแก แล้วแกก็ลากตัวอีเก้งมาวางทับลงเหนือใบมะกอกสดนั้น แล้วลงมือเชือดในขณะเดียวนั้น เล่นให้เราแปลกใจไม่หายในเรื่องตะลีตะลานของแก เราจึงถามแกอีกหน่อยว่า “นี่ลุงจะด่วนเชือดดังนี้ทำไมกันนะลุง?” แกก็เชือดรอบขาข้างหลังพลาง ตอบพลางเปนเสียงเครือ ๆ ว่า “ธรรมเนียมโบราณมันยังงี้ละนาย” แล้วแกก็ผ่าตัดตามลำขามาหาตัว ไม่หยุดหย่อนรีบร้อนราวกะถูกไฟไหม้ แล้วแกก็ถลกเอาหนังออกจากขา พริบตาเดียวเสร็จ เล่นเอาเราดูแกเพลิน ทีนี้แกก็ผ่าหนังตรงท้องตั้งแต่ขาตลอดมาถึงคอ แล้วอีกครู่เดียวแกก็ตัดขาหลุดออกมาจากตัวขาหนึ่ง แกก็เอามาวางไว้บนกิ่งมะกอกที่เตรียมปูไว้ข้างๆ ให้สะอาด ครั้นหมดขานี้แกคว้าเอาขาโน้น ตะลีตะลานอย่างกับเกิดศึกสงคราม จะหนีศัตรูให้ทันจงได้

เราทั้งนั้นพากันมแลดูกัน มะลันดูแกเชือดเถือเนื้อหนังอีเก้ง โดยไม่แจ้งความในใจของแกว่าแท้จริงมันจะเปนอย่างไง ถึงกับพะอืดพะอมไม่รู้ว่าอยู่ดีหรือไปดี แต่แกก็ก้มหน้าเชือดตะบึงไป ไม่เหลียวแลใครทั้งนั้น ข้างเมียแกเห็นท่าทางเราพากันสงสัย แกถือขาอีเก้งเหยียดออก ช่วยให้ผัวเชือดถนัดพลางทาง แกพูดให้เราฟังรู้เรื่องกัน “ต้องยังงี้ซินาย ได้เนื้อแล้วคนยิงต้องรีบผ่าเครื่องในมาเส้นบื่นเสียก่อนอะไรหมดละนาย ไม่เดี๋ยวมันจะมีอันเบ็นขึ้นมา ผีจะแกล้งเอา คราวหน้าไปยิงไม่ได้เนื้ออะไรเลย ธรรมเนียมแต่โบราณมาก็ยังงี้ละนาย จะไม่ทำก็ไม่ได้ละนาย ไม่ใช่ไม่อยากขายดอกละนาย ยินดียกให้เบ่า ๆ เสียอีกค่ะนาย แต่ทำยังไงเสียก็ต้องขอเครื่องในไปแกล้มเหล้าเส้นไหว้บื่น กันมิให้มีอันเปนขึ้นมาหน่อย นายต้องเข้าใจคนบ้านนอกมันยังงี้ละนาย”

พอยายเมียเล่ามาถึงตอนนี้แล้ว ตาหมีเงยหน้าขึ้น ดูเบาใจราวกับยกภูเขาฉลากที่อยู่ใกล้ ๆ นั้นออกจากทรวงอกแก สีเลือดขึ้นหน้า หายใจสะดวกขึ้นมาทันที แกหันมาพูดเปนเสียงปรกติคล้ายเมื่อวันแรกพบว่า “เรื่องมันเท่านี้เองละนาย ผมไม่หวงหรอกอีเก้งเท่านี้ ตัวอื่นอีกถ้าอยากได้มีถมไปในป่าเพียงรอเฝ้านั่งซุ่มสักชั่วโมงสองชั่วโมงก็จะได้ใหม่ แต่นี่นายจะให้ยกให้ก่อนได้เครื่องในเส้นบื่น ก็ทำไม่ไหวละนาย ไม่, เดี๋ยวจะแย่เอาที่ผม เรื่องมันเท่านี้แหละ แต่เราชาวบ้านนอกไม่รู้จักพูดกับนายให้เข้าใจ”

เมื่อรู้ความดังนี้แล้ว เราก็ปล่อยให้แกเชือดอีเก้งชำแหละเครื่องในออกได้ตามชอบใจ แล้วก็ให้เรียกกุ๊กมา ครั้นกุ๊กมานับเงินค่าอีเก้งให้แกอย่างถึงใจ ไม่ให้มีคำต่อว่าต่อเถียงอย่างชาวตลาดแล้ว กุ๊กก็หามเอาอีเก้งไปยังที่พัก และเราก็ลาตาหมีกลับไปด้วย ยังคงเบ็นเพื่อนเหมือนอย่างเดิม

ตามทางเดินมา เด็กของเราที่ได้ยินคำพูดของตาหมีทั้งได้เห็นกิริยาท่าทางบอกให้รู้ว่า แกกลัวผีถึงเพียงไหน ต่างก็บ่นไปตามกันว่า "ฮึ, ชอบกลนะชาวนาบ้านนี้ถือเส้นวักตั๊กแตน บูชาปี่นแปนอะไรไม่เข้าเรื่องแปลกจริง" พูดไปมาดังนี้อีกหน่อยก็ถึงที่พัก

ครั้นอาบน้ำกินข้าวกลางวัน ๆ นั้นแล้ว แดดยังร้อน ธุระอะไรก็ไม่มีจะทำ ก็เลยหยิบหนังสือมาอ่าน เผอิญไปหยิบสยามประเภทของนายกุหลาบ ปี ร.ศ. 123 พลิกไปพลิกมา ไม่รู้จะตั้งหน้าอ่านที่ตรงไหน ก็พอบันดาลให้พลิกไปถึงบทแห่งหนึ่ง ตั้งชื่อว่า "คำสั่งสอนอย่าทำโก้" ซึ่งนายกุหลาบเรียบเรียงสมมุติว่า สำหรับสอนหลานชายแกมิให้ประพฤติตนเป็นคนโก้ ว่าเป็นความประพฤติชั่วร้ายฉิบหาย เช่นห้ามว่า จะไปไหนมาไหน ไม่มีบ่าวไม่มีทนายถืออะไรตามหลัง อย่าจ้างอย่าวานคนเขาเปนบ่าวเปนทนายอย่างบุตรหลานมหาเศรษฐีให้ดูโก้ ห้ามเสื้อชั้นในที่ใช้ผ้าลินินชนิดบางอย่างใยบัว เพราะเปนเสื้อใช้ข้างใน ไปอวดโก้เปลืองเงินมากทำไมเปล่า ๆ ห้ามคาดเข็มขัดหนังจรเข้เหราตามภาษาโก้ ๆ ราคาแพง ๆ ถ้าจะเอาเงินราคาเข็มขัดมาแผ่ออกให้ยาว ก็จะเปนสายเข็มขัดได้สบายพอใช้ได้ ห้ามเสื้อชั้นนอกผ้าขาวลินินห้างยอนแซมซัน ราคาแพงเหลือเกิน จนไม่มีทางจะพูดได้ ซักไปก็ขาดเร็วคล้ายกับผ้าขาวธรรมดา หาควรใช้อย่างโก้ตามมหาเศรษฐีไม่ ห้ามหมวกสานปานามาอย่างโก้ ๆ ห้ามนาฬิกาทองคำอย่างชนิดบาง ห้ามใช้มีดติดเป๋าเสื้อด้ามงาช้างแก่ ห้ามกระดุมลงยาหรูหราโก้ ๆ ห้ามสูบกล้องห้างพระปฏิบัติราคาสูงสุด ที่มนุษย์ฉลาดเขาไม่ใช้ เก็บมาใช้แต่คนโก้ ๆ บ้าบอ ห้ามสูบบุหรี่อียิปต์ก้นทองและก้นไม้ก๊อก ห้ามถือไม้เท้าเชรี และก้นร่มแพรด้ามไม้ก้านเหล็ก ใช้ไม่ทนตลอดสองเดือน ตามขนบแพรขาดหมด ทิ้งเสียซื้อใหม่ใช้อีกเล่า ทำเหมือนเจ้ากระชุงหาเงินได้ใส่ยุ้งไว้เมื่อไรเล่า เจ้าอย่าทำอย่างคนโก้ แล้วแกก็รำพรรณห้ามวิธีโก้ ๆ อีกเปนเอนกประการ จะสาธกให้จบในที่นี้ก็ใช่ที่

วันนั้น ครั้นอ่านบทโก้ ๆ จบแล้ว ก็มานอนตรึกนึกตรอง รำพึงกับตัวเองว่า "เออ! ดูซิ! คราวนั้นถึงว่าหลานนายกุหลาบจะพึ่งตาสอนโดยไม่เถียง คนอื่นหลายคนคงไม่ปลงใจเชื่อแกตลอดได้ง่าย ๆ คงมีบางคนอ่านแล้วสั่นศีร์ษะ ออกปากบ่นว่า "เอาตำราครึบุเรตังอะไรมาสอนเราเล่า! ไม่เห็นทันสมัยสักหน่อยหนึ่งเลย เพียงเอาอย่างเพื่อนฝูงให้ถูกสมัยบ้าง ยังต้องถูกตราหน้าว่าโก้ทันที เหลือเกินจริง!"

ก็ถ้าจะนับวันเดือนปีตั้งแต่สมัยนายกุหลาบมาถึงสมัยนี้ก็เพียง 20 ปีเท่านั้น ไม่ใช่เปนเวลานมนานอะไรนัก แต่ถึงกระนั้นก็ยังพอที่จะได้แลเห็นวิธีโก้ ๆ ที่ต่างคนต่างบูชาว่าเลิศในสมัยนั้น บัดนี้กลับกลายเปนของครึ เสื่อมสูญเลิกล้มไปตามกันแทบทั้งนั้น โดยไม่ต้องห้ามเลย ตายไปเองเฉยๆ หากว่าคนทุกวันนี้จะกลับริเอาอย่างนั้นใหม่บ้าง น่ากลัวจะถูกรุมหาว่าบ้าบอดุจเดียวกับคนสมัยนั้นติเตียนคนไม่เอาอย่างตนว่าเปนคนครึไม่เข้าเรื่องเปนแน่ ชอบกล ของดีวิเศษของพวกเห่อในสมัยนั้น มาสมัยนี้ไม่มีใครเห็นเปนของดีเสียแล้ว ก็เมื่อความจริงเปนเช่นนี้ ควรแลหรือที่เจ้าพวกเห่อแฟชั่นใหม่จะตื่นถึงกับเหมาผู้ที่ไม่ตื่นไปตามตนว่าเปนคนครึ? เปนคนไม่ถูกสมัย ก็ตัวผู้เห่อล่ะ มิใช่คนครึสำหรับคนที่จะเกิดมาพรุ่งนี้มะรืนนี้หรือ?

การตื่นของใหม่ ๆ โก้ ๆ ตามแฟชั่นต่าง ๆ นั้น ว่ากันที่จริงก็คือ เส้นวักติ๊กแตน บูชาของเหลวไหลไม่เข้าเรื่องเสียตรง ๆ เหมือนกับที่ตาหมีแกเซ่นบื่นของแกที่กลางนาศรีราชาไม่มีผิด ล้วนแต่ตื่นให้วุ่นวายเอ็ดตะโรเสียเปล่า ๆ

ข้าพเจ้านั่งคิดฉนี้สักครู่หนึ่งแล้ว ความรำพึงเลยพาให้คิดต่อไปว่า ในโลกนี้ถ้าจะมีวิธีเส้นวักติ๊กแตนบูชาไม่เข้าเรื่อง เพียงตำราของตาหมี กับตำราของคนโก้ในสมัยของนายกุหลาบครั้งกระนั้นก็ค่อยยังชั่ว แต่อนิจจา! จะมีจำเพาะเท่านี้เมื่อไหร่! ตำราบูชาไม่เข้าเรื่องพรรณ์นี้ ดูรอบข้างเห็นยังมีอีกร้อยแปดประการ เหลือที่จะพรรณนาให้พึ่งได้ ไปไหนมาไหนเปนต้องได้ยินได้เห็นเสมอ จนเปนที่รกหูรกตา

เช่นเคยได้เห็นกี่คนเล่า ซึ่งอยากเปนใหญ่เปนโต อยากจะมั่งมีศรีสุข อยากให้ลาภยศสักการะเงินเดือนสูง ๆ วิ่งเข้ามาหาตน แล้วตัวไม่หมั่นขยันขันแข็งให้ได้ดิบได้ดีในราชการหรือในห้างที่ตนทำงาน มัวแต่ถือตำราประจบข้างนี้ วิ่งเต้นทางโน้น มีเงินเดือนเท่าไหร่ก็เอาไปเททิ้งซื้อตั๋วหวย ตั๋วลอตเตอรี่แล้วมานั่งเฝ้าจุดธูปเทียนบวงสรวงเทพยดาอารักษ์ในทุกชั้นฟ้าราศี วิงวอนขอให้ช่วยให้ถูกรางวัลที่หนึ่ง รางวัลที่สองให้ตนรวยกะเขาจงได้สักที ก็มันจะได้ดิบได้ดีมาแต่ไหนเล่า? เข้าตำราเล่นแร่แปรธาตุ ผ้าขาดเป็นวา ของโบราณเสียแล้ว ตัวต้องแบกท้องแห้งตลอดทั้งชาติ ซ้ำลูกเมียไม่มีจะกิน ต้องดิ้นรนทนลำบากไปทุกวัน ลงปลายที่สุด อย่าพูดถึงรวยเลย แม้ตัวตายไปแล้วเพียงแต่ให้มีเงินเหลือพอปลงศพก็เปนบุญนักหนา เห็นมีก็แต่ญาติพี่น้องต้องวิ่งไปกู้หนี้ยืมสินเขามาทำการปลงศพเสียนั่นแหละมาก นี่ไม่ใช่ถือตำราเส้นวักติ๊กแตน บูชาหาความดีไม่เข้าเรื่องหรือ? นี่ว่าด้วยผู้มีอายุเป็นต้น

ถ้าว่าตนยังเปนเด็ก พ่อแม่อุตส่าห์ไปฝากเรียนหนังสือ หมายจะให้มีความรู้ไว้เลี้ยงตนได้สะบายเมื่อภายหลัง ท่านจึงกำชับสั่งแล้วสั่งเล่าให้ผูกใจเรียนหนังสืออย่างเดียว อย่าปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านไปทางอื่นเปนอันขาด ชั้นแรกก็เรียบร้อยดีทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ที่หลังต่อมาเมื่อตนไปเห็นเพื่อนคนนี้ใส่เสื้ออย่างนี้ เพื่อนคนนั้นมีนาฬิกาข้อมืออย่างนั้น ถ้าตนไม่ระวังคงเกิดอยากได้ให้เหมือนเขาในไม่ช้าเป็นแน่ ถ้าพ่อแม่ผัดยังไม่ซื้อให้ แล้วตนนิ่งก็ดีไป แต่ทว่าถ้าขณะนั้นตนกลับทำหน้าบึ้งบูดโกรธเคืองพ่อแม่ว่า "ไม่ซื้อแล้วไม่เรียน! ขายหน้าเพื่อนฝูง เขามีกันทั้งบ้านทั้งเมือง ยังไม่มีก็แต่เราคนเดียว" ฉนี้แล้ว ขณะนั้นแหละนักเรียนผู้นั้นกำลังถือตำราเซ่นวักติ๊กแตนบูชาความเห็นของเพื่อนไม่เข้าเรื่อง หลงเห็นไปว่าดีกว่าความเห็นของพ่อแม่เสียแล้ว

แต่เอาเถิด สมมติว่าวันนี้พ่อแม่จะเอาใจซื้อนาฬิกานาฬิกาให้ ทีนี้คราวหน้าคงจะได้เห็นเพื่อนคนนี้คนโน้นมีรถจักรยานขี่มาโรงเรียน ดูสะดวกพิลึก ตนก็คงเกิดความอยากได้ ถ้าพ่อแม่ไม่ยอมซื้อว่า "บ้านอยู่ติดกับโรงเรียนแค่นี้ จะซื้อรถถีบไว้ทำไม เปลืองเงินไป ชนเขาหัวแตกเปล่า ๆ" ถ้าขณะนั้นตนโกรธเคืองก็แปลว่า ตนกำลังบูชาความเห็นของเพื่อนว่าดีกว่าของพ่อแม่ เข้าตำรา เส้นวักติ๊กแตน บูชาไม่เข้าเรื่องอีกที

เอาเถิด สมมติว่าพ่อแม่เขาซื้อรถให้ ๆ หมดรำคาญ ชั้นแรกดี ใช้ขี่ไปโรงเรียนตรงไปตรงมา ไม่มีไถลไปไหนอีก แต่ทีละเล็กทีละน้อย เมื่อตนชำนาญการขี่มากขึ้น ตนคงอดไม่ได้ คงตามเพื่อนฝูงไปเที่ยวรอบเมืองสักวัน จนเคยตัวภายหลังตนกลายเปนนักเที่ยว อีกหน่อยจะเห็นเหล่านักสปอร์ตนิยมการตัดหน้ารถให้ต่ำ ขี่แล้วหลังโก่งโค้งราวกับกุ้งแห้ง หัวทิ่มเข้าหาพื้นดินอย่างน่าขนลุก คงนึกเอาอย่างเขาเหล่านั้นบ้างให้ได้ชื่อว่าเปนนักสปอร์ตกับเขา ถ้าพ่อแม่ห้ามว่าขี่รถอย่างนี้เปนวิธีนักเลง ไม่ใช่วิธีนักเรียน อย่าไปเอาอย่างเขาเลย ถ้าขณะนั้นตนดื้อจะเอาอย่างเขาให้ได้ ก็อีกน่ะแหละ แต่คราวนี้จะมิใช่จำเพาะเส้นวักติ๊กแตนเปล่า ๆ เท่านั้น คงกลายเปนนักเลงหัวไม้ใจแห้งเสียแรงเกิด เลยเตลิดเปิดเปิงไปถึงคุกถึงตรางก็มี อนิจจา ! หมดคุณสมบัติแห่งนักเรียนและบุตรที่รักของพ่อแม่เสียแล้ว !

ขอโทษเถอะ ! ทีนี้จะขอสมมุติใหม่ให้สมกับที่ตนมิใช่นักเรียนชนิดที่กล่าวมานี้เลย สมมติว่าตนตั้งใจเรียนดีเปนปรกติ พ่อแม่ครูอาจารย์สั่งอะไรเปนทำ ดังนี้หลายปี จนขึ้นชั้นสามชั้นสี่ก็ตาม ขณะนี้นับได้แล้วว่าตนกำลังจะรู้สึกรักวิชาอบรมความรู้อะไรขึ้นมากละ เข้าเกณฑ์ที่ว่าจวน ๆ จะห่ามอยู่แล้ว เปนเวลาที่บิดามารดาเริ่มมั่นใจเปนที่แน่นอนว่า อย่างไร ๆ ลูกเราเพียรมาถึงนี่แล้วคงได้การ ฮึ ๆ ข้อนี้ ยังไม่สู้แน่นักนะพ่อ อาจจะชิงสุกก่อนห่ามก็เปนได้ ระวังขณะนั้นเปนเวลาที่คงได้ยินเพื่อนคนใดคนหนึ่ง เปนต้นเจ้าพวกตกชั้นมากระซิบที่หู หรือพูดดังออกมากลางหมู่เพื่อนฝูงว่า "ชั้นสามชั้นสี่ หาเงินดาวเงินเดือนกะเขาได้แล้วละพวกเรา จะมามัวเรียนแอลยีบรา, ยีออเมตรีให้ยุ่งใจเปล่าอีกทำไม เสียเวลาเปนปีสองปี รีบออกไปหางานทำเถิดพวกเรา ! ตามห้างและกรมกระทรวงเลขเลิขเขาไม่ต้องการหรอก" ขณะนั้นถ้าตนประมาทไปน่ากลัวจะจบเห่ละพ่อเอย ! น่ากลัวจะเกิดเปนสองจิตต์สองใจ ลัง ๆ เล ๆ จนกลับใจไม่สมัคเล่าเรียนต่อไป ทั้งนี้ทั้งนั้น จะว่าเปนเพราะตนไม่มีความเพียรหรือไม่มีปัญญาความสามารถที่จะเรียนต่อไปก็เปล่า เปนเพราะตนหลงหยิบตำราบูชาไม่เข้าเรื่องมาเส้นวักติ๊กแตน ถือความเห็นของเพื่อนว่าดีวิเศษไปกว่าความเห็นของพ่อแม่ครูบาอาจารย์เสียแล้ว น่าเสียดายตนดำเนินทางมาจนถึงตรงที่เห็นหัวเลี้ยวแล้วจะเลี้ยวไปทางซ้ายมือเสีย เห็นสหายดีกว่าพ่อแม่ เห็นหัวแง่ดีกว่าตายาย เห็นดอกบัวกลายเปนกงจักร์ไปหมด วันนั้นไม่ต้องนึกถึงสุขทุกข์ของตนภายหน้า ไม่ต้องพูดถึงคราวยากว่า เกลอแก้วเขาจะบำรุงเลี้ยงตนหรือไม่ ไม่ต้องระลึกถึงความบากบั่นหนักอกหนักใจของพ่อแม่ผู้หวังดีต่อตน เปล่าป่วยการอะไร ๆ ไม่เข้าหูทั้งนั้น ฟังได้ก็แต่เสียงกระซิบของเพื่อนฉิบหาย นับว่าบูชาไม่เข้าเรื่องอย่างน่าอนาถละคราวนี้

ตัวอย่างเส้นวักติ๊กแตนบูชาไม่เข้าเรื่องเพียงของเด็กในโรงเรียนเท่านี้มีเปนเอนกอนันต์ ถ้าจะรำพรรณให้สิ้นเชิง ก็จะต้องจับพงศาวดารของนักเรียน ตั้งแต่วันแรกเข้าเรียนมาเล่าให้ฟังตลอดจนกระทั่งวันออกจึงจะครบถ้วน เช่นยังจะต้องจับมากล่าวถึงคราวเมื่อนักเรียนเกิดเปนปากเสียงเถียงขึ้นกับเพื่อนคน

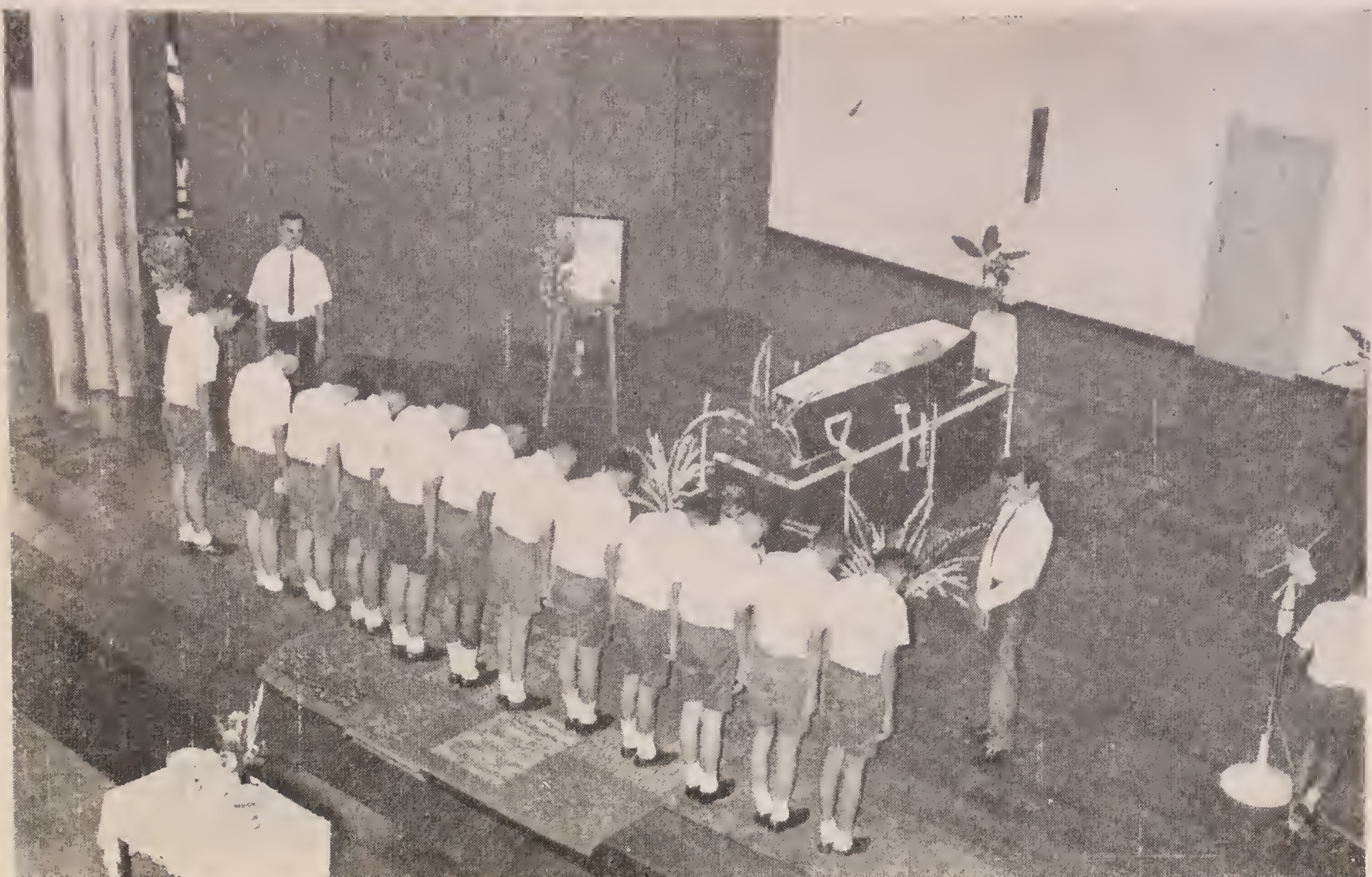
ใดคนหนึ่ง ว่าถ้าขณะนั้นใครจะยุให้ตีว่าด่าต่อยแก้เผ็ดให้สาใจ แหย่ว่า "ถ้าไม่แก้เผ็ดก็ไม่ใช่ลูกผู้ชาย" ก็อย่าพึงบูชาความเห็นอันนั้นก่อน เพราะต่อเมื่อจะเกิดชำระคดีเรื่องนั้น ใช่ว่าคนยุแหย่จะเอาหลังมารับไม้เรียวแทนตนเมื่อไร จะต้องเปนหลังของตัวเอง ถ้าชื่นเชื่อน่ากลัวจะเข้าเนื้อทั้งขึ้นทั้งล่อง อนึ่ง ยังจะต้องกล่าวว่า ตอนเมื่อจะกินนอน เดินเหิน พูดจาว่ากล่าวหรือกระทำกิจใดกิจหนึ่งไม่ว่า อย่าเพ่อเอาจมูกเพื่อนเกเรมาหายใจเลย หาไม่ภัยจะถึงตัว เช่นที่ห้องกินข้าว ถ้าตนมัวพึ่งเสียงคนนี้ว่าจืด คนนั้นว่าเผ็ด คนนั้นว่ากินไม่ลง ฯลฯ แล้วคนไม่กล้าฝืนความเห็นบ้า ๆ ของเขา ใครจะหิวข้าวแทน ! หรือว่าวันใดวันหนึ่งตนจะไปแก้บาปรับศีล เตรียมวิญญาณให้รับพรของพระผู้เปนเจ้า ถ้าตนมัวพึ่งเสียงแคะไค้ของคนใจชืด มัวดูเขาสกิดกันไปมา ค้อนว่าตนต่าง ๆ นา ๆ เปนเครื่องหน่วงมิให้ไป ใครจะขาดทุน ? ใครจะทนใจขุ่นหมอง ลองคิดดูที; แล้วเมื่อตายไปคนค้อนให้ คนยักคิ้วล้อนั้น เขาจะรับตกนรกแทนตนหรือ ? อันว่านรกกับสวรรค์นั้น ไม่มีไปแทนกันได้เลย ฉะนี้ไม่ควรบูชาความเห็นของเพื่อนในเรื่องนี้เปนอันขาด ว่าด้วยการเรียนศาสนาก็เหมือนกัน ใครจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ถ้าตนเห็นว่าดี ควรจะศึกษาเพื่อพิเคราะห์เทียบกับศาสนาอื่นให้รู้ว่าเหมาะแก่ใจเลื่อมใสของตนหรือไม่ ก็อย่าบูชาความไม่เห็นด้วยของคนอื่นสิ้นทั้งมวล อย่าเปนคนมีนิสสัยดังฝูงแกะในนิยายของตาปานูรช์ ซึ่งกล่าวแต่โบราณว่า ยังมีพ่อค้าแกะบรรทุกแกะลงเรือจะเอาไปขายทางไกล ครั้นแล่นมาถึงกลางทะเล แกะตัวหนึ่งกระโดดลงน้ำ ตัวอื่นก็กระโดดตามไป ก็เลยจมน้ำตายหายไปทั้งฝูง ซ้ำเจ้าของที่ยึดเหนี่ยวตัวสุดท้ายมิให้กระโดดก็ตกน้ำหายไปด้วย

บรรทัดฐานที่ถูกคือ ตนต้องเว้นสิ่งนี้ เพราะตนเองตรองเห็นว่าผิด ต้องทำสิ่งนั้น เพราะตนเองตรองเห็นว่าถูก ไม่ใช่เพราะเพื่อนคนนี้ว่าดี หรือเพื่อนคนนั้นว่าชั่ว หามิได้ ต้องบูชาความเห็นของผู้อื่นแต่ในสิ่งที่ควร นอกนั้นอย่าเอาอย่างเขาเลย

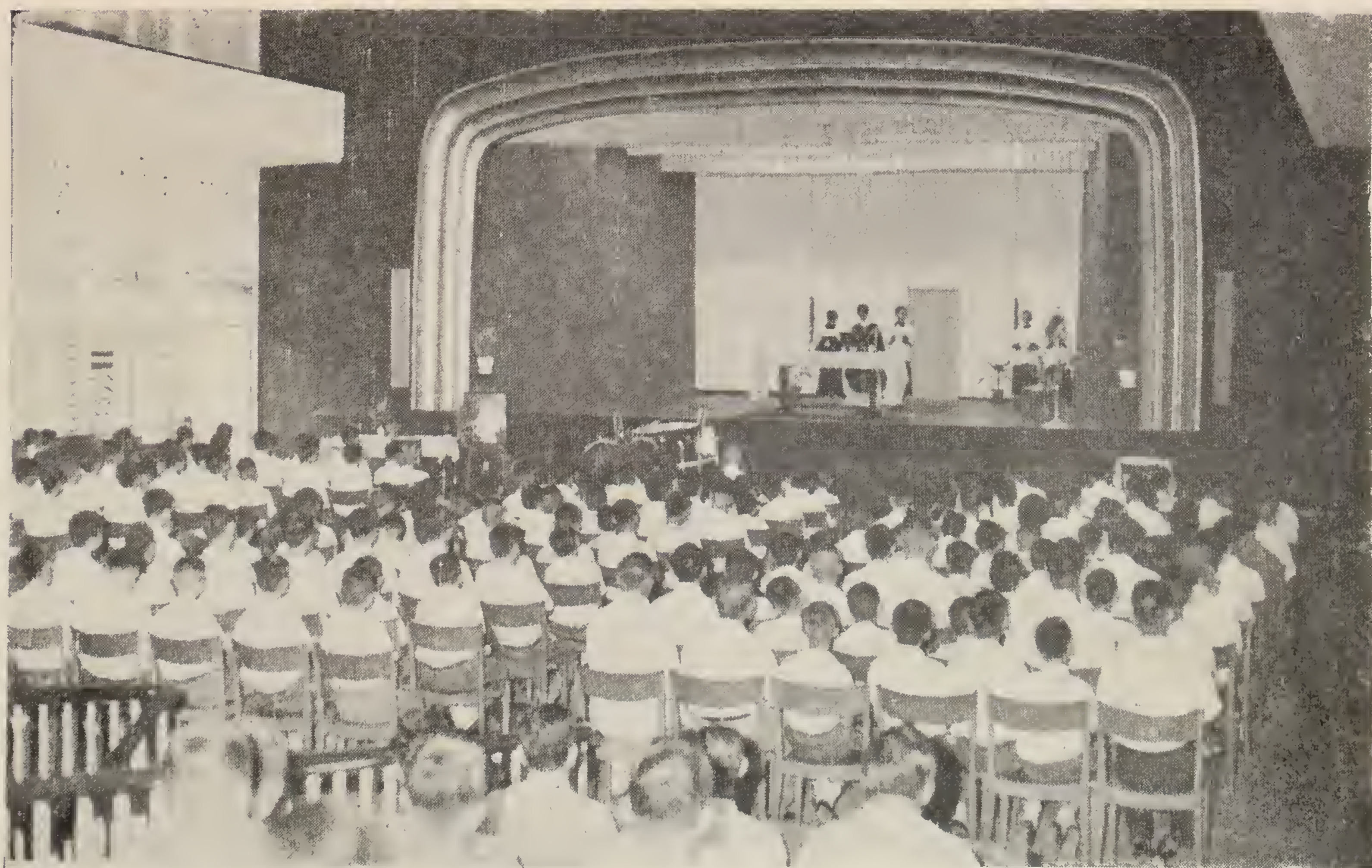
มันดูกะไรอยู่ คนที่บวงสรวงเทพยดาอารักษ์รอบฟ้าอากาศ ถวายหัวหมูเป็ดไก่เซ่นผีเผอเท่าที่มีอยู่ในดงดอนเอาให้ครบ แต่ว่าหาได้ไหว้นมัสการพระผู้เป็นเจ้าด้วยกายวาจาใจไม่เลย คนนั้นจะได้บุญกุศลอะไรมา มิใช่ทางบันดาลให้พระผู้เปนเจ้าลงโทษตนต่างหากดอกหรือ ? ธรรมดาบูชาหาบุญหากุศลต้องบูชาผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ครูบาพระมหากระษัตร์ และเหนือท่านทั้งหลายเหล่านั้น ต้องบูชานมัสการพระผู้เปนเจ้าองค์ผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ด้วยว่าพระองค์เปนต้นปลายแห่งสารพัตร์ที่ดีทุกสิ่ง ดังนี้จึงจะได้ผลดีหาไม่ก็เปนเส้นวักตั๊กแตน บูชาไม่เข้าเรื่อง ไม่มีความชอบ ประกอบแต่ด้วยโทษผิดทั้งนั้น □

ฟ. ฮีแลร์

จากหนังสืออุโฆษสมัย ปี 1925
วันที่ 2 มีนาคม 1925

นักเรียนปัจจุบันคารวะศพท่านเจษฎาจารย์

นักเรียนปัจจุบันร่วมพิธีมิสซาอุทิศแด่ท่านเจษฎาจารย์

ศพของท่านเจษฎาจารย์ ประดิษฐาน ณ หอประชุม

บรรดาศิษย์เก่าร่วมพิธีมิสซาไว้อาลัย

ร่างอันไร้ชีวิตของท่านเจษฎาจารย์นอนสงบนิ่งรอรับการคารวะครั้งสุดท้ายจากมวลศิษย์

หอประชุมที่ท่านบากบั่นสร้างด้วยความอุตสาหะได้รับใช้ท่านเจษฎาจารย์ เป็นครั้งสุดท้าย

ศิษย์เก่าเชิญศพท่านเจษฎาจารย์แห่เวียนรอบโรงเรียน

ศิษย์ปัจจุบันเชิญศพท่านเจษฎาจารย์แห่เวียนรอบโรงเรียนรอบสุดท้าย

อ นิ จ จํ

อันว่ามนุษย์เราในโลกนี้ ยากนักยากหนายากที่จะกระทำกิจการอันนำมาซึ่งคุณประโยชน์อันเที่ยงแท้ถาวร ไม่รู้สูญหายมั่นคงอยู่ชั่วนิรันดร! หากตนจะตั้งใจรักษากิจพรหมจรรย์ ก็มีสังกิเลสเครื่องเศร้าหมองคือกามคุณ เปนข้าศึกแวดล้อมอยู่โดยรอบ คอยชักชวนพาให้จิตร์เพลิดเพลินฟุ่งสร้านไปในอารมณ์นั้น ๆ ทำให้ทอดทิ้งเหินห่างจากการบริสุทธิ์อยู่เสมอ! แม้ว่าตั้งใจจะรักษาความสุภาพพัศดุเงินทองกองแก้วก็พ่อใจให้ละเลิงหลงถึงกับเย่อหยิ่งจองหองพองขนต่าง ๆ ถ้าตั้งใจจะรักษาความสัตย์สุจริตธรรมไม่กล่าววจีทุจริตมีมุษาวาทเปนต้น และจะละเว้นความทุจริตเสียให้สิ้นเชิงเล่า ตัณหาความดิ้นรนเทยอทยานจิตร์คิดโลภเจตนาก็คอยมากระซิบใจอยู่เนือง ๆ ถ้าตั้งใจจะรักษาความเมตตากรุณาเล่า ความพยาบาทคิดเบียดเบียพซึ่งกันและกันก็เข้ามาครอบงำดวงจิตร์เสียมิให้รักษาได้ตามความปรารถนา ก็เมื่อมนุษย์เรามีมารอันใหญ่หลวงทั้งภายในแลภายนอก คอยผจญสู้รบอยู่เสมอฉนี้ ใครจะสามารถรักษากิจพรหมจรรย์และความสุภาพสุจริตธรรมได้โดยง่าย ๆ เล่า! ถึงมีก็น้อยนักน้อยหนาเปรียบเสมือนหนึ่งต้นพฤกษชาติที่เกิดขึ้นริมทางเดินยากที่จะงอกงามเจริญขึ้น จนเผล็ดดอกออกผลอันสุกงอมควรแก่การบริโภคได้ เพราะว่ามีอันตรายแต่คนเดินทางอยู่โดยรอบ คือจำเดิมแต่ต้นไม้นั้นงอกพ้นดินขึ้นมา ถ้าคนหรือสัตว์ไม่ย่ำเหยียบให้ตายเสีย เมื่อถึงคราวผลิดอกออกช่อคนเดินทางเห็นก็จะเด็ดเอาไปดมไปทัดตามความประสงค์ แม้จะยังมีดอกหลงเหลืออยู่บ้าง แต่พอจะเปนผลอ่อน ๆ ก็มีผู้เก็บไปกินบ้างเล่นบ้าง ฝูงนกวิหคเจาะจิกกินเสียบ้างเปนเหยื่อหนอนบ้าง ทั้งลมและฝนฟ้าอากาศให้หล่นลงบ้างต่าง ๆ นา ๆ ฉันใด คนซึ่งอยู่ในท่ามกลางมนุษย์โลกนี้ก็ยากที่จะประพฤติกายวาจาใจให้บังเกิดผลคือบุญกุศลอันเปนที่ยึดหน่วงของตนได้ฉันนั้น เพราะผู้ที่อยู่ในท่ามกลางมนุษย์โลกนั้น ถูกเหตุภายนอกมาพ่อทำให้ตนเสื่อมจากคุณสมบัติเปนเอนกประการ อย่างเดียวกับต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ตามริมทางเดินฉนั้น ลงปลายคนผู้นั้นโดยมากมักเปนคนหมั้นไร้คุณสมบัติอันแท้เที่ยง มัวไปหลงนิยมอยู่ในกิจการที่มีผลต่ำช้าเลวทรามไม่น่าทำ

แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความนิยมยินดีในกิจจานุกิจสำหรับมนุษย์โลกนี้ จะว่าเปนคนตามัวตาฟ่างหลงเอาเงาแทนรูป หรือจะว่าเปนคนไข้หายารักษาไม่ถูกโรคก็ว่าได้ ยิ่งเขาเปนคนมีเงินมีทองก็ยิ่งเปนเหตุให้เขาทำบาปหยาบช้าลามก ยิ่งเขามีความศุขสนุกสบายก็ยิ่งเปนหนทางให้ทนงตนประมาทตน ยิ่งเขามียศถาบรรดาศักดิ์ก็ยิ่งเปนเหตุให้เขาละเลิงหลงจนเหลิงถือตัวถือตนหนักเข้า คนทั้งปวงเหล่านี้พากันเข้าใจว่าตนเปนคนมั่งมีศรีศุขเพียบพร้อมไปด้วยยศศักดิ์บริวาร ที่แท้ก็น่าจะกรุณาสงสาร เพราะเขาอยู่ใกล้ต่อภัยอันตรายที่สุด

แต่อนิจจาคนเรามักพูดแก้ตัวเสมอว่า มีทรัพย์เปนการดีเพื่อจะได้บำเพ็ญกุศลมีช่วยเหลือคนยากจนเปนต้น มีอิศริยยศเปนการดี เพราะเปนโอกาสอันเหมาะที่จะทำแบบอย่างให้ผู้น้อยดู ข้ออ้างเหล่านี้ดูเปนข้อที่จริงทั้งนั้น แต่อนิจจาเมื่อเรามาตรองดูบรรดาเศรษฐีมหาเศรษฐี แลเจ้าใหญ่นายโตแล้ว ได้ทำอย่างที่เขาอ้างนี้มีสักกี่คนเล่า เศรษฐีที่มีทรัพย์สมบัติมาก ๆ ได้อุดหนุนเพื่อนมนุษย์ให้มีความสุขมีกี่คน ? เจ้านายกี่องค์กี่ท่าน จะนึกใช้อำนาจในหน้าที่สูง ๆ ที่ท่านดำรงอยู่นั้นเพื่อออกตัวอย่างอันดีเลิศประเสริฐแก่คนซึ่งอยู่ใต้อำนาจเล่า ? คนเหล่านั้นมักถือเอาตนเองว่าเปนผู้มีบุญวิเศษกว่าใคร ๆ นึกจะทำอะไรก็ทำได้ตามใจ ไม่ต้องอินังขังขอต่อผู้ใดหมด แล้วยังซ้ำถือว่าผู้อื่นเปนคนต่ำช้าเลวทราม เกิดมาเพื่อเปนข้าใช้สรอยของตน เช่นกับม้าวิเศษโควิเศษอย่างหนึ่ง สักแต่ว่าบำรุงด้วยการให้เสื้อผ้าและค่ากินบ้าง แล้วไม่เปนหนี้สินกัน คนต่ำจะปริปากบ่นว่าไม่ยุติธรรมไม่ได้

ว่าเท่านี้ก็พอเข้าใจได้ว่า หาความศุขสนุกสบายและทรัพย์สมบัติพัศถานแห่งโลกนี้ ก็เท่ากับหามหาภัยอันตรายมาสู่ตัว และความเฉลียวฉลาดแห่งผู้เพียรหามาได้นั้น เปนความเฉลียวฉลาดอย่างต่ำและสั้นที่สุด เช่นคนที่กินเข้านึกแต่จะกินให้อิ่ม ปวดท้องไม่นึก ความฉลาดอย่างนี้ไม่ตลอดรอดไปถึงฝั่งทรัพย์สมบัติต่าง ๆ เหล่านั้น หายสูญรวดเร็วเปรียบดังนอนหลับฝันเห็นก็ว่าได้ หรือเปรียบด้วยเรือที่แล่นไปในน้ำก็ไม่ผิดแผกอะไรกัน ด้วยเรือพอแล่นพ้นไปแล้ว ร่องลอยก็สูญหายหมดฉันใด ความสุขในกามโลกนี้ก็อันตรฐานหายสูญรวดเร็ว ไม่เห็นร่องรอยเหลือฉันนั้น ฉนี้จะเอาเปนที่พึ่งพาอาศรัยได้อย่างไร ?

เมื่อใคร่ครวญดูตามทางพระราชพงษาวดาร บรรดาพระมหากระษัตริย์ราชตระกูลใด ๆ ในครั้งโบราณมาทุกวันนี้ ฤทธิเดชอำนาจซึ่งเคยทรงถือเอาเปนอารมณ์ เปนอันช่วยเหลือพระองค์ท่านได้อย่างไรบ้าง ? บรรดาเศรษฐีมหาเศรษฐีมั่งมีเงินทองบริบูรณ์ ปรากฏชื่อลือนามมาแต่โบราณกาล ทุกวันนี้ทรัพย์ศฤงฆารเหล่านั้น ได้เกื้อกูลอันใดแก่ตนบ้าง ? บรรดานักปราชญ์จินตกระวีที่ได้คิดหนังสือหนังหาคิดตำราแบบบทกฎหมายอะไรต่ออะไรมาก ๆ นั้น มาบัดนี้สิ่งที่ตนได้คิดทำไว้นั้น ได้มาช่วยเหลือเกื้อหนุนอันใดแก่ตนบ้าง ? แลท่านเหล่านั้นบัดนี้อยู่ที่ไหน ? คนสวยงามที่สุดเช่นอย่างสมเด็จพระเจ้า อับซาลอน ซึ่ง

ปรากฏว่าพระสิริระกายงามที่สุดในหมู่มนุษย์ บัดนี้ความสวยงามของท่านนั้นอยู่ที่ไหน ? พระเจ้าอาเล็ก-ซันเดอร์ พระเจ้านาปอเลียน พระเจ้าเซซาร์ แห่งกรุงโรม ซึ่งล้วนแต่มีเดชานุภาพล้นพ้นเมื่อยังอยู่ในโลกนี้ ก็ทุกวันนี้สิเดชานุภาพนั้นได้ช่วยเหลือท่านประการใด ?

ถึงว่าคนทั้งปวงเหล่านี้ ได้รับความสรรเสริญเยินยอได้อยู่เปนศุขสบายเพียบพร้อมไปด้วยโภคสมบัติและบริวารสมบัติ ทั้งกอบด้วยฤทธิเดชอานุภาพทุกประการ บัดนี้สิสิ่งเหล่านั้นได้ติดตามตนไปบ้างหรือเปล่า ? ล้วนปราศจากแก่นสารทั้งสิ้น ที่สุดแม้แต่ร่างกายของตนก็ยังเปนเหยื่อของกิมิชาติหมู่หนอนสิ้น จะป่วยกล่าวไปไยถึงสิ่งอื่นเล่า ? คงเหลืออยู่แต่ชื่อกับความดีความชั่วที่ตนได้ประพฤติ ให้คนภายหลังเขาสรรเสริญหรือติเตียนเท่านั้นกับเหลืออยู่แต่จิตร์ใจวิญญาณ ซึ่งเวลานี้กำลังเสวยอารมณ์อันเผ็ดร้อน ทนทุกข์เวทนาอยู่ในนรก หรือกำลังเสวยทิพย์สมบัติเปนศุขสำราญอยู่ในวิมานสวรรค์ แม้ผู้อื่นจะติเตียนหรือสรรเสริญ หรือจะอวยไชยให้พรและด่าว่าประการใด ๆ ก็ดี ตนเปนอย่างไรก็เปนอย่างนั้นอยู่นั่นแหละ ไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย พระทรงเห็นตัวตามที่เปนจริงท่าเดียว

เหตุฉนี้เมื่อเราเห็นว่า ความศุขภายนอกไม่ถาวร รู้สูญหายไปได้โดยเร็วพลัน มั่นคงถาวรอยู่ก็แต่ความศุขภายในคือจิตรวิญญาณเท่านั้นฉนี้แล้ว ควรหรือที่จะเพียรแสวงหาความศุขสนุกสบายให้แก่ร่างกาย ซึ่งเปนความศุขภายนอกรู้ผันแปรไปโดยเร็ว ควรที่เราทั้งหลายจะประพฤติอยู่ใจสุจริตธรรมพระผู้เปนเจ้าแห่งต้นปลายของความศุขอันถาวรจะได้อุปถัมภ์บำรุงตน ให้ได้เสวยความศุขทั้งภายในแลภายนอก ในปัจจุบันทันตาเห็นและในเบื้องหน้าทุกประการ.

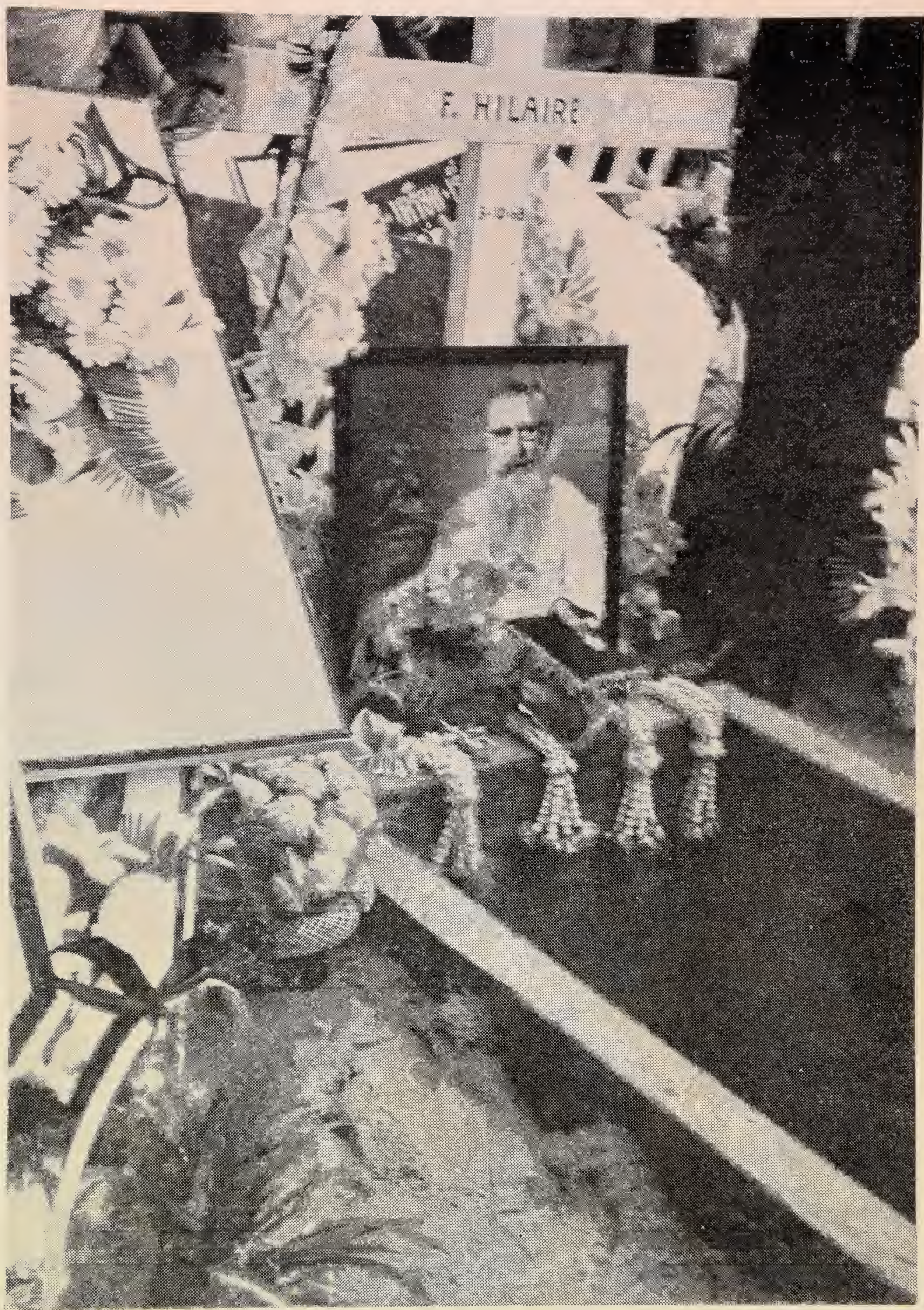
ฟ. ฮีแลร์

จากหนังสืออุโฆษสมัยปี 1917

BROTHERS of
St GABRIEL
LABOR
OMNIA
VINCIT

คณะครูปัจจุบันช่วยกันบรรจุศพท่านเจษฎาจารย์
ณ สุสานภราดาโรงเรียนอัสสัมชัญ ศรีราชา

ครูจากไปแต่ร่าง แต่คุณความดีของครูยังติดอยู่ในความทรงจำ
ของศิษย์ตลอดชั่วกาลนาน.

พิมพ์ที่ บริษัท ประชุมช่าง จำกัด
๔๒๓ ถนนสี่พระยา พระนคร
นายประสงค์ เหตระกูล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา
พ.ศ. ๒๕๑๒